ANITKABİR DERGİSİ

YIL 21 • Sayı: 80

OCAK 2021

"Ankara, hükûmet merkezidir ve ebediyen hükûmet merkezi kalacaktır."

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri

"Türkiye'nin ve Türk milleti menfaatlerinin en emin müdafaası ancak Ankara'dan olabileceği, hadiselerle anlaşılmıştır. En güç şartlar içinde, en az hazırlıklı olduğumuz halde en büyük darbelerin geri çevrilebilmesinin en kuvvetli etkenleri arasına Ankara'nın coğrafî mevkii dâhildir."

Atatürk'ün S.D. Cilt: V

ANITKABİR DERGİSİ
YIL: 21 - SAYI: 80 OCAK 2021

Atatürkçü dünya görüşünü yaymak ve
Anıtkabir'i tanıtmak amacıyla üç ayda bir yayımlanır.

ANITKABİR DERNEĞİ Adına İmtiyaz sahibi:
E. Tuğgeneral Şadi ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Dr. Ali GÜLER

Yayın Kurulu:
E. Tuğg. Şadi ÖNER
Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN
Prof. Dr. Bige SÜKAN
Prof. Dr. Lütfü ÇAKMAKÇI
Prof. Dr. Birsen GÖKÇE
Prof. Dr. Oğuz AYTEPE
E. Tuğg. M. Tevfik BEDÜK
Yrd. Doç. Dr. Ali GÜLER
Dr. A. Cüneyt KÜSMEZ
Güneş MÜFTÜOĞLU
Bora ÖNCÜ

Dergiyi Yayına Hazırlayan:
Anıl Ece Ercan NAMLI

Yönetim Yeri:
Turgut Reis Caddesi
Arzu Apt. No: 3/5
Tandoğan / ANKARA
Tell: 0 (312) 213 16 58
Faks: 0 (312) 222 72 06
e-posta: anitder@ttmail.com

Anıtkabir Komutanlığı
0 (312) 231 18 61
0 (312) 231 52 80

Dergide yayımlanan yazılar, yazarların düşünceleridir.
Gönderilen yazılar, basılsın veya
basılmasın iade edilmez. Anıtkabir Derneği veya
Anıtkabir Komutanlığı sorumlu tutulamaz.
Dergimiz Basın Ahlak Yasalarına uymayı taahhüt eder.

Yıllık Abonelik Bedeli 24 TL.
Yayın Türü: Süreli-Yayın
Basım Tarihi / Yeri: OCAK 2021 / ANKARA

Yapım:
Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti.
Başkent Organize Sanayi Bölgesi
Recep Tayyip Erdoğan Bulvarı No: 12
Maliköy Sincan 06909 Ankara / Türkiye
Tell: 0 (312) 395 21 12 Faks: 0 (312) 394 11 09
info@yorummatbaa.com
www.yorummatbaa.com

İÇİNDEKİLER

2 Sunuş

3 Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

6 Prof. Dr. Seçil Karal AKGÜN, Bir Ankara Panoraması

12 Prof. Dr. Oğuz AYTEPE, 100.Yılında Düzenli Ordu'nun Kuruluşu ve Çerkez Ethem İsyanı

17 Dr. Ali GÜLER, Atatürk'ün Halkçılık İlkesi ve Tarihi Temelleri

22 Dr. A. Cüneyt KÜSMEZ, Atatürk Dönemi Okul Öncesi Eğitim Faaliyetleri

26 Naz DEMİRCAN, Çınar

29 Anuar Fuat DURKUT, Kütüphaneden Kalıntılar

32 Naz ERKOCA, Dillere Destan Çanakkale

35 Yr. Doç. Dr. Cem TEZER, Atatürk ve Matematik Dili

38 Atatürk ve Çocuk

39 Objektife Takılanlar

45 Mutluluklarının Atatürk'le Paylaşanlar

48 Anıtkabir Dergisi'nde Yayımlanacak Yazılarla İlgili Esaslar

ANITKABİR DERGİSİ ABONELİĞİ
Anıtkabir Dergisine abone olmak isteyenlerin; yıllık (4 sayı için) 24 TL'lik abone ücretini aşağıdaki hesap numaralarından birine yatırmaları ve telefon numaraları dâhil adreslerini tarafımıza bildirmeleri gerekmektedir.
Tel: 0 (312) 213 16 58
E-posta: anitder@ttmail.com; bilgi@anitkabir.com
ANITKABİR DERNEĞİ İKTİSADİ İŞLETMESİ
POSTA ÇEKİ HESAP NO: 604 61 34
TÜRKİYE İŞ BANKASI BEŞEVLER IBAN NO: TR05 0006 4000 0014 2190 9090 90

Değerli okurlar,

2000 yılında yayımlanmasına başlanan Anıtkabir Dergisi, bu sayı ile 21 yaşına ve 80. sayıya sizlerin desteği ve ilgisi sayesinde ulaşmıştır.

Anıtkabir Derneği; yayımlamış olduğu bu dergi ile yediden yetmişe bütün okuyucularına, öncelik Atatürkçülük ve Anıtkabir olmak üzere bazı güncel konularda bilgi verme, önemli tarihi olayları ve günleri anımsatma çabası içerisinde olmuş, bu derginin ilk sayısından itibaren belirlenmiş yayın ilke ve kurallarına uygun kalması ve geliştirilmesi için çalışmıştır.

Bildiğiniz gibi üç ayda bir yayımlanan dergimizin bu sayısı Ekim-Kasım-Aralık aylarını kapsamaktadır. Bu dönemde, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamaları ve 10 Kasım Anma törenlerini geride bıraktık. Pandemi sürecine rağmen, dönem içerisinde halkımızın Anıtkabir'e göstermiş olduğu ilgi, Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyete ve Cumhuriyet değerlerine olan bağlılığın bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

2020 yılı, pandemi sürecinin olumsuz etkisiyle sağlık ve ekonomik olarak zor bir yıl olmasına rağmen, yaklaşık 1.000.000 TL.lik Anıtkabir Komutanlığının ihtiyacını sizlerin desteği ile karşıladık. 2021 yılında da aynı desteğimizi, önemli projelerle devam ettirmek üzere gerekli planlamalarımızı yaptık.

Değerli okurlar,

Bu sayımızda yer alan önemli ve ilginç konulardaki makale ve yazılarımızı beğenilerinize sunar, dergimizin geliştirilmesi ve herkes tarafından daha çok okunabilir hale getirilebilmesi için her zaman önerilerinizi ve katkılarınızı beklediğimizi bir kez daha hatırlatır, 2021 yılının bütün ulusumuza ve okurlarımıza sağlık ve mutluluk getirmesini diler, gelecek sayımızda görüşmek ümidiyle saygılar sunarım.

Şadi ÖNER
(E) Tuğgeneral
Anıtkabir Derneği Başkanı

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

13.10.2020 - ANKARA VALİSİ VASİP ŞAHİN VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

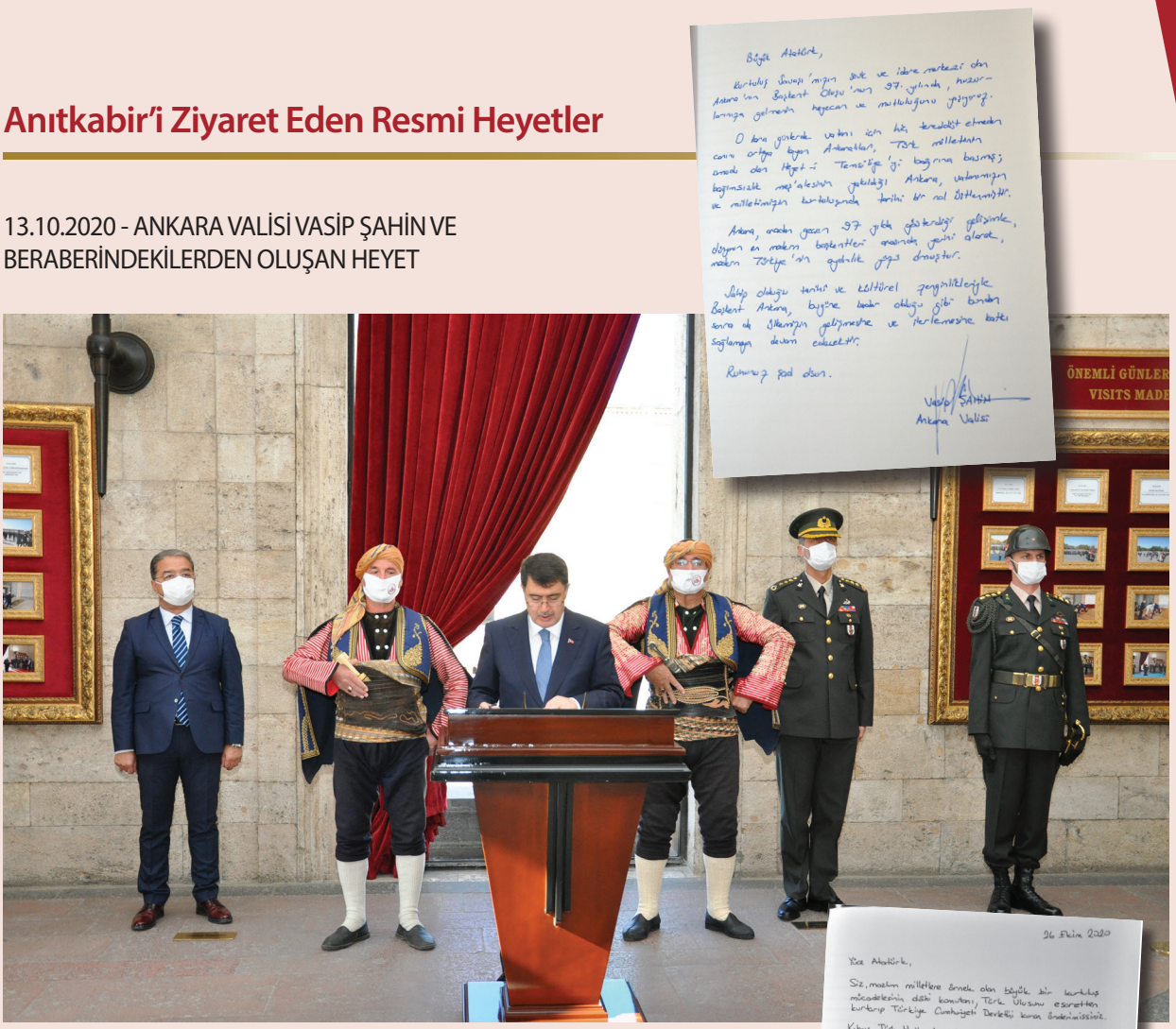

Büyük Atatürk,

Kurtuluş Savaşı'mızın ilk ve idare merkezi olan Ankara'nın Başkent Olışu'nun 97. yılında, huzurlarınıza gelmenin heyecanı ve mutluluğunu yaşıyoruz.

O ilk günlerde vatanı için hiç tereddüt etmeden canını ortaya koyan Ankaralılar, Türk milletinin emrinde olan Heyet-i Temsiliye'yi; bağımsızlık mücadelesinin yürütüldüğü Ankara, vatanımızın ve milletimizin kurtuluşunda tarihi bir rol üstlenmiştir.

Ankara, aradan geçen 97 yılda gösterdiği gelişimle, ülkemin en mekân başkentleri arasında yerini alarak, modern Türkiye'nin gücünü yansıtıyor.

Sahip olduğu tarihi ve kültürel zenginlikleriyle Başkent Ankara, büyüme hedefi olduğu gibi bundan sonra da ülkemizin gelişmesine ve ilerlemesine katkı sağlamaya devam edecektir.

Ruhunuz şad olsun.

Vasip ŞAHİN
Ankara Valisi

26.10.2020- K.K.T.C CUMHURBAŞKANI ERSİN TATAR VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

26 Ekim 2020

Yüce Atatürk,

Siz, modern milletlere örnek olan büyük bir kurtuluş mücadelesinin ilk komutanı, Türk Ulusunu esaretten kurtarıp Türkiye Cumhuriyeti Devletini kuran önderimizsiniz.

Kıbrıs Türk Halkı Anavatan Türkiye'nin büyük desteğiyle kendi özgürlük ve varoluş mücadelesini vermiş, sizin ilkelerinize ışığında kendi Devlet'ini kurmuştur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olarak bugün huzurunuza gelmek onurunu yaşıyorsam, bunun, verilmiş olan şanlı bir milli mücadelenin, fedakarlıkların ve eğilenlerin anıların sayesinde olduğunun bilinci içerisindeyim.

Geçtiğim anıtta da ifade ettiğim üzere ilkelerinizden ayrılmadan, görevimin başında ve halkımın hizmetinde olacağım.

Kıbrıs Türk Halkı'nın egemenliğine, özgürlüğüne, güvenliğine sahip çıkıp sonunuzu, Anavatanınız Türkiye Cumhuriyeti devleti ile ilişkilerimizi sürekli geliştirmeyi, halkımızın refah ve mutluluğu için çalışmayı başlıca görev sayıyorum.

Bu duygu ve düşüncelerle manevi huzurunuzda bulunuyor, özgürlük yolundan asla sapmama azim ve kararlılığı içindeki Kıbrıs Türk Halkı ve şahsım adına en derin saygılarımı sunuyorum.

Ersin TATAR
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

29.10. 2020 - T.C. CUMHURBAŞKANI R.TAYYİP ERDOĞAN VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

29 ekim '20

Aziz Atatürk,

Cumhuriyetimizin 97. yıl dönümüne kavuşmanın mutluluğunu yaşadığımız bu özel günde bir kez daha huzurunuzdayız.

Zat-ı Âlinizi ve Kurtuluş Savaşımızın tüm kahramanlarını milletimizin istiklali ve istikbali uğrunda gözlerini kırpmadan şehadete koşan aziz şehitlerimizi rahmetle yâd ediyor, gazilerimize şükranlarımızı sunuyoruz.

Bize emanetinize olan Cumhuriyeti, iliriye taşımak hedefleri ve hayalleriyle buluşturmak için var gücümüzle çalışıyoruz.

Türkiye bugün demokrasiden özgürlüklere, savunmadan ekonomiye, sağlıktan dış politikaya kadar her alanda başarıdan başarıya koşmaktadır.

Ülkemizin önünü kesmeye yönelik içeriden ve dışarıdan gelen saldırılar mücadele azimimizi güçlendirmekte kararlılığımızı daha da artırmaktadır.

Zaferlerle dolu şanlı mazimizden cesaret alarak, birlik, beraberlik ve kardeşlik içinde ortak geleceğimize doğru yürümeye devam edeceğiz.

Ruhun şad olsun.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

10.11.2020 - T.C. CUMHURBAŞKANI R. TAYYİP ERDOĞAN VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Vefatının 82'inci sene-i devriyesinde İstiklal Harbimizin Başkomutanı, Cumhuriyetimizin banisi, ilk Cumhurbaşkanımız Ghazi Mustafa Kemal Atatürk'ü rahmetle anıyoruz.

Milletimizin varlık yokluk mücadelesini zaferle taçlandıran, bizlere bağımsız ve özgür bir ülke bırakan Ghazi Mustafa Kemal Atatürk ve kahraman silah arkadaşları, milletimizce hayırla yâd edilecektir.

Şehitlerimizin fedakârlıkları üzerine kurulan Cumhuriyetimizi ilelebed yaşatarak, gelecek kuşaklara daha müreffeh, güçlü, itibarlı bir ülke bırakmak için çalışmaya devam edeceğiz.

Ruhun şâd olsun.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı
10.11.'20

Anıtkabir'i Ziyaret Eden Resmi Heyetler

24 .11.2020 - T.C. MİLLİ EGİTİM BAKANI ZİYA SELÇUK VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

Büyük Öğretmenimiz Aziz Atatürk,

Milletimizin dünyasına ışık tutan öğretmenlerimizin 24 Kasım Öğretmenler Günü vesileyle huzurlarınızdayız.

Vatan evlatlarının istikbali için eğitim ve öğretimin her aşamasında, milletimizle beraber, hiçbir zorluk karşısında yılmadan, sabır ve metanet içinde bu kutlu eğitim yürüyüşümüzü sürdürmeye eğitime gönül veren tüm öğretmenler olarak kararlıyız.

Milletimizin bize bahşettiği olduğu bu yüce görevi, milletimiz ve tüm insanlık için ilim yolunda sürdürmeye, tüm gayret ve gücümüzle devam edeceğiz. Yeni nesli, öğretimin her aşamasında verimli, etkili ve başarılı kılmak için süratle gerekli bilgi ve becerilerle donatmaya bilmekteyiz. Uluslararasındaki bizlerden aklı hür, vicdanı hür, ilmi hür fertler beklediğimiz istikbaldeyiz. Gücümüzü, yüce milletimizin ve aziz şahsınızın tarihe damga vuran kararlılığından almaktayız.

Ruhunuz şad olsun.

Ziya SELÇUK
Milli Eğitim Bakanı

7.12. 2020 - T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANI ZEHRA ZÜMRÜT SELÇUK VE BERABERİNDEKİLERDEN OLUŞAN HEYET

7 Aralık 2020

Aziz Atatürk;

Bugün, kadınlarımızın 5 Aralık 1934 tarihinde seçme ve seçilme hakkını elde etmesinin 86. yıldönümü münasebetiyle huzurunuzdayız.

Dünyadaki çok çok dönemlerden önce, ülkemizdeki kadınların demokratik haklarını ve özgürlüklerini ilerletmeye yönelik önemli adımların atılmış olması bizler için tarihi bir şanı temsil ediyor.

Elde ettiğimiz bütün bu hak ve kazanımları, büyük ve güçlü Türkiye vizyonumuzun yapı taşlarını oluşturuyor.

Bu doğrultuda, kadınlarımız; eğitimden sağlığa, sanattan spora, bürokrasiden siyasete, basından sivil toplum kuruluşlarına kadar hayatın her alanında, tüm hızı alınca mekanizmalarda daha etkin roller alarak, ülkemizi muasır medeniyetler seviyesinin üstüne çıkarmak için azimle çalışıyor.

Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip ERDOĞAN'ın liderliğinde, 2023 hedeflerimiz doğru yürürken; kadına yönelik tüm türde ayrımcılıkla mücadele edecek, toplumsal adaleti pekiştirecek sosyal politikaları ve hizmetleri önemsiyoruz.

Sağlam aile yapımızdan, milli ve manevi değerlerimizden ödün vermeden, gelecek nesillere daha müreffeh bir Türkiye bırakmak için kararlılıkla çalışmaya devam ediyoruz.

Milli Mücadele yıllarında, Kurtuluş Savaşı'nda ön saflarda yer alan kahraman kadınlarımızın açtığı yolda, her hal ve şartta milli iradenin yanında yer alarak demokrasimize ve haklarımıza aynı cesaretle sahip çıkacağız.

Bu duygu ve düşünceler ışığında, Kut-u Ülâ'nız başta olmak üzere bu aziz vatanı bizlere emanet eden şehit ve gazilerimizi saygıyla ve şükranla yâd ediyorum.

Zehra Zümrüt SELÇUK
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı

BİR ANKARA PANORAMASI

Prof. Dr. Seçil Karal Akgün[1]

Mustafa Kemal Paşa'nın 27 Aralık 1919'da Dikmen sırtlarından bundan sonra Kurtuluş Savaşı'nın merkezi olacak Ankara'ya girerken coşkuyla karşılanması Mondros Mütarekesi'nin göz ardı edilerek Türk topraklarında ilki bu bırakışmanın ertesi günü gerçekleşen işgallere tepki olarak başlatılan eylemin önemini anlamış bir kente geldiğinin göstergesiydi. Gerçekten de Ankara, Kuva-yı Milliye hareketine daha ilk adımlarından can-ı gönülden katılmış bir kentti.

Mondros Mütarekesinin Meclis-i Mebusan'da (Mebuslar Meclisinde) ağır eleştirildiği günlerde işgallerin kolay kabul görmeyeceğini kavrayan İtilaf Devletleri, Anadolu'nun stratejik noktasında demiryolu bağlantılı bir kent olan Ankara'yı kontrol altında tutmak için Aralık ayı başında bu kente İstanbul'dan iki bölük asker göndermişlerdi. Fransız birliği İttihat Terakki'nin Ankara Merkezi yapılmak üzere inşaatı süren daha sonra ilk TBMM olacak yapıya, İngiliz askerleriyse İstasyondaki taş yapıya yerleşmiş, Ankaralı gençlerse bunların İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin şubesini kurdurma girişimini engellemişlerdi. Dahası, İzmir'in işgalinden sadece günler sonra Ankara Muavin Mektebi (öğretmen okulu) öğretmenleri bu gizli işgal karşısında Azm-i Milli Yurdu adıyla anılacak örgütlenmenin altyapısını oluşturmuşlardı. [2] Bunun da ötesinde Ankaralılar devrilen İttihat ve Terakki hükümetinin yerini alan İtilafçı hükümetinin kente vali olarak atadığı Muhittin Paşa'ya tavır alıp seçtikleri Yahya Galip Beyin yönetimini tanımışlardı. Hatta 4 Eylül 1919'da toplanan Sivas Kongresi'nde yurdun bütünlüğü ve bağımsızlığı için alınan kararları yurtta ve dünyada duyurulmadan benimsemişlerdi.

Bunun içindir ki Atatürk de o günlerde kimselerin düşleyemediği Cumhuriyet'in kurulması çalışmalarını çoktan başkent olmak üzere seçtiği bu kente geldiği gün başlatabilmişti. Böylece Ankara, Heyet-i Temsiliye'yi karşıladığı 27 Aralık'tan sonra kurtuluş ve bağımsızlık savaşı veren Türk halkının kalbinin attığı kent oldu. Oysa Ankara'nın çok daha gerilere giden tarihsel bir geçmişi vardı:

Tarih İçinde Ankara

Anadolu'nun tam ortasında, doğuyla batıyı bağlayan temel ulaşım yolları üzerinde, Kızılırmak'la Yeşilırmak'ın kolları olan Hatip ve Çubuk Çaylarının suladığı tarıma elverişli verimli bir ovada antik çağlarda kurulmuş olan Ankara, kendisi kadar eski ünlü kalesi ve surlarının koruması altında çağlar boyu önemini hiç kaybetmemiş bir kentti. Kesin olmamakla birlikte Hititlerin M.Ö. 2000 -1200 yılları arasında hüküm sürdüğü öne sürülen Ankara sonra Frig yerleşkesi olmuş, zaman içinde Yunan, Roma, Bizans, Arap egemenliğinde kalmış, ardından da Anadolu'da ilerleyen Selçuklar zamanında Türk egemenliğine girmişti. Dolaylarında Hıristiyan ve İslam kültürel dönüşümleri ve siyasal yapı değişiklikleri yaşanmasıysa kentin kimliğine ve işlevine farklılıklar getirmişti. Şöyle ki, M.Ö. III. Yüzyılda Galatlılar'ın merkezi olan Ankara, II. Yüzyılda Roma Krallığı'na katıldıktan sonra kalenin dışına taşmış, tepeden ovaya doğru yayılırken surların dışında hanlar, hamamlar, tapınaklar yapılırken bir yandan da önemli bir askeri merkez haline gelmişti. Değişik yönetimlerin yol ve ticaret politikaları Ankara'nın sosyo-ekonomik yapısını etkileyip değiştirirken kentin tarihsel kimliğine de önem katmıştı. Örneğin, Makedonya Kralı Büyük İskender'in 4. Yüzyılda Persler üzerine doğu seferini yürüttüğü Kral Yolu, Ankara'nın kurucusu olduğu öne sürülen Frig Kralı Midas'ın mezarının da bulunduğu Gordiyon'dan geçiyordu. Aynı yol M.Ö. I. Yüzyılda Roma İmparatoru Augustus'u da buraya getirmiş, o dönemde bugün Ulus'taki Augustus tapınağından Roma hamamlarına kadar bugüne kalan pek çok yapı inşa edilmişti.

Zamanla Ankara'nın kent dokusu gibi adı da değişimler geçirdi. Galatlıların Ankyra dediği kent, sonra Ankuriya, Angur, Enguru, Engürü, Engüriye, Angara, Angorah, Angora ve 17. yüzyılda Ankara adını aldı. İlginç ve yaygın bir görüş, Ankyra adının denizcilikte kullanılan **anchor** yani **çıpa**dan kaynaklandığı, kentin sembolü de olan çıpa işaretin kentin su kenarından gelenler tarafından kurulduğu veya su yataklarına sahip olduğu, hatta deniz kıyısında olduğudur. Eski sikkelerin bir yüzünde çıpa olmasının bu görüşü kanıtladığı da öne sürülür. [3]

1 Başkent Üniversitesi Ord. Prof. Enver Ziya Karal Tarih Uygulama Araştırma Merkezi Müdürü,
2 Mahir İz, Yılların İzi, İstanbul 1975, s. 67-71

3 Seçil Akgün, Ankara'nın Başkent Oluşu, Tarih İçinde Ankara Semineri ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara 1984 s. 226 v.d.

Tarih içinde Ankara'yı anlatırken kentin altını çizmek gereken bir özelliği de Anadolu'nun Türkleşmesi sırasında Arapça *kardeş* anlamına gelen *ahi* sözünden esinlenerek kurulan Ahiliğin çok önemli bir merkezi olmasıdır. Dinsel amacı çok aşarak esnaf ve zanaatkârları bir örgüt içinde toplayıp Bizans ve Moğollara karşı bir ekonomik savunma birliği oluşturmak üzere XIII. yüzyılda kurulan Ahilik, uluorta bir kurum değildi. Üyelerini mesleki ve ahlaki eğitimden geçirerek hem uğraşılarının ince yönlerini hem de çırak-kalfa-usta gibi ast-üst ilişkilerini öğrenmelerini sağlayan sosyal birlik ve dayanışma, hatta kültür kurumu olarak gelişmişti. [4] Türk düşünürlerin de yönlendirmesiyle birliktelik, saygı ve dayanışma anlayışıyla oluşan bu örgütlenmenin şiddeti sevmeyen, aristokrasiye karşı bağımsız, demokratik, Ahilik ruhu taşıyan Ankaralıların yetişmesine, bu dayanışmayla ekonomik güçlenmesine büyük katkısı oldu. Nitekim Sultan I. Murat da 1363'de Ahilerle anlaşarak kenti savaşsız yani yakılıp yıkılmadan Osmanlı devletine katmıştı. 1402'de Yıldırım Beyazıt'la Timur'un ünlü Ankara Savaşı'na sahne olan kentte Timur'un zaferi üzerine Osmanlı etkinliği bir yıla kesintiye uğradıysa da [5] Türk egemenliğinden hiç çıkmayan Ankara hiç yabancı işgali de yaşamadı.

Ne var ki eskiden sulak olduğu bilinen kentin adı gibi iklimi de zaman içinde değişmiş, kurak step iklimine dönüşmüş, hatta akarsuyuyla birlikte çevre ormanları da kurumuştu. Oysa Ankara'nın halkı gibi bir zamanlar ekonomisi de güçlüydü. Kenti dünyaya tanıtan sof (kumaşı) üretimi Ankara keçisinin çok kaliteli tiftik yünü, adıyla tanınan armudu ve balı, sakinlerine gelir, elverişli ticaret yolları olan kente yüzyıllarca yükselen ekonomik gelişme sağladı. Ama zaman içinde üç kıtaya yayılan Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarına önemli liman kentleri ve ticaret merkezlerinin katılmasıyla göreceli olarak önemini yitiren Ankara, 17. yüzyılda da Celali İsyanları sırasında oldukça hırpalandı. 1882 yılında kavuştuğu demiryolu bile o tarihte artık susuz, sivrisinek ve sıtma yatağı haline gelmiş kente eski canlılığını kazandıramadıysa da [6] Ankara, Türk kimliğinden hiçbir şey yitirmedi. Ankaralılar Türklük ve bağımsızlık duygusunu hep taşıdı.

Ankara'nın tarihsel geçmişinin de sosyoekonomik ve kültürel dokusunu çok iyi bilen Atatürk'ü bu kente getiren başka etkenler de vardı. Bunlardan biri 1877-78 Osmanlı-Rus savaşındaki toprak kayıpları karşısında Osmanlı Hükümeti'nin kara ordusunu düzenlemek üzere 1883'de İstanbul'a davet ettiği Alman General Von Der Goltz'un İstanbul'un Boğazlar dolayısıyla sürekli tehlikeye açık olduğuna işaret ederek Başkentin her bölgeyle daha kolay ilişki kurulabilecek Anadolu'ya çekilmesini önermesiydi. [7] "Türkiye'nin geleceği tabii sınırlarına çekilip

4 İslam Ansiklopedisi "Ahilik" maddesi

5 Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisadi İçtimai Tarihi, Anlara 1959 s. 123-241

6 Mustafa Akdağ'ın Celali İsyanları kitabı (Ankara 1963) değinilen dönem hakkında ayrıntılı bilgi içerir.

7 Bekir Sıtkı Baykal, Bismarcın Osmanlı İmparatorluğunu Taksim Fikri Ank. 1943 s. 9

orada güçlenmesine bağlıdır. Türk kuvvetinin en derin ve sağlam kökleri Anadolu'dadır… Avrupa'daki, Afrika'daki arazinin terk edilmesi bir zaruretti çünkü suni bir şekilde oluşmuş Osmanlı İmparatorluğunun tebaasını oluşturan fertler arasında ortak hiçbir bağ yoktur. Devlet Avrupa'da kaybettiği topraklara gerçekten hiçbir zaman tam anlamıyla sahip olamamıştır… Başkent de İstanbul olmamalıdır. Bu kent stratejik yönden daima tehlikeye açıktır. İklimi gevşeticidir. Hükümet de hep bu kentle ilgilenerek Anadolu'yu tamamen ihmal etmektedir. Bir memur İstanbul'da yaşamayı ideal, Anadolu'da bulunmayı sürgün kabul eder" [8] diyen o zamanlar anıldığı şekliyle *Golç* Paşa'nın bu sözlerinin bir bakıma Misak-ı Milli sınırlarına da esin kaynağı olduğu söylenebilir.

Bir başka etken de Atatürk'ün yakın arkadaşı ve ülküdaşı, Ankara'da 20'nci Kolordu komutanı olan Ali Fuat Paşa'nın Heyeti Temsiliye'yi güvenlik sözü vererek demiryolu ve telgraf bağlantılı bu kente davet etmesiydi. Hatta Ali Fuat Paşa, Temsil Heyetine moral de kazandıran bu çağrısından önce Ankara'lılara Amasya Genelgesiyle başlatılan eylemin önemini anlatmış, Ankara Müftüsü Rıfat (Börekçi) Efendi'nin de desteğiyle halkı bağımsızlık için örgütlenmeye yönlendirmiş, mitingler düzenlemesini sağlamıştı. [9] Kısacası aslında Ankara, Cumhuriyetin 10. yılında o zamanın duyguları anlatılarak bestelenen "Ankara Ankara Güzel Ankara" marşının [10] "yoktan var edilmiş ilk şehir sensin" dizesinde söylendiği gibi pek de "yoktan var edilmiş" değildi. Ali Fuat Paşa'nın çağrısını kabul eden Atatürk de Ankara'yı Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli görevi için hiç de rastgele seçmemişti.

Atatürk'ün Ankara'da İlk Günleri

18 Aralık'ta Sivas'tan ayrılan, yol sorunları ve kışın sert koşullarında on gün süren zor yolculuktan sonra Ankara'ya gelebilen Heyet-i Temsiliye'yi kentin duyarlı halkının sevgiyle kucaklaması, yetkililerin candan "hoş geldin" konuşmaları, Mustafa Kemal Paşa'nın Hükümet Konağı'ndaki söylevi, yolcuların gelişinin önemini anlatıyordu. Ama en çok da bu özel grubun dinginlik içinde çalışacaklarına güvenerek kente gelişiyle kurtuluş umudunun yurt çapında yeşerdiğini açıklıyordu. Nitekim Atatürk, 27 Aralık tarihli genel bir telgrafla Ankara'nın geçici kaydıyla da olsa Heyeti Temsiliye'nin merkezi olduğunu duyurmuş, [11] 28 Aralık'ta da yerel *Selamet, Mefkure* ve *Ankara* gazeteleri de Heyet-i Temsiliye'nin Keçiören'deki Ziraat Mektebi'ne yerleştiğini haber yaparken Atatürk'ün telgrafını da tekrarlayarak yaygın biçimde duyurmuşlardı. İzleyen haftalarda da Ziraat Mektebi tıpkı Sivas Lisesi'nin Sivas Kongresinin ev sahibi olması gibi, hem Heyetin lojmanı hem toplantı salonu oldu. Elbette kentte karşıt gruplar da vardı, hatta ara ara silah sesleri bile duyuluyordu ama Ankaralılar, Temsil Heyetini korumayı üstlendiler. Bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları, şehre yakın olduğu için daha güvenli ve uygun görülen istasyondaki küçük "direksiyon binasına", taşındılar. [12] 23 Nisan'da da buranın çok yakındaki taş binada Büyük Millet Meclisi açıldı. Sözün özü, 27 Aralık'tan başlayarak Kurtuluş savaşının stratejisi Ankara'da belirlendi, hem ülke hem Milli Mücadele bu kentten yönetildi. Ankara'da tarih yazıldı.

Ne var ki o günlerin Ankara'sı, üstlendiği büyük göreviyle ters orantılıydı. Bir zamanlar sahip olduğu ağaçlardan, yeşillikten, hareket-bereketten yoksun kaldığından artık çıplak, çorak, küçük bir bozkır köyünü andırıyordu. Ankara Kalesi ile bugünkü Ulus Meydanı arasında uzanan kentte birkaç resmi taş binadan başka dikkat çeken yapı yoktu. Evlerin çoğu düz damlı toprak renkliydi. Çankaya bağlarından İstasyona kadar olan kısım ve oradan sonrası da bomboştu. [13] Ankara'ya gelirken ihtilal bayrağını çoktan açmış olan Atatürk, kentin yokluklarla boğuşan durumunu görünce burada kalmaktan kaçınan Heyet üyelerini Ankara'ya ısındırmak için çöl sanılan bu kentte bir gizli yaşam olduğunu, bunun da Türk ulusu olduğunu [14] birçok kez tekrarlamıştı. Gerçekten de Ankara'da kurtuluş ülküsüyle bezenmiş bir yapı vardı ve Atatürk'ün "İstanbul artık Anadolu'ya hâkim değil, tabi olacaktır" sözü [15] Ankara'da tam yerini buldu ve onun yönlendirdiği planlı, özverili çalışmalarla Ankara kısa zamanda gerçek bir başkent haline geldi.

8 Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi Cilt VIII, Ankara 1962, s. 179-180,

9 Mahir İz, Yılların İzi, İstanbul 1975, s. 67-71

10 Asıl adı Hüseyin Avni olan ve yapıtlarında değişik isimler kullanan siyasetçi- edebiyatçının güftesini Aka Gündüz adıyla 1933 yılında yazdığı bu marşın bestecisi Halil Bedii Yönetken'di

11 M. Kemal Atatürk, Nutuk,İstanbul 1967, cilt I s. 332

12 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara'nın ilk Günleri, İstanbul 1935

13 Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ankara, (Roman) Ankara 1934

14 Ahmet Emin Yalman, Yakın Tarihimizde Gördüklerim ve Geçirdiklerim, CiltI,, s. 124 İstanbul 1971

15 Nutuk, Cilt I, s. 797, İstanbul 1967

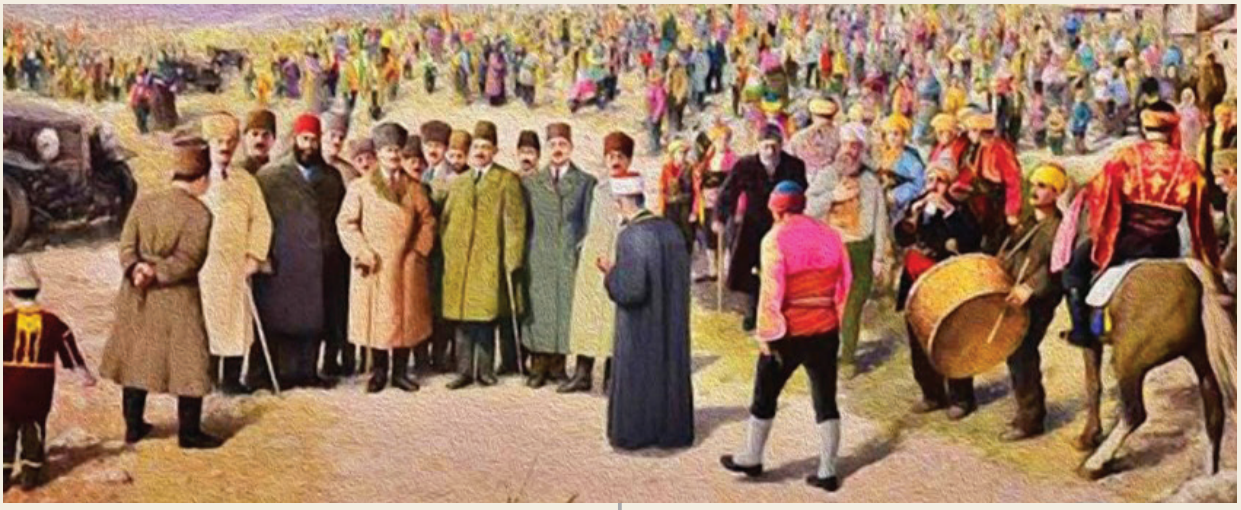

Ankara'da Kuva-yı Milliye Ruhu

TBMM'nin ilk yazmanlarından biri olan Hıfzı Veldet Velidedeoğlu Ankara'daki bu oluşumu "Dünyada hiçbir kentin sadece bir dönemi değil, bir ulusun kaderini, tüm ayrıntılarıyla tüm geleceğini yönlendirmek üzere örgütlendiğini sanmıyorum" sözleriyle anlatmış, "milli mücadelenin sanki nefes boşluğu ya da göğüs kafesiydi" [16] diyerek o günlerin Ankara'sını çok iyi tanımlamıştı. Bu gayretli örgütlenme, Amasya Genelgesinde *ulusun istenci* (milletin azim ve kararı) sözleriyle yer alan ulusal egemenlik ilkesiyle doğan Milli Mücadele ve Kuva-yı Milliye ruhundan kaynaklanıyordu. Bu ruh Türkiye'nin her yanına Ankara'dan taşındı.

Ankara'daki ilk günlerde yapılanlar, cumhuriyetin başkenti olacak kentin gelecek kuşaklara bırakacağı kültür mirasının ve oluşacak ulusal belleğin ilk tuğlaları oldu. Bunların ilki, Atatürk'ün 27 Aralık'taki Heyeti Temsiliye'nin merkezinin Ankara olduğu duyurusunun yurt çapında hemen kabul görmesiydi. [17] İkincisi, Ankaralılarla daha yakından tanışmak için 28 Aralık günü kentin ileri gelenlerini Ziraat Mektebi'ne davet ederek onlara açıklayıcı bir konuşma yapmasıydı. [18] Üçüncüsü de halkı olup bitenler hakkında bilgilendirmek üzere yine gelir gelmez yarı resmi bir gazete çıkarma hazırlığını başlatmasıydı. Bunların her biri Atatürk'ün demokrasinin bir olmazsa olmazını, yönetenin yönetilene karşı aydınlatmak, bilgilendirmek ve paylaşmak, kısacası saygı olarak özetlenebilen üç sorumluluğunu yerine getirdiğinin de göstergeleriydi. İşte Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik ruhu, daha Milli Mücadele'nin ilk adımlarında ulusal bütünlüğün sağlanması ve korunmasının yapı taşları olan bu kavramların Ankara'dan bütün yurda taşınmasıyla oluştu.

Atatürk'ün kendini içtenlikle kabul eden Ankaralılara kurtuluş planını anlatmak üzere yaptığı uzun konuşma, bir bakıma halka kurtuluş ve demokrasi çağırısı olarak da büyük önem taşıdığından, üzerinde durmayı gerektirir: Mondoros Mütarekesi'ni izleyen işgallerin haksızlığına işaret ederek başladığı bu konuşmada Atatürk, akıl ve düşünceye sırt çeviren ve bağımsızlığını göz ardı eden toplumların başkalarının elinde oyuncak olmaya mahkûm olduğunun altını çizerek Türklerin ancak ulusun istenciyle özgürlüğe kavuşabileceğini hatırlatmıştı. Batı ülkelerinin Türkleri gittikleri yerleri harabeye çeviren yeteneksiz kimseler, baştakileri de halklarını eşitlik, adaletle yönetemeyen zalimler olarak gördükleri için kendi sınırlarında bağımsız yaşamayı hak etmediklerini düşündüklerini açıkladıktan sonra, Kurtuluş Savaşının sadece Türk topraklarını işgalden kurtarmak için değil, yabancıların Türkler hakkındaki haksız, yanlış yargılarını değiştirmek ve tutsak İslam topluluklarına da bağımsızlık yolunu açmak için de yapıldığına dikkat çekmişti. "Her halde âlemde bir hak vardır. Ve hak kuvvetin fevkindedir" [19] diyerek de kendini dinleyenlere hakkından fazlasına uzanmayan, vatandaşları ulusal sınırlar içinde ve eşit olarak yönetilen çağdaş Türk devletinin kurulmasıyla var olan önyargıların değişeceğini açıklamıştı.

16 Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Bir Lise Öğrencisinin Milli Mücadele Anıları, İst. 1971 s. 16

17 Nutuk , İstanbul 1971, cilt I s. 332

18 İbid. cilt III vesika 221 s. 1178-1190 A Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Ankara 1959, s.4-15

19 İbid.

Onun kente gelir gelmez Ankaralılara başlattığı mücadelenin tüm planlarını paylaşacak kadar sevgi ve güven duyduğunu da gösteren bu konuşmanın bir önemi de kendi özgüvenini topluma da aşılamak istediğini anlatmasıydı. Ama Kurtuluş Savaşı henüz örgütlenirken söylediklerinin asıl önemi, bu noktaların da ötesindeydi. Dikkatli incelendiğinde Atatürk'ün bu konuşmayla Osmanlı Devleti'nin insan hakları yerine tanrı haklarını öne çıkaran teokratik saltanat yönetimine; toplumsal eşitliğe yer vermeyen şeriata dayalı hukuk düzenine; bilimsellikten uzak olduğundan halkın aydınlanmasını, ulusal olmadığından bütünlüğünü engelleyen eğitim sistemine; yayılmacı emellerini gerçekleştirmek uğruna Türkiye'nin bu tutsaklıklardan kurtulmasını hiç mi hiç istemeyen emperyalizme meydan okuduğu görülür**.** Konuşmanın özünde daha Kurtuluş Savaşı'nın ilk adımları atılırken O'nun ülkeyi bağımsızlığa kavuşturmak kadar yönetim, hukuk ve eğitim sistemlerini Türk Devriminin özünü oluşturacak çağdaş, laik değerlere ulaştırmaktaki kararlılığı da belirir. Türkiye'nin geleceği için düşüncelerini, ulusa sunacağı çağdaş değerleri, ileri yıllara yönelik umutlarını anlatmak üzere Ankara'yı, geleceğe yönelik beklentilerini paylaşmak üzere Ankaralıları seçmesi ise İstanbul Saltanatın başkenti iken Ankara'nın Cumhuriyet'in başkenti olacağını anlatır. Bunun içindir ki yüzyıllarca teokratik monarşiyle yönetildiğinden henüz ulusal bilinci, egemenlik anlayışı ve parlamenter geleneği oluşamamış Türk toplumuna bu değerleri anlatıp benimsetmek için Atatürk'ün büyük bir görev verdiği Ankara'da 27 Aralık 1919'dan sonra tek yürek çarptı. O tarihten beri Ankara, Türkiye için adeta kutsal bir kent oldu. Hep bağımsız, laik, çağdaş Türkiye'yi temsil etti.

Cumhuriyetin Ankara'sına Doğru

Ankara'nın çağdaş Türkiye'nin çağdaş başkenti olması için 27 Aralık'tan, özellikle de ilk meclisin açılmasından sonra çok uğraşılmıştı. Bu uğraşının boyutlarını biraz olsun anlatabilmek için o aşamada gösterilen çabaların küçük bir kısmını özetlemek yerinde olacaktır: Ulusal hareketin merkezi olduğu anlaşılınca Ankara, Anadolu'yla anlaşmak isteyen veya yeni rejimle bağlantı kurmak isteyen ülkelerin temsilcilerinin akınına uğramıştı. Bu kimseler mebuslar ve meclise, ya da resmi dairelere atanan görevlilerle birleşince aylar önce çok büyük bir yangın da geçirerek iyice harap olmuş kentin kolay kaldıramayacağı bir nüfus oluşmuştu. [20] Ama canla başla çalışan Ankaralılar, her yapılan için zorluklar göğüslemekten kaçınmıyorlardı. Meclis binası bile okul sıraları ve evlerden gelen gaz lambaları, kilim parçaları gibi öte-beriyle döşenmişti. Hamdullah Suphi Bey'e ait bir tek jaketatay, yabancı temsilcilerle yapılan resmi görülmelerde kime gerekirse onun tarafından giyilmek üzere Meclise getirilmiş, kapı ardına asılmıştı. Resmi yazışmaların zarfları üstü çizilen adreslerin altına yenisi yazılarak parçalanana kadar kullanılıyordu. [21] Kent dışından gelen mebuslar, bugünün görkeminden çok uzak koşullarda yaşıyor, Muallim Mektebi'nde kendilerine ayrılan koğuşlarda yer yataklarında yatıyor, kendilerine çıkarılan tabldotta 75 kuruş karşılığı yemek yiyorlardı. Başlarındaki *serpuşların* (başlık) çeşitliliğinden mebusların çoğunun inanç, kişilik, yetişme tarzı, temsil ettiği düşünce açısında birbirinden çok farklı oldukları anlaşılsa da hepsi aynı emelle, ülkenin kurtulması için bir araya toplanmışlardı.

Kentin eksikliklerinin giderilmesi için gereken paranın vergi yoluyla sağlanmasının halkı soğutacağını bilen Atatürk sorunu kentin varlıklı kimselerinden Meclis adına borç alarak çözdü. Borç verenlerin paralarını geri alması Meclisin başarısına bağlı olacağından, herkesin aynı yönde çalışmasını sağlamak için akıllı bir yöntemdi. Gerçekten de 1920'lerin Ankara'sında yaşayanların hepsi çok basit ve güç koşullarda büyük özveriyle çalıştı.

Bu ara bir yandan da Ankara'yı güzelleştirme çabaları başlatıldı: Örneğin, her ev, önüne bir ağaç ekerek kenti yeşillendirmekle yükümlü tutuldu. Ne var ki fidan bulup ağaç yetiştirmek zordu. Ankaralılar zorla bulup ektikleri fidanların el ayak çekildikten sonra çalınmasını önlemek için fidanlarını gaz tenekelerine ekiyor ve bu tenekeleri geceleri evlerinin içine alıyorlardı. Ankara başkent olduktan sonra kent sakinlerini çağdaş uygarlığın gereklerine alıştırmak için de türlü yöntemler izlendi. Söz gelimi, halkın sıraya girme alışkanlığı olmadığından örneğin, otobüs duraklarına arasından bir kişinin geçebileceği demir geçitler koyularak bu yöntem öğretildi. Ancak, 13 Ekim 1923'de resmen başkent yapılan Ankara'nın planlı gelişmesinin sağlanması gerekiyordu. Oysa 1920-28 yılları arasında Ulus'ta Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'nin binası, 1923 yılında yapılan ikinci TBMM, tam karşısında Mimar Kemalettin'in eseri olan Ankara Palas Oteli, birkaç okul ve hastane kentin ilk yapılarıydı. Nitekim 1920 yılında kale dibindeki tek yerleşim alanında oturan

20 Lord Patric Kinross, Atatürk, the Rebirth of A Nation, New York 1964 s. 112 v.d.

21 Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü arşivinde bu zarfların örnekleri vardır.

20.000'e yakın nüfusun kentin gelişmesi oranında çoğalacağı ve oturma alanlarının yaygınlaşacağı hesap edilerek baştan planlı bir kent kurulması hedeflenmişti. Anadolu'nun tümüne örnek olacak bir kent geliştirmek umuduyla 1928 yılında davet edilen ünlü Alman mimarı Herman Jansen'in planı beğeniyle karşılandı ve şehircilik uzmanları tarafından Cumhuriyet Türkiye'si kentleşmenin ilk adımı sayıldı. Bu plan doğrultusunda Ankara'nın çağdaş bir başkent olarak gelişmesi sürdürüldü.

Başkentte ilk açılan okullardan biri olan, akustiği uzmanlardan tam not alan, ama ne yazık ki 1980'lerde Mamak Belediyesi'ne devredilen Devlet Konservatuvarı; 1930'larda yapılıp nasılsa günümüze kadar korunabilen Opera ve Küçük Tiyatro binaları, açık-kapalı sinemalar, sokak pastaneleri kocaman havuzlu Güven Parkı, adını çok hak eden, ayak altında, herkesin gazete okumak için bile girebildiği Milli Kütüphane, başkent olana kadar kültür ve eğlence kavramı oluşamamış Ankaralılara bu kavramları tanıttı. Böylece Ankara Türk devriminin laik çağdaş ruhunu özgür ve özgün düşünce yapısını hep taşıdı. Başkent niteliğiyle Ankara'yı korumak Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk devrimine sahip çıkmakla eş anlam taşıdı.

Ancak, yaklaşık yüz yıllık başkent Ankara, planlandığı gibi gelişemedi. Cumhuriyetin temel ilkelerini bir türlü benimseyemeyen, bunlardan ödünler vermeyi hedefleyen bazı hükümetler iş başına geldikçe başkent olmasını da hiç istemedikleri Ankara'yı öç almak istercesine boy hedefi yaptılar. Acelecilik, sabırsızlık bilgisizlik işe siyasetin sokulmasıyla birleşince ortaya programsız mahalleler, havagazı, elektrik su gibi alt yapısı olmayan semtler çıktı. Ankara özgün kent planından ödünler taşıyan saldırılarla karşılaştı. Atatürk'ün Türkiye'ye açtığı ışıklı yolu ve onun önderliğinde gelişen çağdaş değerleri karartabileceklerini sanan saldırganlar Ankaralıların göz bebekleri gibi bakıp yetiştirdikleri ağaçları kesti, parkları yıktı, kentin merkezindeki Milli Kütüphaneyi sürdü, sokak isimlerini dünyanın hiçbir yerinde görülmeyen şekilde siyasete alet edip değiştirdi, otobüs duraklarını seçimlerdeki oylara göre oradan oraya taşıdı. Ama bunlar Ankara'yı ve Ankaralıları yıldırmadı. Başkent niteliğiyle Ankara'yı korumak Türkiye Cumhuriyeti'ne Türk devrimine sahip çıkmakla eş anlamlı oldu. Bu Atatürk'ün daha Cumhuriyetin duyurulmasından önce 13 Ekim 1923'de "Ankara merkezi hükümettir ve ebediyen de merkezi hükümet kalacaktır" sözüyle belirlenmişti. Ankara bu sözü esas alarak Türk devriminin laik çağdaş ruhunu özgür ve özgün düşünce yapısını hep taşıdı ve taşıyacaktır.

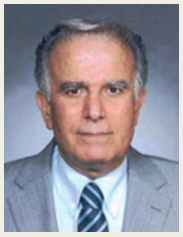

100. YILINDA DÜZENLİ ORDU'NUN KURULUŞU VE ÇERKEZ ETHEM İSYANI

Prof. Dr. Oğuz Aytepe[1]

Düzenli ordunun kuruluşu ve Çerkez Ethem İsyanı Milli Mücadele'nin 100 yıl önce (27 Aralık 1920-23 Ocak1921) gerçekleşmiş, önemli olaylarındandır.

Afganistan'dan Hindistan'a Turan İmparatorluğu kurma hayaliyle 1914'te I. Dünya Savaşı'na katılan Osmanlı Devleti, dünyayı tanımayan, deneyimsiz yöneticiler eliyle felakete sürüklenmiş, savaş sonunda 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Mütarekesi ile İtilaf Devletlerine teslim olmuştur.

İngilizler mütareke imzalanır imzalanmaz, savaş boyunca elde edemedikleri Çanakkale Boğazı'nda bulunan 5. Ordu birliklerini boğaz çevresinden uzaklaştırarak bölgeyi bütünüyle kontrollerine geçirmiş, 5. Ordu lağvedilerek 1. ve 14. Kolordular Trakya'daki mütareke koşullarına göre yerlerini almışlardı. Doğu'da; Ardahan, Batum boşaltılmış ve 9. Ordu Erzurum'a alınarak lağvedilmişti. Bu komutanlığın yerini Erzurum'da 15. Kolordu almıştı. Sonunda anavatanda toplanan kuvvetlerin tümü; İstanbul, Konya ve Erzurum'da olmak üzere 3 ordu müfettişliği bünyesinde 9 kolordu halinde toplam, 20 tümen ve 4 süvariden ibaret kalmıştı. [2]

İtilaf Devletleri savaş sırasında yaptıkları gizli anlaşmalar uyarınca ülkeyi işgale başladılar. Fransızlar, Çukurova'yı işgal ederken İngilizler Antep, Maraş ve Urfa'yı işgal etti. Fakat bir süre sonra İngilizler bu şehirleri Fransızlara teslim etti. Böylece Fransızlar Toros geçitlerinden, Fırat nehrinin doğusuna kadar geniş bir bölgeyi kontrolleri altına aldı. Buna karşı Irak İngiltere'nin mandasına verildi. İtalyanlar önce pasif kaldı. Daha sonra Batı Anadolu'da Yunanistan lehine siyasi gelişmeler olunca Antalya, Kuşadası, Bodrum, Fethiye ve Marmaris'i işgal etti. Ayrıca Konya ve Akşehir'e birlikler yolladı. [3]

Mondros Mütarekesi'nden sonra işgal genişlerken İstanbul hükümeti sessiz kalmış, halkı da sakin olmaya çağırmıştı. Halka acımasızca saldırılan, işgale uğrayan yurt köşelerinde direniş örgütleri, Kuvayı Milliye ortaya çıkmıştı. Kuvayı Milliye'nin sözcük anlamı milli kuvvetler, ulusal güçler bir başka deyimle milis kuvvetlerdi.

Kurtuluş Savaşı sırasında Kuvayı Milliye kavramı dar ve geniş olmak üzere iki anlamda kullanıldı. Dar anlamda Kuvayı Milliye, düzenli ordu birlikleri dışında, gerilla savaşı ile mücadele veren, sevk ve idareleri merkezi bir komutanlığa bağlı olmayan silahlı gruplardı. Kuvayı Milliye için cephe yoktur. Vatanın bütün sathı mücadele alanıdır. Kuvayı Milliye kavramı, ilk olarak Balkan Savaşları içinde Trakya'da kurulan sivil nitelikli güçleri tanımlamak için kullanıldı. Ancak bu kavram Milli Mücadele'nin başında sıkça kullanılan ve o günleri en iyi anlatan kavram oldu.

Direniş fikri daha İzmir işgal edilmeden yaygınlaştırılmaya çalışıldı. İzmir'in işgalinden sonra Kuvayı Milliye genel adıyla anılan, halkın ve komutanların katkılarıyla oluşan direnişçi birlikler devreye girerek mücadeleyi üstlendi. [4] Ayvalığın işgali üzerine ilk defa Kuvayı Milliye teşkilatını bu havalide yapan, düşmana karşı gelen Edremit Kaymakamı Hamdi Bey idi. Şehit Hamdi Bey Balıkesir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucusu ve üyelerinden biriydi. [5]

Yunan vahşeti artmaya başlayınca bölgenin aydınları Kuvayı Milliye'nin oluşmasında etkili oldular. Yine bölgedeki yöneticiler bürokrasi kanadında Kuvayı Milliye'nin önderleri olurken, birçok subay da Kuvayı Milliye'ye askeri birliklerin desteğini sağlamış askeri önderler olmuşlardı. Batı Anadolu'da zeybekler de, vatanın kutsal ocağının düşman çizmeleri tarafından çiğnendiğini görünce, dağdan inip Kuvayı Milliyeci olmuşlardı. Eşrafın büyük bir kısmı direnişten yana olmuş, katılmayanlar da Menemen'de Yunan zulmünün hiç kimseyi ayırmadığını görünce Kuvayı Milliye'nin başarısı için çalışmışlardı. [6] Bu silahlı direniş, Güneydoğu Anadolu'ya da sıçramış, orada da işgalci Fransızlara karşı milisler karşı koymaya başlamıştı.

Milli kuvvetleri teşkil edecek her fert Kur'an'a el basarak malı ve canı üzerine yemin ederdi. Efradın piyadelerine yevmiye yarımşar lira ve süvarilerine 75 kuruş, subaylara yemeklerinden başka 20 lira verilmekteydi. Önemli hizmetleri ve fedakârlıkları halinde ayrıca ikramiye verilirdi. Bu miktarları Heyet-i Merkeziye ve Heyet-i İdare gerekli görülen hale göre değiştirebiliyordu.

Kuvayı Milliye'nin en büyük savunucularından biri 57. Tümen Komutanı Albay Şefik (Aker) Bey'di. 23 Mayıs 1919'da 57. Tümen Komutanı Albay Şefik Bey'in Harbiye Nezareti'ne "Durumun düzeltilmesi için, Ku-

---

1 Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü E. Öğretim Üyesi.

2 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi TBMM Hükümeti Dönemi (23 Nisan 1920–29 Ekim 1923), C.IV, Ks.1, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1984, s.7.

3 Adnan Sofuoğlu, "Mondros Mütarekesi Sonrası Türkiye'nin İşgaline Karşı Milli Direniş: Kuva-yı Milliye (1918–1921)", Türkler Ansiklopedisi C.15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.618.

4 Zeki Çevik, Milli Mücadele'de Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkasına Geçiş (1918–1923), Ankara, 2002, s.79–80.

5 Milli Kahramanlarımız ve Kuva-yı Milliyenin Sebeb-i Hurucu, 3 Şubat 1337, s.7. [Aytepe Arşivi]

6 Mustafa Balcıoğlu, "Batı Anadolu'nun İşgali ve Kuva-yı Milliye", Milli Mücadele Tarihi Makaleler, Ankara, 2002, s.41–42.

vayı Milliye teşkilatı vücuda getirmenin en iyi tedbir olabileceğini" bildirmesi ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Başkanı Cevad Paşa'nın son fıkranın önemli olduğunu söylemesi, Kuvayı Milliye'nin başlangıcı kabul edilebilir. 20 Ağustos 1919'da Harbiye Nezareti'nden gönderilmiş olan şifreye Şefik Bey 24 Ağustos'ta verdiği cevapla, silahların bırakılmayacağını, halkın Kuvayı Milliye'nin yanında olduğunu ve Kuvayı Milliye'ye karşı aleyhte olan hiçbir icraatı kabul etmeyeceğini bildirdi.[7]

Milli Mücadele hareketi her şeye rağmen adım adım gelişme göstermekteydi. Erzurum'da Kongre yapıldı ve Kongre Başkanlığına Mustafa Kemal Paşa seçildi. Kongrede Kuvayı Milliye'nin amil kılınacağı kararı alınmış aynı zamanda Milli Mücadele'nin ilk siyasi kuruluşu Heyeti Temsiliye kurulmuştu. Sivas'ta 4-11 Eylül tarihlerinde bir Kongre toplandı. Sivas Kongresi'nde de Kuvayı Milliye'nin amil kılınacağı kararı alındı aynı zamanda bütün Müdafaa- Hukuk Cemiyetlerinin tek çatı altında toplanması ve Heyeti Temsiliye'nin denetimine verilmesi kararlaştırıldı. Kongre Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'yı "Garbi Anadolu Umum Kuva-yı Milliye Kumandanlığı'na" tayin etti. Ayrıca Kuvayı Milliyenin yaygınlaşması için çalışmalara başlandı. Bu gayeyle işgal bölgelerine elemanlar gönderildi. Ayrıca, Kongre gayet gizli, iki bölümlü bir Kuvayı Milliye talimatnamesi hazırlayarak güvenilir Kuvayı Milliye komutanlarına gönderdi.[8]

Kuvayı Milliye günden güne gelişmiş, müfrezelerin adedi ve kadrosu genişlemiş, cephelerin sevk ve idaresi düzene sokulmuştu. Haziran ve takip eden aylarda Demirci Mehmet Efe ve Çerkez Ethem de sahneye çıkarak, küçük müfrezeleri emirleri altına almak suretiyle büyük çapta Kuvayı Milliye birlikleri vücuda getirmişti. Hâlâ o muntazam ordu görülmüyordu. Halkın dilinde düşmanla çarpışan kahramanlar, başta Çerkez Ethem olduğu halde Demirci Mehmet Efe, Püskülü Efe, Yörük Ali Efe gibi milis kuvvetlerin başında bulunan kimselerdi. İsyancıları, Anzavur'u, Kuvayı İnzibatiye gibi İstanbul'dan gönderilen kuvvetleri tepeleyen bunlardı.[9]

Bu birlikler arasında işbirliğini sağlamak ve onların merkezi bir otoriteye bağlamak amacıyla Balıkesir Kongresinde kararlar alınmış ve bu yolda çabalar harcanmıştı. Bölgede seferberlik ilan edilmiş ve bir cephe düzenlemesine gidilmişti. 16 Ağustos 1919'da toplanan Alaşehir Kongresinde bu kararların kapsamı genişletilmiş ve Kuvayı Milliye birliklerinin eğitimi ve yönetimleri için çok daha ayrıntılı yönetmelikler düzenlenmişti. Kongreler kurtuluş çaresini vatanın birlikte kurtarılmasında görmüşler ve İstanbul hükümetinin otoritesini tanımamışlardı.[10]

Ancak kurulan Kuvayı Milliye birlikleri düşmana direniyor, zarar veriyor fakat ilerlemesini durduramıyorlardı. Kuvayı Milliye mensubu çeteciler ve zeybeklerin keyfi davranışları, taşkınlıkları ve baskıları halkın şikâyetlerine neden olmuştu. Bu nedenle Kuvayı Milliye birliklerinin düzenli ordu içine alınmaları öngörüldü. TBMM'de 16 Mayıs 1920'de alınan kararla birliklerin yiyecek ve cephane ihtiyaçlarının Milli Savunma Bakanlığı tarafından karşılanmasına karar verildi.[11]

Yunan saldırısı yayılırken cephe komutanlıklarında değişiklik yapılmış; Batı Anadolu Umum Kuvayı Milliye Komutanlığı adı Batı Cephesi olarak değiştirilmişti. Bursa, Nazilli hattı gene Ali Fuat (Cebesoy)'un komutasına bırakılırken, Çerkez Ethem'e de Umum Kuvayı Seyyare (Genel Gezici Kuvvetler) Komutanı sanı verilmişti.

İzmir'in işgalinden sonra Yunan ordusu geniş çaplı taarruz başlatmış, İzmit'ten Uşak-Sarayköy hattına kadar Türk topraklarını işgal etmişlerdi. Prestiji sarsılan Batı Cephesi Komutanı Gediz'de bulunan Yunan kuvvetlerine Çerkez Ethem'in etkisiyle karşı taarruza geçmek istedi.

Gediz taarruzu düzenli orduya geçişte önemli bir olaydır. Gediz taarruzu, "ordudan fayda yoktur, dağılsın. Hepimiz Kuvayı Milliye olalım" propagandasının yoğun yapıldığı döneme rastlamaktadır.

Ordumuz henüz düzenlenmemişti, cephanemiz yetersizdi. Genel Kurmay Başkanı Albay İsmet (İnönü) bu taarruzun yapılmamasında ısrar ettiyse de Ali Fuat (Cebesoy) Paşa Genelkurmay'ın görüşünü almadan 24 Ekim'de taarruza geçti ve mağlup oldu. Yunanlar karşı taarruza geçerek Yenişehir ve İnegöl'ü işgal etti-

7 Yücel Özkaya, "Kuva-yı Milliye", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Ankara, 1992, C.VII, S.24, s.455.

8 Gazi M. Kemal. Hatıralarla Karşılaştırmalı Nutuk, Saner Basım Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2020, s.310.

9 Mustafa Kemal Paşa'yı Kurşunlanmaktan Nasıl Kurtardım. Mareşal Fevzi Çakmak Açıklıyor, Anlatan Adnan Çakmak, Yazan Murat Sertoğlu, Strateji Matbaası, İstanbul, 2016, s.48.

10 Bkz. Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları (1919-1920), Ankara, 1967.

11 Şerafettin Turan. Türk Devrim Tarihi, 2. Kitap, Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne, Bilgi Kitabevi, Ankara, 1992.

ler. Bu taarruzun yapılması için Meclis'teki bütün gerilla partizanları da seferber olmuşlardı. [12]

Çerkez Ethem ve kardeşleri Gediz Muharebesi başarısızlığını cephe kumandanı ve milli orduya yüklediler. Ordu birlikleri ise Kuvayı Seyyare'nin hiçbir şey yapmadığını, muharebede verilen emre itaat etmediğini, daima tehlikeden uzak kaldığını iddia ettiler. [13]

Düzenli ordunun kuruluşu

Gediz taarruzu yenilgisi sonucu Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'nın cephe üzerinde tesiri ve nüfuzu sarsılmış olmasından dolayı, Cephe komutanlığından ayrılması zorunlu görüldü. Mustafa Kemal Paşa düzenli ordu kurmak amacıyla, Batı Cephesi ikiye ayrılarak Batı Cephesi'nin kuzeyine Genelkurmay Başkanı Albay İsmet (İnönü) atandı. Güney bölgesine İçişleri Bakanı Albay Refet (Bele) atandı. Ali Fuat (Cebesoy) Paşa ise Bakanlar Kurulu kararıyla Moskova elçiliğine tayin oldu. [14] Bu gelişme Çerkez Ethem gibi çeteciler ve Zeybeklerden Demirci Mehmet Efe tarafından iyi karşılanmadı.

İsmet (İnönü) 10 Kasım 1920'de Bilecik'e giderek emrindeki milli kuvvetleri düzenli ordu birlikleri haline getirme çalışmalarına başladı. İsmet ve Refet Beylerin Batı Cephesi'ne atanması Çerkez Ethem'le Ankara hükümeti arasında var olan soğukluğun fiili çatışma sürecine dönüşmesine de neden olur. Çerkez Ethem'le Refet Bey'in arası Yozgat isyanı sırasında asker toplama meselesinden dolayı açılmıştır. İsmet (İnönü) ise hararetli, düzenli ordu kurulması taraftarıdır.

İsmet (İnönü) Eskişehir'de Komutanlarla yaptığı toplantıda; Halktan yardım toplama, asker toplama ve her türlü ihtiyacın giderilmesinin, kişilerin keyfi yargılanamayacağını, yargılanmadan cezalandırılmayacağını, bunların kendi kontrolünde olacağını bildirdi.

Çerkez Ethem bu tedbirleri olumlu karşılar. Ancak hastalığı nedeniyle Ankara'ya gittiğinde yerine vekil bıraktığı kardeşi Tevfik Bey bunlara uymak istemez ve anlaşmazlıklar başlar. Çerkez Ethem çetesinin ve Demirci Mehmet Efenin halktan ve eşraftan zorla para ve mal toplamaları, zorla asker toplamaları, isyanlar bastırıldıktan sonra yargısız, keyfi infazlar yapmaları halkta ve TBMM'de tedirginlik yaratır.

Güney Cephesi Komutanı Refet (Bele) Isparta'da bulunan Demirci Mehmet Efe'yi Konya'da olan Atlı Takip Kumandanlığına atayarak ordu birlikleri arasında hizmete davet eder. Demirci Mehmet Efe teklifi kabul etmez. Demirci Mehmet Efe'nin tek başına bir faaliyet göstermesi mümkün değilse de, Ethem'le işbirliği halinde elden çıkması kesin görülerek bir hareket düzenlenir ve Efe yanındaki kuvvetlerle 30 Aralık 1920'de teslim olur. [15]

Çerkez Ethem'in disiplinsiz davranışları daha Yozgat isyanı sırasında başlar. İsyan sonrası Ankara Hükümeti'nin istememesine rağmen kendilerine direnen Ankara Vali Vekili Yahya Galip Bey'i yargılamak ister. Ankara Hükümetinin bu keyfi davranışlara göz yumması ihtiyaçtan kaynaklanmaktaydı. Çünkü eldeki düzenli ordu iç isyanları bastırmakta yetersiz kalmış bu nedenle Kuvayı Milliye birliklerine ihtiyaç duyulmuştu. Milli Kuvvetlerin İç ayaklanmaların bastırılmasında, özellikle Anzavur kuvvetlerini ye-

12 Falih Rıfkı Atay. Çankaya, İstanbul, 1984, s.271.

13 Yunus Nadi Abalıoğlu, Çerkez Ethem Kuvvetlerinin İhaneti, Sel Yayınları, İstanbul, 1955, s.9.

14 İsmet İnönü. Hatıralar, 1 Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983, s.214.

15 Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, II. Cilt, III. Kısım, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1966, s.59-65.

nip dağıtılmasında, Düzce, Adapazarı, Yozgat ayaklanmalarının bastırılmasında, Ankara'nın ve Ankara Hükümeti'nin korunmasında hizmetleri olmuştu. Kuvayı Seyyare o günlerde en büyük askeri güç olmuş, Ethem de Ankara'da askeri ve siyasi prestij sahibi olmuştu. Ancak Meclis'te milletvekili olan ve kendisini yönlendiren ağabeyi Reşit Bey'in siyasi ihtirasları ve kendisinin siyasetten anlamaması nedeniyle telafisi mümkün olmayan hatalar yapmaya başladı.

Ethem ve Efeler otoriteleri ve maddi çıkarlarını kaybedecekleri korkusuyla düzenli ordu emrine girmeyi kabul etmediler ve düzenli ordunun kurulmasında zorluklar çıkardılar. Ethem'in vekili dikbaşlı ve otorite tanımaz ağabeyi Tevfik Bey Batı Cephesi Komutanı İsmet (İnönü)'in emirlerini yerine getirmez. Batı Cephesi haberleşmelerini sansür eder. Bu sırada Kuvayı Seyyare'nin Eskişehir'e saldıracağı söylentileri yayılır. Mustafa Kemal Paşa durumu anlamak, anlaşmazlıkları çözmek ve İstanbul'dan gelen Ahmet İzzet Paşa Heyet'iyle görüşmeler yapmak için Ethem Bey'le Eskişehir'e gider. Ancak Çerkez Ethem Eskişehir'de bir komployla karşılaşacağı şüphesiyle trenden habersiz ayrılır ve bir daha dönmez. [16]

Kütahya'ya Ethem'le görüşmek üzere bir heyet gönderilir. Reşit ve Kazım Beyler Ethem'in önerisini getirirler. Ethem 12. Kolordu Komutanı Fahrettin (Altay) Bey'in değiştirilmesini ister. İsmet (İnönü) bunun Refet (Bele) ve kendisinin tanınmaması anlamına geldiğini ve fiili bir teşebbüse geçeceğini söyler. Kazım Özalp'in ve sonradan gönderilen 50 kişilik bir heyetin girişimleri de sonuçsuz kalır. [17]

16 Kazım Özalp, Milli Mücadele 1919-1922, C.I, Ankara, 1998, s.166-168.

17 İsmet İnönü, Hatıralar, s.234-235.

Çerkez Ethem'le görüşmek üzere Mebuslar Nasihat Heyeti 25 Aralık'ta Kütahya'ya varır. Mustafa Kemal Paşa Cephede önemli gelişmeler olduğunu; Cephe Komutanının bilgi ve onayı olmadan bölgedeki birliklerin Cepheye dağıtıldığını Kuvayı Seyyare birliklerinin Kütahya'da toplanmış olduğu haberini aldığını heyete bildirir. Heyetin gönderdiği cevaba inanmaz. Onların aldatılmakta olduklarına veya tutuklanıp istenildiği gibi yazı yazmaya mecbur bırakıldıklarına hükmeder. [18]

Çerkez Ethem İsyanı (27 Aralık 1920-23 Ocak 1921)

Mebuslar Nasihat Heyeti 26/27 Aralık'ta ortak imza ile çektiği telgrafta; "…Kuvayı Seyyare'ye katılmaların engellenmemesini, Kuvayı Seyyare'ye Kütahya Mutasarrıflığı tarafından para verilmesini, Fahrettin (Altay) ve Refet (Bele) Beyler'in Cepheden uzaklaştırılmalarını bildirirler. Mustafa Kemal Paşa Heyet'in tutuklandığına kesin kanaat getirir ve Batı Cephesi Kumandanlığına çektiği bir telgrafta: "Kuvayı Seyyare işinin barış ve siyaset yoluyla çözümlenemeyeceğini, sorunun kuvvet yoluyla çözülmesi gereği ortaya çıkmıştır" diyerek Kuvayı Seyyare birlikleri üzerine harekât emri verir. [19]

Çerkez Ethem 29 Aralık'ta TBMM'ne çektiği ağır hakaretler içeren mektubunda: Mebusların yüksek maaşlar aldığı, memleket çıkarlarından çok kendi menfaatleri için çalıştıklarını, Ankara'da esir bulunan Ahmet İzzet Paşa ve heyetinin derhal İstanbul'a gönderilmesini ister.

Ethem, hatıralarında Ankara'ya gönderdiği bu mektubun hayatının en büyük hatası olduğunu kabul etmektedir. Ethem'in ihaneti de bu mektuba dayandırılır.

18 Gazi M. Kemal, Nutuk, s.776.

19 Gazi M. Kemal, Nutuk, s.780.

Meclis 30 Aralık'ta Ethem'in ihanetini kabul etti ve onu şiddetle kınadı. Ancak Meclis yurttaş kanının akmaması, dışarıya karşı olumsuz propagandaya fırsat verilmemesi için sorunun kan dökülmeden çözülmesini istedi ve ona bir fırsat tanındı. Çerkez Ethem ve kardeşleri Kuvayı Seyyare başında bulunmaktan vazgeçip bir kenarda oturmaya razı olurlarsa, hükümetçe kabul olunacak, aksi takdirde gerekli tedbirler alınacaktır. [20]

Çerkez Ethem bu iyimser yaklaşıma karşı, Meclis'e baş kaldırarak yazdığı 29 Aralık tarihli telgrafı savunmuştur.

Buna karşı İsmet (İnönü) harekete geçerek Kuvayı Seyyare'ye karşı Kütahya'yı işgal etti ve Kuvayı Seyyare birliklerinin düzenli orduya katılmalarını bildirdi. 3 Ocak 1921'de bazı Kuvayı Milliye birlikleri düzenli orduya katıldı. 5 Ocak'ta Yunanlılar keşif saldırılarına başladılar. Çerkez Ethem'in Gediz çevresinde bulunan 300 kişilik kuvveti 61. Tümen birliklerine saldırdı. 8 Ocak'ta Çerkez Ethem kuvvetleri 1000 kişilik bir kuvvetle Gediz'i işgal etti.

Çerkez Ethem Yunanlılarla 6 Ocak'ta anlaşmıştır. Anlaşmayı ağabeyi Reşit Bey yapmıştır. Yunan ilerleyişini durdurabilmek için Çerkez Ethem'e karşı Kütahya bölgesinde bir tümen bırakılarak kuvvetlerin çoğu İnönü-Dumlupınar hattına aktarılmıştır. İzzettin Bey Kütahya'da Ethem kuvvetleriyle çarpışırken, Türk ve Yunan kuvvetleri 9 Ocak'ta karşı karşıya gelmiş, Yunanlılar oyalama savaşı verilerek savunma hattına çekilmeye çalışan Türk kuvvetlerine saldırmışlar ve İsmet (İnönü) Eskişehir'in batısında savaşı kabul etmiştir. Türk birliklerine 10 Ocak'ta her karış toprağın savunulması emri verilmiş, ancak Yunan ordusu saldırıyı sürdürememiş ve 11 Ocak'ta geri çekilmiştir. Gücünü yitiren Türk Ordusu da onları izleme olanağı bulamamıştır. Kütahya'da muharebe üç gün sürmüş Ethem kuvvetleri ricat ettikten sonra emrindeki kuvvetler dağıldı ve düzenli orduya katıldı. Refet (Bele) süvari kuvvetleri ile takip etti ve Ethem kardeşleri ile Yunanlılara sığındı. [21]

I.İnönü Savaşı (6-11 Ocak 1921) sonunda Çerkez Ethem Yunanlılara sığınarak yurt dışına çıkmış ve Ürdün'e yerleşmiştir. 1938'de Genel Af çıkarılmasına rağmen bir daha geri dönmemiştir. 1961'de Ürdün'de ölmüştür.

Savaş sonunda Kuva-yı Seyyare'nin önderleri, Parti Pehlivan da dahil, Eskişehir İstiklal Mahkemesi'nde 7 Şubat 1921'de yargılanmışlar ve suçsuz bulunarak serbest bırakılmışlardır. [22]

KAYNAKÇA

20 TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.I, Ankara,1980, s.270.

21 İsmet İnönü, Hatıralar, S,242-243; Gazi M. Kemal, Nutuk, s.796.

22 Bkz. Eskişehir İstiklal Mahkemesi, C.4, Yay.Haz. Mehmet Şahid v.d. TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, Ankara, 2015, s.133, Karar No:114.

Abalıoğlu,Yunus Nadi. Çerkez Ethem Kuvvetlerinin İhaneti, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.

Atay, Falih Rıfkı. Çankaya, İstanbul, 1984.

Balcıoğlu, Mustafa. ***"Batı Anadolu'nun İşgali ve Kuva-yı Milliye",*** *Milli Mücadele Tarihi Makaleler, Ankara, 2002.*

Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları (1919-1920), Ankara, 1967.

Çevik, Zeki. ***Milli Mücadele'de Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkasına Geçiş*** *(1918–1923), Ankara, 2002.*

Eskişehir İstiklal Mahkemesi, C.4, Haz. Mehmet Şahid v.d., TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, Ankara, 2015, s.133, Karar No:114.

Gazi M. Kemal. ***Hatıralarla Karşılaştırmalı Nutuk****, Saner Basım Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti, İstanbul, 2020.*

İnönü, İsmet. ***Hatıralar****, 1 Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1983.*

"Kuva-yı Milliye (1918–1921)", ***Türkler Ansiklopedisi****, C.15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.*

Milli Kahramanlarımız ve Kuva-yı Milliyenin Sebeb-i Hurucu*, 3 Şubat 1337. [Aytepe Arşivi]*

Mustafa Kemal Paşa'yı Kurşunlanmaktan Nasıl Kurtardım*. Mareşal Fevzi Çakmak Açıklıyor, Anlatan: Adnan Çakmak, Yazan: Murat Sertoğlu, Strateji Matbaası, İstanbul, 2016.*

Özalp, Kazım. ***Milli Mücadele*** *1919-1922, C.I, Ankara, 1998.*

Özkaya,Yücel. ***"Kuva-yı Milliye",*** *AKDTYK AAMD, Ankara, 1992, C.VII, S.24.*

Sofuoğlu, Adnan. "Mondros Mütarekesi Sonrası Türkiye'nin İşgaline Karşı Milli Direniş: Kuva-yı Milliye (1918–1921)", Türkler ***Ansiklopedisi*** *C.15, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.*

TBMM Gizli Celse Zabıtları, C.I, Ankara,1980.

Türk İstiklal Harbi Batı Cephesi, II. Cilt, III. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara,1966.

Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi TBMM Hükümeti Dönemi (23 Nisan 1920–29 Ekim 1923), C.IV, Ks.1, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1984.

ATATÜRK'ÜN HALKÇILIK İLKESİ VE TARİHİ TEMELLERİ

Ali GÜLER[1]

Halkçılık İlkesinin Tanımı

Cumhuriyet Halk Fırkası'nın (Partisi'nin) 10 Mayıs 1931 günü toplanan Üçüncü Büyük Kongresi'nde belirlenen parti programının II. Kısmı *"bugünkü ve yarınki Cumhuriyet nesilleri için iman şartları teşkil eden altı mühim vasıf"* olarak ifade edilen altı temel ilkeye ayrılmıştır. Burada, Cumhuriyetçilik ve Milliyetçilikten sonra üçüncü sırada yer alan Halkçılık ilkesi şu şekilde tanımlanmıştır: "İrade ve hâkimiyetin kaynağı millettir. Bu irade ve hâkimiyet, devletin vatandaş ve vatandaşın devlete karşılıklı vazifelerinin hakkı ile ifasını tanzim yolunda kullanılması büyük esastır. Kanunlar önünde mutlak bir müsavat kabul eden ve hiçbir ferde, hiçbir aileye, hiçbir sınıfa, hiçbir cemaate imtiyaz tanımayan fertler halktandırlar ve halkçıdırlar."

Aynı programda *"halkçılık"* esasının:

"1. Demokratlık,

2. Herhangi bir fert veya zümreye milletin umumi hakları haricinde imtiyaz tanımamak,

3. Sınıf mücadelesi kabul etmemek, gibi unsurlardan terekküp ettiği" belirtilmiştir.[2]

Bu anlamda Halkçılık, Atatürk'ün Milli Mücadele yıllarında yaptığı sayısız konuşmada yeni rejimin temel ilkelerinden biri olarak yer almıştır. Şu konuşmalar örnek olarak verilebilir:

"Bugünkü mevcudiyetimizin asli mahiyeti, milletin genel eğilimlerini ispat etmiştir. O da halkçılık ve halk hükümetidir. Hükümetlerin halkın eline geçmesidir. İradeyi halka teslim etmek için çalışalım. O zaman bütün müşküllerin ortadan kalkacağına... kaniim." "İç siyasetimizde şiarımız olan halkçılık, yani milleti bizzat kendi mukadderatına hâkim kılmak esası Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzla tespit edilmiştir." "Bizim nokta-i nazarımız -ki halkçılıktır- kuvvetin, kudretin, hâkimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki, bu dünyanın en kuvvetli bir esası, bir prensibidir. İdare usulümüz kayıtsız şartsız hâkimiyetine sahip olan halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir... Halk idaresinin bütün kapsayıcı anlamıyla layık olduğu gelişme derecesine eriştirilmesi, siyasetimizin gereklerindendir." "Bir kelime ile ifade etmek lazım gelirse diyebiliriz ki, yeni Türk devleti bir halk devletidir ve halkın devletidir."[3]

Halkçılık ilkesi yine aynı yıllarda hukuki belgelerde de ifadesini bulmuştur. 20 Ocak 1921 tarihli Anayasa'nın temelini oluşturan 13 Eylül 1920 tarihli program "Halkçılık Programı" adını taşımakta idi. 1921 Anayasa'sı 1. maddesinde "*Hâkimiyet bila kayd u şart (kayıtsız ve şartsız) milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir (dayanır)*" denilerek, halkçılık ilkesine ilk planda yer verilmiştir. Daha sonra Atatürk, bir siyasi parti kurmayı tasarlarken 7 Aralık 1922 tarihinde Ankara basınına, "*halkçılık esasına müstenit (dayanan) ve Halk Fırkası namıyla siyasi bir fırka (parti) teşkil etmek niyetinde*" olduğunu açıklamıştır. Eylül 1923'te kurulan Halk Fırkası'nın adı şüphesiz halkçılık ilkesinden esinlenmiş olduğu gibi, halkçılık 1923 tarihli ilk parti Nizamnamesi'nin (Tüzük) 1. ve 2. maddelerinde yer almıştır.[4]

Halkçılık İlkesinde Demokratlık Unsuru

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin önemli bir ilkesi olan Halkçılıkta *"Demokratlık"* unsuru iki cepheli olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada öncelikle söz konusu olan ise "*kişi hürriyetleri*"dir. Bütünüyle düşünüldüğü zaman Halkçılık ilkesi siyasi bakımdan "*hürriyetçi demokrasi*"yi hedeflemektedir.

Nitekim halkçılıkla "*demokrasi prensibini*" aynı anlamda kullanan Atatürk bu konuda şöyle demiştir. *"Bu prensibe göre irade ve hâkimiyet milletin tümüne aittir ve olmalıdır. Demokrasi prensibi milli hâkimiyet şekline dönüşmüştür... Demokrasi esasına müstenit hükümetlerde hâkimiyet, halka, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi prensibi, hâkimiyetin milletten başka yerde olmayacağını gerektirir. Bu suretle demokrasi prensibi, siyasi kuvvetin, hâkimiyetin kaynağı ve meşruiyetine temas etmektedir."* Atatürk'e göre "*bugün demokrasi fikri daima yükselen bir denizi andırmaktadır.*" Ondokuzuncu *yüzyıldan itibaren "demokrasi fikri, mukavemet edilemez (karşı konulamaz) bir kuvvet ve cereyan"* halini almıştır.[5]

Yine Atatürk, "*Demokrasi prensibinin, en modern ve mantıki uygulamasını sağlayan hükümet şekli Cumhuriyettir*" ve "*Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemiyle devlet şekli demektir*"[6] diyerek halkın kendi kendisini yönetmek yolunda, iradesini kullanmak yolunda başvuracağı rejimin de cumhuriyet olduğunu belirtir. Bu nok-

1 Dr. Öğretim Görevlisi Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yarı Zamanlı)

2 Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu, Ankara, 1931, s. 183.

3 Ergun Özbudun, "Atatürk ve Devlet Hayatı", Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, II. YÖK. Yayınları, Ankara 1985, s. 55-56.

4 Ergun Özbudun, a. g. m., s. 56.

5 Atatürkçülük (Üçüncü Kitap), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1983, s.36, Ergun Özbudun, a. g. e., s. 59.

6 Atatürkçülük (Üçüncü Kitap), s. 24.

tada Cumhuriyetçilik ilkesi ile Halkçılık ilkesi, Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde önemli bir bütün oluştururlar.

Şüphesiz Atatürk, kişi hürriyetlerine ve bunların masuniyetlerine de (korunmalarına/dokunulmazlıklarına da) büyük bir ilgi göstermiştir. Halkçılık ilkesinin birinci yönü siyasi anlamda demokrasiyi öngörürken, ikinci yönünü de sosyal ve hukuki alanda "kişi hürriyetlerini ve masuniyetini" ele alır. Atatürk'e göre, "*ferdin birinci hakkı, tabii yeteneklerini serbestçe geliştirilebilmesidir. Bu gelişmeyi temin için ise, en iyi vasıta ferde, başkalarının benzer haklarına zarar vermeksizin, tehlike ve zarar kendine ait olmak üzere, ona kendi kendini istediği gibi sevk ve idare etmeye müsaade etmektir. İşte bu serbest gelişmeyi sağlamak, ferdi hakların oluşturduğu çeşitli hürriyetlerin tüm amacıdır. Bu haklara hürmet etmeyen siyasi cemiyet esas vazifesinde kusur etmiş olur ve devlet varlığının sebebini ve manasını kaybeder. Çağdaş demokraside ferdi hürriyetler, özel bir değer ve önem taşımıştır, artık ferdi hürriyetlere devletin ve kimsenin müdahalesi söz konusu değildir...*"[7]

Bununla beraber, "*ferdi hürriyeti düşünürken, her ferdin nihayet bütün milletin müşterek menfaati ve devlet mevcudiyeti göz önünde bulundurulmak lazımdır. Anlaşılıyor ki, ferdi hürriyet mutlak olmaz, diğerinin hak ve hürriyetini ve milletin müşterek menfaati, ferdi hürriyeti tahdit eder (sınırlandırır). Ferdi hürriyeti tahdit devletin de adeta esası ve vazifesidir. Çünkü, devlet ferdi hürriyeti temin eden bir teşkilat olmakla beraber, aynı zamanda, bütün hususi faaliyetleri, umumi ve milli maksatlar için birleştirmekle mükelleftir (yükümlüdür)... O halde ferdi hürriyete hudut olarak başkalarının hürriyet hududunu gösterirken, ferdi hürriyetin, milletin umumi menfaatlerinin icap ettirdiği dereceden daha fazla tahdit edilemeyeceği kabul edilmiş oluyor...*"[8]

Halkçılık İlkesinde İmtiyazsızlık veya Eşitlik Unsuru

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde Halkçılık anlayışı ikinci olarak *"kanun önünde eşitliği"* hedefler. Burada söz konusu olan milletin genel hakları dışında hiçbir kimseye veya zümreye ayrıcalık tanımamaktadır. Bu sebeple, Atatürkçülükte halk, kanunlar önünde kesinlikle eşitliği benimseyen hiçbir ailenin, hiçbir sınıfın, hiçbir zümrenin veya hiçbir kişinin ayrılacağını tanımayan insanlardan oluşmuş bir topluluktur. Bu esası koruyan kişiler, halktan ve halkçı olarak sayılırlar.[9]

Halkçılığın bu anlamı, Halk Fırkası'nın 1923 tarihli Nizamnamesi'nde yer almıştır. Buna göre (Madde 2) "*Halk Fırkası nazarında halk mefhumu (kavramı), herhangi bir sınıfa münhasır (ait) değildir. Hiçbir imtiyaz (ayrıcalık) iddiasında bulunmayan ve umumiyetle kanun nazarında (önünde) mutlak bir müsavatı (eşitliği) kabul eden bütün fertler, halktandır. Halkçılık, hiçbir ailenin, hiçbir sınıfın, hiçbir cemaatin, hiçbir ferdin imtiyazlarını kabul etmeyen ve kanunları var etmedeki mutlak hürriyet ve istiklali tanıyan fertlerdir.*" Benzer tanımlar fırkanın 1927 tarihli Nizamnamesi'nde (Madde 4) ve 1931 tarihli programında da yer almıştır.[10]

7 Ergun Özbudun, a. g. m., s. 59.

8 Mehmet Saray, Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller, İstanbul, 1984, s. 79.

9 Atatürkçülük (Üçüncü Kitap), s. 38.

10 Ergun Özbudun, a. g. m., s. 64.

Halkçılık İlkesi ve Sınıf Mücadelesinin Reddi, Dayanışma

Halkçılık ilkesinin getirdiği esaslardan birisi de *"sınıf mücadelesi"*ni reddetmesidir. Toplumdaki iç barışın sağlanması, milli birlik ve bütünlüğün temini için şart olan bu durum sosyal açıdan son derece önemlidir. Atatürk Türk toplumunda sınıflar arasındaki mücadeleyi, sınıflar arasındaki çıkar kavgasını kabul etmez. O, toplumu oluşturan zümreleri, birbirleri ile çatışan sınıflar olarak değil, iş bölümüne dayanan meslek grupları olarak değerlendirir. Bu esaslar Atatürk tarafından şu şekilde açıklanmıştır.

"Türkiye Cumhuriyeti halkını ayrı ayrı sınıflardan oluşmuş değil ve fakat kişisel ve sosyal hayat içinde iş bölümü itibariyle çeşitli mesleklere ayrılmış bir toplum olarak görmek esas prensiplerimizdendir. Türk toplumunu oluşturan başlıca çalışma grupları şunlardır: Çiftçiler, küçük sanat sahibi, esnaf, amele, işçi serbest meslek sahipleri, sanayiciler, tüccarlar, memurlar. Bunların her birinin çalışması diğerlerinin ve tüm toplumun hayat ve mutluluğu için zorunludur. Bu duruma göre amaç sınıf mücadelesi yerine sosyal düzen ve dayanışmayı sağlamak ve birbirine zarar vermeyecek şekilde çıkarlarda uyum sağlamaktır. Çıkarlar kabiliyet, beceri ve çalışma dereceleriyle uyumlu olur."[11]

Şu halde, Atatürk'e göre, Türk toplumu, menfaatleri birbiriyle çatışan ve aralarında zorunlu olarak bir mücadele olması gereken sınıflardan değil, birbirine muhtaç olan ve aralarında uyum bulunan çeşitli çalışma gruplarından oluşmuştur. Bu anlamıyla Halkçılık ilkesi "*dayanışma*" veya "*tesanüt*" esasını içerir. Dayanışmacılık konusunda Atatürk'ün Ziya Gökalp'ten etkilendiği bilinmektedir.[12]

Sınıf mücadelesinin önlenmesi, devletin sosyal adalet ve sosyal güvenliği gerçekleştirmesine, adaletli bir gelir dağılımı sağlamasına, bütün zümrenin menfaatlerini uyumlu bir şekilde gözetmesine bağlıdır. Nitekim Atatürk bu konuda, "*milli servetin dağılımında daha mükemmel bir adalet ve emek sarf edenlerin daha yüksek refahı, milli birliğin muhafazası için şarttır. Bu şartı daima göz önünde tutmak, milli birliğin temsilcisi olan devletin mühim vazifesidir*" demiştir.[13]

Halkçılık İlkesinin Tarihi Temelleri

Atatürk pek çok icraatı gerçekleştirirken ve pek çok konuda görüşlerini açıklarken hep Türk tarihine dayanmıştır. Bugün için O'nun Türk ve Dünya tarihini çok iyi bildiğini, sık sık tarih kitaplarını okuduğunu biliyoruz. Atatürkçü Düşünce Sistemi oluşturulurken, O'nun düşünceleri ve ilkeleri incelenirken bu husus mutlaka dikkate alınmalı ve ilkeler ve devrimler tarihi temelleri ile araştırılmalıdır. Biz bu araştırmamızda halkçılık ilkesinin tarihi temellerini ortaya koymaya çalışacağız.

Türklerde İmtiyazsız Toplum Anlayışı

Sosyologların ve kültür tarihçilerinin yaptıkları araştırmalar bir toplumda "imtiyazlı, asil" zümrelerin, sınıfların meydana gelmesine üç amilin yol açtığını göstermiştir. Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu'na göre, "*herhangi bir toplulukta imtiyazlı (ayrıcalıklı/asil) zümrelerin teşekkülünde (oluşumunda) başlıca şu üç amil rol oynamaktadır: geniş bir araziye sahip olmak (İktisadi), askerliğin özel ve paralı bir meslek olması (İdari-Siyasi) ve ruhani zümreye sahip olmak (Dini)."*[14]

Türk tarihine baktığımız zaman bu üç imtiyazlık halinin de olmadığını görüyoruz.

Birinci olarak Türklerde toprak mülkiyeti, hem İslâmiyet öncesi hem de sonrasında kurulan bütün devletlerimizde devletin elinde idi. Kişiler belli hizmetler mukabilinde toprağın kullanım hakkına sahip idiler. Orta Asya'da "Yurtluk", İslami dönemde "İkta" ve "Tımar" sistemleri sayesinde Türk toplum yapısında iktisadi bakımdan imtiyazlı zümrelerin oluşması mümkün olmamıştır.

İkinci olarak, Türklerde baştan beri askerlik özel ve paralı bir meslek olarak görülmüyordu. "Ordu-Millet" bütünleşmesinden dolayı her Türk iyi bir savaş eğitimi almış, her an harbe hazır bir muharip durumda idi. Çocuklar 3-4 yaşlarından itibaren, kuzuya koyuna bindirilerek ok ile tarla faresi ve sincap avlatılarak biniciliğe ve atıcılığa alıştırılırdı. Henüz yürümeye başlayan bir çocuğun yanında eyerlinmiş bir at hazır bulunurdu. Eskiden Türklerde fertler savaşçılık ve mücadele sahasında şahsiyetlerini bulurlar ve gösterecekleri kahramanlık ölçüsünde cemiyette yerlerini alırlardı.[15]

Türklerde eskiden halk ile ordu düzeni aynı idi. Orta Asya Türk devlet teşkilatında özellikle barış zamanlarında, sivil ve ordu düzeni diye bir ayrım yoktu. Ordu bir halk ve halk da bir ordu düzeninde yaşıyordu. O çağlarda paralı askerlik de yoktu. Türk beyleri komutan ve Türk halkı da onların askerleri idiler.[16]

Modern tarih anlayışının "Türk tarihinin bütünlüğü ve devamlılığı" görüşü çerçevesinde, askerliğin özel bir meslek olmasına müsait bulunmaması, ücretli askerliğin teşekkül etmemiş olması, Türk toplum yapısında idari ve siyasi bazı imtiyazlı zümrelerin doğmasına imkân vermemiştir.

11 Atatürkçülük (Üçüncü Kitap), s. 41.

12 Ergun Özbudun, a. g. m., s .67.

13 Ergun Özbudun, a. g. m., s. 68.

14 Türk Milli Kültürü, Ankara, 1977, s. 213.

15 İbrahim Kafesoğlu, a. g. e., s. 214.

16 Bahattin Ögel, Türk Kültürünün Gelişme Çağları, 2. Baskı, Ankara, 1977, s. 271, 202-203.

Üçüncü olarak, Orta Asya Türk toplumunda din adamları imtiyazlı bir "sınıf" değillerdi. Çünkü "konargöçer" Türk toplulukları daha çok siyasi vasıflar olup, dini bir karakter taşımıyordu. Göktürk Kitabeleri dâhil eski Türk belgelerinde din adamlarından hemen hemen hiç bahsedilmemesi, bu bakımdan dikkate değer bir nokta teşkil eder.[17]

Türklerde Sınıfsız Toplum Yapısı

Eskiden Türklerde, Hindistan, Roma, Çin ve Ortaçağ Avrupası'nda gördüğümüz "kan asaleti"nden kaynaklanan "sınıflaşma/kastlaşma" söz konusu değildir. Türk toplum yapısı sosyolojik olarak "hareketlilik" arz eden bir özellikte idi. Yani sosyologların "sosyal hareketlilik" dedikleri yapı hem dikey, hem de yatay geçişleri ile vardı. Orduya "gulâm" (savaş esiri) olarak alınan şahıs, başarısı ve yeteneklerinden dolayı zamanla yükselerek bir devlet kurucusu bile olabiliyordu. (Mesela, Harizmşâhlar Devletini kuran Anuştiğin, Büyük Selçuklu Devleti ordusundaki bir gulâm idi.)

Türklerde "kurultay" veya "kengeş meclisi" de bu konuda dikkati çeken bir müessesedir. Cengiz Han Devleti'nde kurultaya sadece devlet kurucuları ile hanedan üyeleri katılıyordu. Türk devletlerinde ise, kengeş meclislerine, boy beyleri ile halk da iştirak ediyordu. Bu sebeple ünlü tarihçi W. Barthold, *"Türkleri demokrat, Cengiz Han devletini ise aristokrat"* olarak değerlendirmiştir.

17 İbrahim Kafesoğlu, a. g. e., s. 214.

Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen, Selçuklu kaynaklarından Melikname'ye ve 922 yılında Bulgar Devleti'ne giden bir elçilik ile beraber Oğuzlar Devleti'nde bulunmuş olan ünlü Arap Seyyahı İbn Fadlan'ın Seyahatnamesi'ne dayanarak, *"Oğuzlar adeta sınıfsız bir toplum yapısına sahiptirler, Servet ve mevki farkı toplumda fark yaratmadığı gibi, soydan gelen asillikten hiç söz edilmemektedir"* demektedir ki, dikkat çekicidir.[18]

Türklerde iş bölümüne dayanan toplum yapısı yükselecek bir insanda, zekâ, cesaret, mertlik, teşkilatçılık, çalışkanlık gibi vasıfların varlığını gerektiriyordu.[19] *Türk milletinin asalet* anlayışı başarı, liyakat ve iyi ahlaka dayanmaktaydı. Bireyler, bütün gururlarını Türk milletinin bir mensubu olmakta buluyorlardı. Nitekim bu anlayışın Avrupa Hun İmparatoru Atilla'dan Atatürk'e uzandığı görülmektedir.

Sosyolojileri "kana dayalı asalet" ve "kastlara" dayanan bir anlayışı ile yoğrulmuş bulunan İngiltere'nin Türkiye Askeri Ataşesi Albay Ros, bir görüşmede Atatürk'e şu soruyu sordu: "Siz hangi asil ailedensiniz?" Atatürk'ün Albay Ros'a verdiği cevap hem önemli hem de derin bir sosyolojik analizi içermektedir. Atatürk, Atilla ilgili bir hikâyeden bahsederek şu cevabı vermiştir:

18 "Alp Arslan Zamanı Türk Toplum Hayatı", Selçuklu Araştırmaları Dergisi, C: IV. s. 7.

19 Ali Güler, a. g. m.

"Anasının ve babasının asilliğiyle iftihar eden Teodoz, İtalya Yarımadası'na inmek isteyen Türk Attila'ya barış görüşmesinden önce sormuş : "Siz hangi asil ailedensiniz?" Attila da ona cevap vermiş: "Ben asil bir milletin evlâdıyım!" İşte benim cevabımda size budur!

Türk'ün tabiatında, beyzadelik an'anesi yerleşmemiştir. Türk, Türk olduğu için asildir. Bu Anadolu'nun en ücra köyündeki Mehmetçik, vaktiyle dünyanın yarısını titretmiş bir sınır beyinin nesli olabilir; ama bundan dolayı hiçbir iddiası yoktur. Çoğumuz, büyük babamızın babasını hatırlayamayız. Bütün soy gururumuzu, Türk olmanın içinde buluruz. İşte onun içindir ki, cumhuriyet Türk'ün en tabii idare şeklidir."[20]

Sonuç olarak şunu söylemek mümkündür: Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin önemli bir bölümünü oluşturan Halkçılık İlkesi "*demokratlık, imtiyazsız toplum esası, sınıf mücadelesini kabul etmemek*" gibi üç önemli unsurdan meydana gelmektedir. Türk tarihine baktığımız zaman, Halkçılık ilkesinin bu unsurlarının tamamen tarihi ve sosyolojik bir temele dayandığı görülmektedir. Türk toplum yapısında imtiyazsızlık ve sınıfsızlık gibi önemli iki esas, Halkçılık ilkesinde ifadesini bulmuştur. Bu sebeple, günümüz Türk toplum yapısının oluşmasında, iç barışın sağlanmasında, milli birlik ve bütünlüğümüzün temininde Halkçılık ilkesinin sağlam *çözümler getirmekte olduğu rahatlıkla söylenebilir.*

20 Münir Hayri Egeli, Atatürk'ten Bilinmeyen Hatıralar, 2. Baskı, İstanbul, 1959, s. 69.

KAYNAKÇA

Atatürkçülük (Üçüncü Kitap), *Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1983.*

MÜNİR HAYRİ EGELİ, ***Atatürk'ten Bilinmeyen Hatıralar,*** *2. Baskı, İstanbul, 1959.*

ALİ GÜLER, "Hanedan Kavramı Açısından Türklerde Asalet Anlayışı", ***Milli Kültür Dergisi,*** *Sayı: 45 (Haziran 1984), s. 35-42.*

ALİ GÜLER, ***Atatürk ve Milliyetçilik,*** *Halk Kitabevi, İstanbul, 2020.*

İBRAHİM KAFESOĞLU, ***Türk Milli Kültürü,*** *Ankara, 1977, s. 213.*

MEHMET ALTAY KÖYMEN, "Alp Arslan Zamanı Türk Toplum Hayatı", ***Selçuklu Araştırmaları Dergisi,*** *C: IV.*

BAHATTİN ÖGEL, ***Türk Kültürünün Gelişme Çağları,*** *2. Baskı, Ankara, 1977.*

ERGUN ÖZBUDUN, "Atatürk ve Devlet Hayatı", ***Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, II.*** *YÖK. Yayınları, Ankara 1985.*

MEHMET SARAY, ***Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller,*** *İstanbul, 1984.*

Tarih IV: Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu, *Ankara, 1931.*

ATATÜRK DÖNEMİ OKUL ÖNCESİ EĞİTİM FAALİYETLERİ

Dr. Abdullah Cüneyt Küsmez[1]

Okul öncesi eğitimin amacı; çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini, iyi alışkanlıklar kazanmasını ve onların ilköğretime hazırlanmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Okul öncesi eğitim; isteğe bağlı olarak zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş genel olarak 3 ilâ 5 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsar. Okul öncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları, fiziki kapasitesi uygun örgün ve yaygın eğitim kurumları bünyesinde ana sınıfları ve kreşler olarak açılmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 7. Maddesinde; *"Çocuk eğitimle aynı amaçlara yönelik oyun ve eğlenme konusunda tüm olanaklarla donatılır, toplum ve kamu mekânları çocuğun bu haktan yararlanma olanaklarını arttırmaya çaba gösterir"* ifadesi yer alır.[2] Bu ifadenin genel kabul görmesinden çok önce çocuk eğitiminin önemi, 16-21 Temmuz 1921'de Türk İstiklâl Harbi devam ederken yapılan Maarif Kongresi'nde ele alınmıştır. Kongre'nin açılış konuşmasında Mustafa Kemal Paşa, *"Gelecek için hazırlanan yurt çocuklarına, hiçbir zorluk karşısında baş eğmeyerek sabırla, güvenle çalışmalarını ve yetişmekte olan çocukların büyüklerine de yavrularının okumalarını sağlamak için hiçbir fedakârlıktan çekinmemelerini salık veririm. Milletimizin yaratılıştan gelen elverişliliğini geliştirmek sizlere düşüyor. Türk öğretmenlerine ulusal hükümetimizce, candan ve gönülden istendiği kadar iyi ve rahat yaşama koşullarının sağlanamamış olduğunu bilirim."* ifadesi ile çocukların eğitimine verilen önemi ortaya koymuştur.[3] Nitekim bu düşünce yapısı Cumhuriyetin ilanı ile birlikte uygulamaya geçmiştir.

Okul öncesi eğitim sosyal ve duygusal gelişimi destekleyerek, yetişkinlik döneminde de kişilerin daha üretici ve verimli olmalarını ve sahip oldukları potansiyeli tam olarak kullanmalarını sağlar. Bu yüzden bu dönemde çocuğun, zihinsel ve bedensel olarak yeterli beslenmesi ve etkileşimde bulunabildiği, onun gelişimini destekleyen bir ortamda bulunması gerekmektedir. Erken çocukluk eğitimi insan gelişiminin başlangıç noktasıdır. Okul öncesi eğitim, çocukların ve ülkemiz insanının uzun vadede daha üretken, daha yaratıcı, sorun çözmede daha yetkin olmasını sağlar. Bu temel düşünce Türk Eğitim tarihinde farklı dönemlerde de olsa farkına varılan bir husus olmuştur.

Diğer taraftan Atatürk'ün çocuklara karşı sevgisi ve onları geleceğin en önemli bir parçası olarak görmesi Cumhuriyet'in çocuk eğitimi politikalarındaki genel esaslarını da belirlemiştir. Nitekim Atatürk'e göre, çocuk öncelikle sevgi demektir. Ata'nın çocuklarda en hoşuna giden yan, saflıkları ikiyüzlülük nedir bilmemeleri, bütün istek ve duygularını içlerinden geldiği gibi açıklamalarıdır.[4] O, çoğu ailede öteden beri gelen bir alışkanlık olarak çocukların konuşturulmadığını ve dinlenmediğini, bu tavrın ise son derece yanlış olduğunu belirterek, çocukların serbestçe konuşmaya, düşündüklerini, duyduklarını olduğu gibi ifade etmeye teşvik edilmeleri gerektiğini belirtmektedir.

Böylelikle hem hatalarını düzeltmeye imkân bulunur hem de ileride yalancı ve ikiyüzlü olmalarının önüne geçilmiş olur. Kısacası çocuklarımızı artık düşüncelerini hiç çekinmeden açıkça söylemeye, içten inandıklarını savunmaya, buna karşılık da başkalarının samimi düşüncelerine saygı göstermeye alıştırmak okul öncesi eğitimin esaslarıdır. Aynı zamanda onlarda yurt, ulus, aile ve yurttaş sevgisiyle birlikte doğruya, iyiye ve güzele karşı sevgi ve ilgi uyandırılmaya çalışılmak da diğer önemli amaçlardır.

Atatürk, çocuk eğitiminde ana kucağından başlayarak en yüksek eğitim ocaklarına değin her yer ve zamanda üzerinde durulacak hususların altını çizmiş, bu suretle çocuklarımızın memlekete yararlı birer vatandaş ve mükemmel birer insan olabileceğini belirtmiştir. Atatürk için çocuk, vatan gibi sevilmesi, ulusun haklarını korur gibi korunması gereken bir varlıktır. Atatürk'le karşılaşan çocukların adeta yaşamlarının akışı değişmiştir. Çocuklar arasında zeki ve yetenekli olanlara yetenekleri doğrultusun-

---

1 Hacette Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi,

2Mine Baran, Aysel Yılmaz, Mücahit Yıldırım, "Okul Öncesi Eğitimin Önemi ve Okul Öncesi Eğitim Yapılarındaki Kullanıcı Gereksinimleri", Dicle Üni., Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi 8, 2007, s. 27-44.

3 Erol Kapluhan, "1921 Maarif Kongresi'nin Türk Eğitim Tarihindeki Yeri ve Önemi", Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl. 5, Sayı. 8, Yalova, Nisan-Ekim 2014, s.123-134.

4 Ali Güler, Atatürk ve Çocuk, Nutuk'tan Dersler, Halk Kitabevi, İstanbul, 2017, s.29-30.

da yetişebilmeleri için devlet desteği sağlamış, evlat edindiği manevi çocuklarının yanı sıra bazı çocukları himayesine alarak okumalarına imkân vermiştir. İşte Atatürk'ün Cumhuriyete kazandırmaya çalıştığı ruh, böyle heyecanlı, meraklı, araştırıcı, yaratıcı bir çocuk ruhudur. Cumhuriyet ruhu, bilim, sanat ve düşünce alanında özgün ve yaratıcı ürünler ortaya koyan, yaşama kendi açısından bakabilme cesareti taşıyan olgun bir çocuk ruhudur. Bu sebeple 23 Nisan'ı çocuklara armağan etmesi, Türkiye Cumhuriyetini gençlere emanet etmesi, onlara olan derin şefkatinin yanı sıra, onlara duyduğu güvenin de bir göstergesi olması açısından dikkate değerdir. Zira 23 Nisan'ın Milli Egemenlik Bayramı'nın yanı sıra Çocuk Bayramı olarak da kutlanması çok anlamlıdır. Bu suretle milli egemenlik kavramı ile milletin yarınlarını, geleceğini yansıtan çocuk kavramı arasındaki ilişki de vurgulanmış olmaktadır.[5] Geleceğimizi kime emanet edeceğini isabetle tayin eden Atatürk, çocukları ve gençleri önemsemiş ve onlara ilgi göstermiştir. Bu nedenle Atatürk döneminde okul öncesi eğitimin temelleri atılırken sevgi en değerli unsur olmuştur. Ayrıca toplumun tamamına yaygınlaştırılacak şekilde ele alınmıştır. Çünkü Cumhuriyet öncesi dönemin okul öncesi eğitiminde süreklilik ve yaygınlık yoktur.

Osmanlı döneminde II. Mahmut'un 1824 yılında ilköğretimi zorunlu hale getirmesi eğitim alanında ilk olumlu hareket olarak görülmekte ancak eğitimden genellikle erkek çocuklar yararlanmaktadır. 1869 yılında Ali Paşa'nın nazırlığında Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile kız çocuklarının da eğitim alabilecekleri kabul edilmiştir. Gerçek anlamıyla okul öncesi kurumların örgütsel kuruluşu Emrullah Efendi'nin nazırlığında 23.9.1913 tarihinde çıkarılan Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkatı'na *(Geçici İlköğretim Kanunu)* dayanmaktadır. Bu kanun ile Sıbyan (çocuk) Mektepleri ilköğretime bağlanmıştır. Bu kanunun çıkışından iki yıl sonra 1915 yılında Ana Mektepleri Nizamnamesi *(Anaokulları Tüzüğü)* yayımlanır. Buna göre, anaokullarının 4-7 yaşlar arasındaki çocuklara eğitim vermek üzere ilkokullara bağlı veya bağımsız olarak açılması düşünülmüştür. Anaokullarının açılmasıyla birlikte bu okullarda eğitim verecek öğretmen ihtiyacı ortaya çıkmış ve Anaokulları Nizamnamesinin yayımlanması ile birlikte aynı yıl İstanbul'da anaokullarına öğretmen yetiştiren ve öğretim süresi bir yıl olan bir ana öğretmen okulu açılmıştır. Dört yıl eğitim verdikten sonra 1919 yılında kapatılan bu okulda 370 anaokulu öğretmeni yetiştirilmiş ve gerçek anlamda okul öncesi eğitim, kurumsal olarak eğitim süreci içindeki yerini almıştır.[6]

5 Emel Koç, Atatürk, Cumhuriyet ve Çocuk Ruhu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı 45, Bahar 2010, s. 71-82.

6 Yahya Akyüz, "Anaokullarının Osmanlı'da İlk Programları ve Ders Uygulamaları ile Yaratıcı Dramanın İlk İzleri", Aklın ve Bilimin Aydınlığında Eğitim Dergisi. Sayı 51, Mayıs 2004.

Bu nedenle Cumhuriyetin ilk yıllarında genç devletin karşı karşıya kaldığı sosyal meselelerden en önemlisi "Çocuk Meselesi" idi. Çocuk meselesinin bir nevi fotoğrafı çekilmiştir: Devlet, çocukların ruhsal ve bedensel sağlığı ve eğitimi için tedbir almak zorunda olduğunu görmüştür. Toplumun önde gelenlerinin gösterdiği sosyal duyarlılık ve devletin, bu meseleyi görmemezlikten gelmemesi sonucunda çocuk politikaları geliştirilmiştir. Bu politikalar çocuğun bedensel anlamda iyi hale getirilmesi, onların eğitilmesi ve bir takım manevi öğretilerle yetiştirilmesine destek vermesini sağlayacak şekilde olmuştur. Nitekim Cumhuriyetin ilk yıllarında çocuğun belli idealler doğrultusunda terbiye edilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Çocuğu terbiye etmekteki maksat onu cemiyet hayatına faydalı üye olarak yetiştirmektir. Türkiye'de Cumhuriyet ile başlayan yeni dönemde çocuğun terbiyesi ile ilgili algı onları eğitmek ve toplumca kabul gören davranış özelliklerini kazandırmak şeklindedir. Çocukların aile içinde ve dışında aldığı eğitim, yeni devletin talepleri ile aynıdır. Türkiye'de, 1920'lerden beri çocuğun arzulanan davranış şekillerini göstermesi, topluma fayda sağlayacak bir karakter olarak yetişmesi için öncelikle onu iyi tanımak gerektiği öne sürülmüştür. Çocuk kimdir? Çocuk neden önemlidir? Çocuğun, toplumun geleceğindeki rolü nedir? Artık bu türden sorulara cevap aranmaya başlanmış, çocuk toplumun temeli olarak görülmüş ve bundan sonra onun için gerekli olan itinanın ve eğitimin gerek aile içinde gerek aile dışında ne şekilde verilmesi gerektiği anlatılmaya çalışılmıştır.[7] Cumhuriyetin ilanından itibaren, belirtilen bu esaslar doğrultusunda okulöncesi eğitime ve bu alana öğretmen yetiştirme politikalarına ve çalışmalarına hız verilmiştir.

Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluş yıllarında 38 ilde 80 anaokulu vardır. Anaokullarına öğretmen yetiştirmek amacıyla 1927-1928 yılları arasında Ankara'da öğretim süresi 2 yıl olan bir öğretmen okulu daha açılır ancak bu okul 1930-1931 öğretim yılında İstanbul Kız Öğretmen okuluna nakledilir ve 1933 yılında da kapanır. Okulöncesi eğitim kurumlarının ve bu kurumlara öğretmen yetiştiren okulların belirli dönemlerde açılıp, maddi olanaksızlıklar nedeniyle kapanması bu alanın devlet tarafından ihmal edildiğinin göstergesidir. Bu durum, okulöncesi eğitimin ilköğretime bağlı olarak yürütülen ve zorunlu olmayan bir eğitim olmasından ve bu nedenle okulöncesi eğitime ayrılan kaynakların ilköğretime kaydırılmasındandır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında okul öncesi eğitime verilen önemin göstergesi olarak kurumsal anlamda olmasa da, bu dönem çocuklarına yönelik başka uygulamalar başlatılmıştır. Bunlar; 1923 tarihli *"Gebe Kadınların ve Emzikli Annelerin Çalıştırılması Nizamnamesi"*, *"1930 tarihli Belediyeler Kanunu"*, 1930 tarihli *"Umumi Hıfzıssıhha Kanunu"*, 1936 tarihli *"İş Kanunu"*, 1942 tarihli *"İşçilerin Sağlığını Koruma Nizamnamesi"* ve 6972 sayılı *"Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu"* olup, doğdukları andan itibaren çocukların ve annelerin yaşam ve çalışma şartlarını düzenlemeyi amaçlamıştır. Ancak çıkartılan yasa ve yönetmeliklerin gerektiği gibi işletilememesi sonucunda, ülkemizin artan nüfusuna hizmet verecek olan okul öncesi eğitim kurumları nitelik ve nicelik olarak yetersiz kalmıştır.[8]

Diğer taraftan Harf Devriminin 1928'de yapılmasıyla her Türk vatandaşının okur-yazar olmasına önem verilmiştir. Genç Cumhuriyet yeni bir vatandaş modeli yaratmaya çalışmış bu nedenle kaynakların büyük bir kısmı ilköğretime aktarılarak "Millet Mektepleri" açılmış, buralarda yetişkinler öğretime tabi tutulmuştur. Devletin zaten kısıtlı olan yardımları da böylelikle kesilmiş, okulöncesi dönem eğitimi ailenin ve yerel yönetimlerin sorumluluğuna bırakılmıştır. 25 Ekim 1925 ve 29 Ocak 1930 yıllarında çıkarılan iki tamimle, ilköğretimin geliştirilmesi için bütçe olanaklarının anaokullarından ilköğretime kaydırılması, yetersiz olan anaokullarının kapanmasına sebep olmuştur. Ancak İstanbul'da fabrikalarda ve ziraatta çalışan annelerden çalıştığı saatlerde çocuklarına bakacak birini bulamayan fakir kadınların çocukları için "çocuk yuvaları" açılmıştır. Hayatını işçilikle kazanmak mecburiyetinde bulunan dul ve fakir kadınların 3-7 yaş arasındaki çocuklarını sabahtan akşama kadar oyalamak, yedirmek, içirmek ve terbiye etmek amacıyla, 1932 yılında İstanbul Belediyesi tarafından bir çocuk yuvası açılmıştır. Ayrıca burası yemekli bir anaokulu niteliğindedir. 1937-1938 Eğitim istatistiğinde, resmi anaokulları hiç yer almazken, özel anaokullarının sayısı 47, öğretmen sayısı 59, öğrenci sayısı da 1555'dir. Okulöncesi eğitimi yaygınlaştırma çalışmalarında Kız Mes-

7 Gül Çakır, Atatürk Dönemi'nde, Çocuk, Kadın ve Aile Algısı, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, 2019, s.39-46.

8 Meryem Çelik, Kerim Gündoğdu, "Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi", Kazım Karabekir Fakültesi Eğitim Dergisi, sayı.16, 2007, s.173-190.

lek Liselerinin de önemi büyüktür. Bu okullarda genç kızların çocuk gelişimi, bakımı, beslenmesi ve eğitimi gibi konularda yetişmeleri sağlanmıştır. Kız Meslek Liselerinin tarihi gelişimine değinmek ülkemizde okulöncesi eğitimin gelişimini ortaya koymamıza da yardımcı olacaktır.[9]

Kimsesiz kız çocuklarının barındırılması ve becerilerinin geliştirilmesi amacıyla 1864'te *"Kız Islahhaneleri"* açılmış ve 1927-1928 öğretim yılında *"Kız Enstitüleri"* olarak adı değiştirilmiştir. Temel amacı iyi anne ve ev hanımları yetiştirmek olan bu okullarda ilkokul üzerine 5 yıl eğitim verilmiştir. Okuma yazma bilmeyen, zorunlu eğitim çağını geçmiş kadınların *"Pratik Kız Sanat"* okullarında eğitilmeleri sağlanmıştır. Okulöncesi eğitimi ile ilgili olarak buradaki öğrencilere çocuk bakımı ve eğitimi dersleri verilmiştir. Toplumun gelişmesi için kadının eğitilmesi şart olduğundan kırsal kesimde yaşayan kadınları eğitmek amacıyla 1938'de *"Ana-Çocuk Sağlığı, Çocuk -Gelişimi ve Eğitimi"* dersleri vermek amacıyla *"Köy Kadınları Gezici Kursları"* düzenlenmiştir. Bu da kadınların eğitimine Cumhuriyetin ilk yıllarında değer verildiği ve bu alanda çalışmalarda bulunulduğunu göstermektedir. Çocuğun bakımı ve eğitimi ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda öncelik genç kızların ve ev kadınlarının eğitilmesi çalışmaları üzerinedir. Ailenin çocuk gelişimi ve eğitimindeki etkisi günümüzde bilimsel olarak ortaya konulmuştur. Yetişkin eğitimi için yapılan bu çalışmaların sonuçlarının çocuk eğitimi için değeri çok büyüktür. 24.04.1930›da «Umumi Hıfzıssıhha Kanunu» *(Genel Toplum Sağlığı Yasası)* ile okulöncesi çağında bulunan çocukların korunması yerel yönetimler ve Sağlık Sosyal Yardım Bakanlığı'nın sorumluluğuna verilmiştir.[10]

Öğretim Yılı	**Okul**	Öğrenci	Öğretmen
1923-1924	80	5880	136
1940-1941	51	1690	60
1943-1944	49	1604	63
1950-1951	52	1760	71

Tablo:1 Cumhuriyet Dönemi Okul Öncesi Eğitimde İlk Otuz Yıl[11]

1923'de kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nden kalan birçok sorunları olduğu gibi, eğitim ve öğretim sorunlarını da çözmekle karşı karşıya kalmıştır. Ülkenin parasal olanaklarının çok kısıtlı, yetişmiş insan gücü açığının çok büyük olduğu bu ilk dönemlerde, ülkedeki okur-yazar oranı yalnızca % 10'dur. Bu nedenle de genç devletin yöneticileri, eğitim-öğretim işlerinde önceliği ilköğretime vermek zorunda kalmışlardır. Okulöncesi dönemin eğitimi daha çok ailelerin ve özel kurumların sorumluluğuna bırakılarak, bu iş için ayrılan paranın ilköğretime aktarılması için çeşitli genelgeler de yayımlanmıştır.[12] 1923 ile 1951 yılları arasında Okul Öncesi Eğitimin gelişimi incelendiğinde olumlu bir seyir izlemediği görülmektedir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte her seviyede eğitime önem verilmiştir. Cumhuriyetin ilk yılları yapılan okul sayısı ile öğrenci ve öğretmen yetiştirilmesi diğer yıllara göre daha fazladır. Atatürk dönemi sonrası okul öncesi eğitime gereken destek verilmemiş ancak öncelik ilköğretimde olmuştur. Günümüzde de okul öncesi eğitime yönelik ilginin yeterli olduğu söylenemez. Nitekim Türkiye'de son yıllarda yapılan araştırmalarda 4-5 yaşta okul öncesi eğitime katılım oranının % 56.6, OECD ülkelerinde ise bu oranın % 95 olduğu düşünülürse,[13] ülkemizde okul öncesi eğitime katılım konusunda oldukça ciddi bir sorun olduğu görülür.

Okul öncesi eğitim kurumlarının Atatürk dönemi sonrası yeterli ilgiyi görememesi, nitelik ve nicelik yönünden zaman zaman yetersiz kalması, son yıllardaki hızlı sosyokültürel ve ekonomik değişim ile kadının toplum içerisindeki konumunun değişmesi, ayrıca en önemlisi çocuğun ilk yıllardaki eğitiminin, gelişim açısından önemli olduğunun eğitim çalışmaları ve araştırmaları ile kanıtlanması, çocukların erken dönemde bakım ve eğitim sorununa ciddi önlemlerin alınması gereğini ortaya koymaktadır. O halde, öncelikle eğitimciler olmak üzere her vatandaşın, Türk Devrimi esasları doğrultusunda, kendi öz benliğine yabancılaşmadan, bilim, sanat ve düşünce alanında çocuk aktivitesi ve yaratıcılığıyla özgün ürünler ortaya koyabilmek ve Cumhuriyet ruhunun sürekli bir atılım, sürekli bir yenilenme, sürekli bir araştırma gerektirdiğini gözden kaçırmaması gerekir. Ayrıca Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında olduğu gibi eğitimde temel düşünce olan *"birey eğitiminin başlangıcı olarak görülen ve böylece dayanışmanın, birlik ve beraberliğin başlangıcı olarak kabul edilen okul öncesi eğitimine"* bilimsel esaslar doğrultusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi gerekli ve önceliklidir.

9 Şükran Oğuzkan-Gürel Oral, Okulöncesi Eğitimi, MEB Yayınları, İstanbul, 2003, s.75-90.

10 Sinan Koçyiğit, Farklı Ülkelerde Okul Öncesi Eğitim Kurumlarının Gelişimi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2007, s.64-66.

11 M. Çelik-K. Gündoğdu, "Türkiye'de Okul Öncesi Eğitimin Tarihsel Gelişimi", s.183

12 Ayla Oktay, "Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim" Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, Sayı. 2, 1990, s.151-160.

13 Dicle Akay-Remziye Ceylan, "Birinci Sınıfa Başlamak İçin Okula Başlama Yaşı mı, Okula Hazır Oluş mu?", Milli Eğitim Dergisi, Cilt.48, Sayı.224, Ankara, 2019, s.7-31.

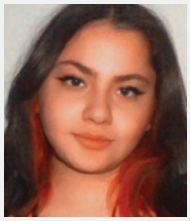

ÇINAR[1]

Naz DEMİRCAN[2]

Rüzgârlı, serin bir sonbahar sabahıydı ama yine de güneşin göründüğü hafif buğulu, güzel bir gündü. Saat 7.30'du. Her sabah zihnindeki çalar saatin onu uyandırdığı saat. Kocaman ve yumuşacık yatakta yıllar boyunca küçülmüş bedeni yorganın içinde kaybolmuştu. Yataktan yavaşça doğrulurken "Ah!" dedi ve elini beline götürdü. Yılların yükünü taşımaktan yorulmuş bedeni artık kendisini taşımakta bile güçlük çekiyordu. Ağrıyı görmezden gelmeye çalışarak ayağa kalktı. Yavaş ve ağır adımlarla banyoya doğru yürümeye başladı.

Yüzünü yıkayıp aynada kendine baktı. Gözlerinde ve alnındaki çizgiler güzelliğini hiç bozmamıştı. Siyah, büyük saç fırçasını çıkartıp parlak altın sarısı saçlarını özenle taradı. Kendine her zaman bakmıştı, yine her sabah olduğu gibi güzel kokulu nemlendiricisini artık eskisi kadar gergin olmayan cildine yavaşça masaj yaparak sürdü. Yıllardır her sabah aynı saatte uyanmaya alışmıştı, kendini, ömrünü, şerefli bir kamu görevlisi olarak geçirmiş, devletin en üst makamına hakkıyla atanmış, çalışkan bir cumhuriyet kadınıydı. Artık emekli olsa da, her zaman hep ilkeli, sınırlarını koruyabilen, kararlı, devletine gönülden bağlı, düzenli ve tertipliydi.

Ocaktaki çay demlenirken, apartman görevlisinin kapısına her sabah bıraktığı günlük gazeteyi alarak mutfağa geçti. Biraz peynir, kızarmış ekmek, çay ve haşlanmış yumurtadan oluşan basit ama doyurucu kahvaltısını yaparken gazeteyi okumaya başladı. Kahvaltısını bitirip kendisine bir bardak daha çay doldurdu, üstüne ince hırkasını alıp balkonuna çıktı. Balkonundaki begonya, yıldız çiçekleri ile menekşelere baktı, iç çekti, aklına çocukluğundaki evin bahçesi ve orada olan sıcak sohbetler geldi. Hafif bir gülümsemeyle çiçeklerini sulamaya başladı. Tam menekşelerini sularken telefonunun çalma melodisini duyup içeri geçti. Telefonda "Canımın içi" yazısını görünce karnındaki kelebeklerle birlikte telefonu açtı.

Canımın içi… Anneannem beni hep böyle severdi. Telefonda böyle kayıtlı olmama şaşmamalı. Yakın akraba olsak da ona pek benzemiyordum. Benzemek çok isterdim aslında. Onunki gibi altın sarısı parlak saçlarım olmasını ya da yemyeşil gözlerim. Fakat ben siyaha yakın kahverengi saçlarım ve gözlerimle pek sıradan biriydim. Ders çalıştıktan sonra ona gitme kararı aldım. Buna çok sevinmişti çünkü ayrı yerlerde yaşadığımız için çok az görüşebiliyorduk. Hazırlandım ve evine doğru yola çıktım. Evden çıktığım anda başlayan yağmurun yarattığı toprak kokusu karşıladı beni. Yola çıkıp dolmuş durağına doğru yürümeye başlamıştım ki pazardan dönen, karşı dairemizde oturan yaşlı çift ile karşılaştım, selamlaştık. Yokuşu inip sağa döndüm ve dolmuşu beklemeye başladım durağın demirlerinden su damlaları düşüyordu hala. Dolmuştan bir durak önce indim, çünkü okul projem için kırtasiyeye gidip birkaç şey almam gerekiyordu.

İşimi hallettikten sonra anneannemin evine doğru yürümeye başladım. Kestirme bir yol biliyordum, tam o yola girerken yanıma beş-altı yaşlarında olduğunu tahmin ettiğim bir çocuk yaklaştı ve bana yerden kopardığı bir papatyayı verip annesine sarıldı. Hayatta bazen bu kadar küçük şeyler bile sevindirebiliyor insanı. Utançtan annesinin arkasına saklanmış çocuğa eğilip teşekkür ettim. Gülümsediğimi görünce utangaçlığını bir kenara bırakıp ona sarılmama izin verdi. Yoluma devam ettim. Bu kestirme yolda bir şey farklı gelmeye başlamıştı, etrafımı inceledim ve yeni ağaçlar diktiklerini fark ettim. Yaprakları dökülmeye başlamış olsalar da çok güzel görünüyorlardı, insanı kendisini bir filmin içinde gibi hissettiriyordu. Tam apartmana üç adım kala anneannemi balkondan sarkmış bina görevlisine seslenirken duydum. Bir ağaçtan bahsediyordu, önce pek neyle ilgili konuştuklarını anlamasam da etrafıma bakınca karşı kaldırımın arkasındaki büyük yaşlı ağacı kestiklerini gördüm.

Tam apartmana girecekken bina görevlisinin "Karşıya bina yapılacak, ağacın kökleri inşaat alanına giriyormuş binanın sağlam olması için ağacı kesmek zorundalarmış!" dediğini duydum. Çok da aldırış etmeden binaya girip kapıyı çaldım. Anneannem her zamanki gibi ben daha "merhaba" diyemeden üstüme atlayıp bana sarılmaya ve alnımdan öpmeye başladı.

İçeri girdikten sonra salona geçtik, anneannem tam balkona bakan tekli koltukta oturup karşıya baktı. Çok hüzünlü bakıyordu. Ne olduğunu ve neden suratının asık olduğunu sordum "Aşağıdaki ağacın kesildiğini görünce aklıma çalıştığım yıllarda yaşadığım bir olay geldi" dedi. Tabii ki bana olayı anlatmasını istedim. İç çekip "Biraz uzun ama…" dedi. Bu beni daha çok meraklandırdı ve inatla bana anlatmasını istedim. Benim merakımı görünce biraz sevindi ve "O zaman tamam çaylarımızı al gel de anlatayım" dedi ve anlatmaya başladı.

"Sen bir Atatürk çocuğusun yavrum" dedi. "ve atamızın kazandığı zaferler gelecek nesillerimize bıraktığı ilkeler ve medeniyet anlayışı kadar bütün canlılara duyduğu ve gösterdiği sevgiyle de örnek bir insan olduğunu biliyorsun" diyerek devam etti. "Şu ağacı keserlerken onu düşündüm, yüreğim cız etti, aklıma anılar geldi" derken gözleri hafiften dolmaya başladı bana fark ettirmemek için kafasını eğdi. "Sana anlatacağım hikaye 1930'lu yıllar-

1 Başkent Üniversitesi Ord. Prof. Enver Ziya KARAL Tarih Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından, Özel Ayşeabla Okulları öğrencilerinin katıldığı "Evimizdeki Tarih" konulu kompozisyon yarışmasında dereceye girmiş olan bu yazı aynen yayımlanmaktadır.

2 Naz DEMİRCAN, Ayşeabla Okulları, Fen Lisesi Öğrencisi

da Mustafa Kemal Atatürk'ün o yılların teknolojisiyle gerçekleştirdiği Yürüyen Köşk'ün hikayesiyle bağlantılı." dedi. Atamızın ismini söylediği andaki yüzündeki gururlu ifade unutulamazdı. "Sen zaten Yürüyen Köşk'ün hikayesini duymuşsundur ama ben yine de kısaca anlatmak istiyorum. Biliyorsun ki Atatürk için ağaçlar, ormanlar ve canlılar çok önemliydi. En büyük zaaflarından biriydi bunlar…

Atatürk vapura binip etrafı gözlemlemeyi severmiş. Bir gün vapurla dolaşırken Yalova sahiline gelip orada inmeye karar vermiş. Vapurdan indiği anda gözüne karşısındaki kocaman çınar ağacı çarpmış ve altına gidip oturmuş dinlenirken bir anda "Buraya bir köşk yapılmalı" demiş." Hikâyeyi dinlerken o anı hayal etmeye başlıyor insan. "Köşkün yapımı bittiğinde, Atatürk orada kaldığı günlerden birinin sabahında bahçıvanını koca çınarın dallarını kesmeye çalışırken bulmuş ve bahçıvana ne yaptığını sormuş. Bahçıvan "Paşam, ağacın dalları çok uzamış neredeyse odanıza kadar giriyor, sizi rahatsız etmemesi için budayacaktım" diyerek cevap veriyor. Atatürk anında "Bu ağaç kesilmeyecek, fakat bu köşk yürütülecek." diyerek talimat vermiş.

Atatürk o zamanın teknolojisiyle de olsa İstanbul Mühendisler Odası'ndan gelen mimar ve mühendislerin yardımlarıyla köşkü tam olarak 4 metre 80 santim yürüttürmeyi başarıyor. Köşkün altına tramvay rayları koyarak köşkü yürütüyorlar ve o çınar ağacının günümüze kadar tek bir dalı bile kesilmeden rüzgârla dalgalanıyor… Bu hikâye çok olmasa da gazetelerde yazılıp halka duyurulmuş." dedi ve ekledi." Bu olayda algılanması gereken şey Atatürk Cumhuriyeti ilan ettikten, birçok devrim yaptıktan ve bu devrimlerin devam etme sürecindeki sıkıntıyı bir kenara bırakıp bir ağacın dalını kurtarmak için o sıkıntıya kat kat daha zorluk ekleyebilen bir insan. Hayatta kim ne derse desin ona hayran olmaktan vazgeçilmemesi gereken nadir insanlardan biridir yavrum." dedi. O anda Atatürk'e olan hayranlığım kat kat daha arttı.

"Şimdi benim hikâyeme geçebiliriz." yüzüne sıcak bir gülümseme yerleştirip anlatmaya başladı. "1999 yılında ben Çevre Bakanlığında Daire Başkanı iken. O zamanki bakan İmren Aykut Yalova'ya yaptığı bir gezi sırasında köşkü görüp restorasyona alma kararı vermesiyle başladı. Ankara'daki şubemize geldiği ilk gün beni odasına çağırdı. Odasına girerken ki heyecanımı bugün bile hatırladıkça hissediyorum. Bana söylediklerini kelimesi kelimesine hatırlıyorum. "Bu iş tam senin işin burada bu işi senden iyi yapabilecek birini düşünemiyorum!" demişti sıcak bir gülümsemeyle. O anki hissettiğim onurun tarifi yoktu" dedi ve gülümsemesini daha da büyüterek devam etti.

"Köşke vardığımızda yanımda iki arkadaşım daha vardı, orada büyük bir şaşkınlık yaşadım, insanın büyük bir köşkle karşılaşacağını beklerken karşısında böyle bir yapı görünce şaşırmaması olanaksızdı, koskoca bir alanda iki katlı küçük ahşap bir köşktü. Hiç beklemeden içeri girdik, şaşkınlığım daha çok arttı, içeride camları kristal ses geçirmeyen camlardan yapılmış koskocaman bir salon (toplantı odası) vardı. İkinci kata çıkmaya başladım, merdivenler tahta olduğu için gıcırdıyordu. Köşkün ikinci katında iki yatak odası ve bir lavabo vardı fakat bir yatak odasından dışarı açılan kocaman geniş teras her şeyi daha güzelleştiriyordu sanki. Atatürk'ün yatak odasındaki dolapta annesi Zübeyde Hanım'ın kendi elleri ile diktiği yorgan ve nevresim takımları duruyordu. Dantelli yastıklar, saten yorganlar üst üste yığılmıştı. Atatürk'ün yattığı yatakta ise küçük, beyaz ince bir örtü seriliydi. Yatak tek kişilik bir kanepe gibiydi neredeyse.

İkinci yatak odası ise çok mütevazi döşenmişti. Kalacak kişiye iyi bir görünüm yaratmak ister gibiydi. Köşk daha çok toplantı ve dinlenme amaçlı tasarlandığı için yatak odası da oturma odası gibi kristal camlarla döşenmişti. Köşkün içinde Atatürk'ün tüm köşklerinde olduğu gibi mutfak yoktu. Yatak odasından dışarı açılan terasa çıktığımda gözyaşlarımı tutamadım, ağlamaya başladım çünkü karşımdaki deniz ve çaprazımdaki asırlık çınar ağacı beni geçmişe gitmiş gibi hissettirdi. Sanki o anda omuzlarımda Atatürk'ü hissettim, arkamda durmuş onun bıraktığı, küçük de olsa, mucizelerden birini korumamı bekliyor gibiydi. Bu kimi duygulandırmaz ki.

O terastan hem bu kadar değerli bir insanı kaybetmenin üzüntüsüyle hem de onun bıraktığı bu muhteşem eserleri korumanın onuruyla aşağı indim. Aşağıya indiğimde o küçücük köşkü gölgeleriyle güneşten koruyan, asırlık çınar ağacını gördüm. Bir an gözümün önünde Atatürk'ün altında dinlenirken ki silueti belirdi gibi hissettim. Köşk o kadar eskimişti ki tahtaların çürükleri gözle görülür biçimdeydi, elimi tahtalara sürdüğümde bazılarından toprak parçalarının düştüğünü gözlemledik. Restorasyon başladığında her hafta Bakanımız İmren Hanım'a rapor vermek üzere Yalova'dan Ankara'ya gidiyordum. İmren Hanım'ın her seferinde aynı cümleyi söylediğini hatırlıyorum "Bu köşkü biz kendi ellerimizle koruyup gelecek nesillere sunacağız ve Atatürk'ün bu önemli mirasını hem ülkemize hem dünyaya tekrardan tanıtacağız.".

Ben hep bir şey yapacağım veya yaptıracağım zaman özenli ve düzgün yapılmasından emin olmak isterim, bu yüzden restorasyon yapılırken işçilerin başında durup ya da benimle birlikte çalışan arkadaşlarımı gönderip bana rapor vermelerini isteyip her şeyin düzgün ilerlediğinden emin olurdum. Köşk, bir iskelenin önündeydi ve bu iskele de aynı köşk gibi, bir süredir yenilenmemiş ve haliyle eskimişti. Köşk restore edilirken biz bir ekip daha isteyip, iskeleyi de yenileyip, ışıklandırdık. Köşkün yenilenmesi bittiğinde büyük bir şaşkınlık sardı beni, fakat, köşke ilk geldiğimde yaşadığım şaşkınlıkla farklıydı bu his, mutluydum, Atamızın bize bıraktığı bu değere böyle güzel sahip çıktığım için mutluydum.

Köşkün arka kısmında küçük bir kapı vardı, bu kapı özellikle ilgimi çekmişti. Köşk yenilenmeden önce geldiğimde, kapının ardında bir soba vardı, merdivenler gibi Fransa'dan getirilip özenle yerleştirildiği belliydi. Sobaya bağlı bir su sistemi kurulmuştu, bu su sistemi en aşağı

kattan Atatürk'ün banyosuna sıcak su iletmek amacıyla tasarlanmıştı. Bu çok ilgimi çekmişti açıkçası. İçeri girdiğimde mutlulukla birlikte şaşkınlığım da arttı, neredeyse hiçbir şey değişmemişti fakat her şey yeni gibiydi. Bunu sana tam olarak nasıl anlatacağımı bilmiyorum, o tarihi koku duruyordu fakat her şey pırıl pırıldı. Ekibimizle bir kez daha gurur duydum, o tarihi sıcaklığı yok etmeden bu karar güzel bir iş çıkarttıkları için. Merdivenlerden çıkmaya başladım. Eskisi gibi gıcırdamıyordu artık. Fransa'dan getirilmiş ahşap hala duruyordu sadece desteklenmişti. Üst kata geldiğimde Atatürk'ün odasına girdim tekrardan, sanki hiçbir şey değişmemişti, ama oda parlıyordu. Zübeyde Hanım'ın nevresimlerine dokunulmamıştı bile her şey çok ince planlanmış ve çok titizce yapılmıştı. Evin dışı yeniden boyanmış eski kalitesini tekrar kazanmıştı. Bu restorasyonun yapılması tam olarak 45 gün sürmüştü.

Ben o zamanlarda Ankara şubesinde olan İmren Hanım'a her aşamanın bilgisini veriyordum. İşçilerin bu restorasyon boyunca her gün geldiklerinde bu kadar büyük ve saygın bir yeri restore etmekle birlikte gelen onur yüzlerinden okunuyordu. Atatürk'ün, çınar ağacının altında kahvesini içerken çekilen bir fotoğrafında, köşkün yapımında kullanılan malzemeleri de köşkte görebilirsin. Sahilde bulunan iskelenin simetrik olmadığını fark edebilirsin, bunun sebebi köşkün eski halinde iskele köşke tam ortalanmış şekilde yapılmıştı fakat köşkün yürütülme işleminden sonra o simetrinin bozulduğu fark edildi. Bu restorasyonda iskele tekrardan kaydırılarak, köşke doğru ortalandı. Bu görevimde Atatürk'e hizmet etmenin kıvancı içinde göreve atandığım günden beri canla başla asla sıkılmadan ve pes etmeden çalıştım, hepimizin öyle olduğunu tam olarak bilmesem de tahmin edebiliyorum. Her gün kaldığım termal otelden işe, yani restorasyonun yapıldığı bölgeye ilk günkü heyecanımla gidiyordum.

Tekrardan köşkü yenilemek için yapılanları hatırlatmak isterim" dedi ve çayından yavaşça iki yudum aldı. "Köşk tekrar boyandı, iskeleyle birlikte aydınlatma yapıldı tahtalar desteklendi… O küçük eski köşkün, ilk gördüğümdeki halinden çok daha canlı olması Atamızı bir kez daha kalbimde hissettirdi. Sanki bana iyi iş çıkardığımı söyler gibi elini omzumda hissettim. O anda aklımdan şu sözler geçti "Gelecekte aileme bırakabileceğim en büyük belki de tek mirasım Atatürk'ün Yürüyen Köşkü'nü yaşatma görevimde oynadığım roldür." Ben Ankara'ya döndükten yaklaşık bir hafta sonra 17 Ağustos depremi yaşandı. Ben bunu evrenden bir mesaj olarak algılamayı tercih ettim, kötü yandan bakmaktansa.

Evren Atatürk'ün miraslarından birine sahip çıkıp koruduğum için bana ve ekibime teşekkür ediyordu. Yaptığımız işle gurur duydum o hafta her sabah kalkıp haberleri okuduğumda, birçok bina zarar görmüştü fakat, bizim 1930'dan beri ayakta tutmayı başardığımız köşk hala sapasağlam ayakta durmaktaydı.

Atatürk'ün bir sözü vardır "Ağaçsız orman ve ağaçsız toprak vatan değildir!". Atamızın mirası olan yerleri korumak ne kadar devletin göreviyse ormanlarımızı korumak da sizin göreviniz" dedi. Böyle dâhi bir insanın, korumak için birçok mücadele verdiği vatanda küçük bir şey de olsa vaat ettiği şeyleri koruma görevi beni onurlandırdı. "Atatürk bir iğde ağacının dalının kesilmesine üzülen, bir tayın ölmesine ağlayabilen bu kadar zorluğun içinde bir çınar ağacına zarar vermemek için böyle zahmetlere katlanabilen fakat bu zorlukların altında asla vicdanını kaybetmemiş efsanevi bir adamdır." dedi ve ekledi. "Bugünün insanlarının ormanları yakıp ağaçları sanki yarınlar yokmuş gibi kesmesi veya hayvanlara hatta birbirlerine, bu şekilde canice davranabilmeleri beni her şeyden daha çok üzüyor" dedi ve yüzünü sanki her şeyin geçmesini ister gibi ovuşturdu. "Restorasyon ve depremden sonra Yalova'ya geri döndüm." dedi çayına uzanırken. "Yeniden canlanan köşkü insanlara açmadan önce ilkokul ve ortaokul öğrencilerine turlar yaptırıldı. Turlardan sonra öğrenciler, öğretmenler, birkaç gazeteci ve o zamanın valisi, belediye başkanları ve bakanlıklardan birkaç bakan çağırılarak bir tören yapıldı. Açılış konuşmasını ben yapmıştım" dedi ve hafif bir şekilde gülümsedi.

"Açılış konuşmamdan sonra Vali, bakanlar ve belediye başkanları kısa konuşmalar yaptılar. Konuşmalardan sonra İmren Hanım küçük bir törenle köşkün kapısını açtı, bakanlar ve vali salona geçti ve salondaki anı defterine birkaç satır yazdılar. Hatta benim de orada bir yazım var." dedi gülümseyip gözlerime bakarak çayını yudumladı tekrar. "Aşağıda tören devam ederken ben ilk geldiğimde çıktığım terasa çıktım ve büyük onur, sevinç ve gözyaşlarımla fısıldayarak "Atam ruhun şad olsun, vatan ve milletçe sana minnettarız." dedim. Ben aşağı indikten sonra küçük bir kokteyl yapıldı ve Ankara'ya döndük. Biz Ankara'ya döndükten kısa bir süre sonra Amerika'da bir müzikhol aynı yöntemlerle yürütüldü. 1930 yılında Atatürk'ün kullandığı bu yöntem aynı şekilde kopyalandı ve bu olay maalesef bütün dünyada Amerika'da bir müzikhol tramvay raylarıyla ilk kez çekildi olarak konuşuldu… Bu yöntemin ilk kez Atamız tarafından kullanıldığı çok bilinmiyor." dedi ve iç çekerek. "Tabii ki biz bu olayı hem Türkçe hem İngilizce olmak üzere iki dilde kitap halinde basarak dünyaya dağıttık ki bütün dünya bu olayın aslını öğrenebilsin" dedi ve ekledi: "Canımın içi, tekrar söylüyorum" dedi ve vurguyla "Gençler, bu vatan size emanettir, Atatürk'ün bekçileri, askerleri sizsiniz, sizlersiniz. Biz çağdaş, laik ve cumhuriyetin insanları olarak bu vatana sahip çıkıyoruz. Hep beraber el birliği ile vatanımızı her unsuruyla korumak bizim görevimizdir!" dedi ve dışarı kesilmiş ağaca baktı. "İşte bu yüzden o ağacın sırf bir bina için kesildiğini görünce içimi hüzün kapladı" dedi dışarıyı işaret ederek.

İnsan böyle bir olayı dinledikten sonra tek bir ağacın bile ne kadar önemli olduğunun farkına varıyor. Anneannemin güzel yüzü aydınlandı, daldığı düşüncelerden kaldırdı kafasını, gözlerimin içine baktı ve dedi ki: "Çünkü çınar devlettir, devletin kolu kesilmez."

KÜTÜPHANEDEN KALINTILAR[1]

Anuar Fuat DURKUT[2]

Babamın boş vakitlerinde yapmayı en çok sevdiği şey dedesinin kütüphanesine gidip çeşitli kitaplara göz atmak, beğendiklerini seçip, okumak için ödünç almakmış. Dedesinin kütüphanesi o kadar büyükmüş ki her çeşit kitap varmış. İlk olarak dedesinin kütüphanesinde tanıştığı çizgi-romanlardaki çizimlerden ve kahramanlık hikâyelerinden çok etkilenen babam için çizgi-roman tutku haline gelmiş. 10-15 yaşlarında roman ve klasikleri okumayı sıkıcı bulan babamın biriktirdiği harçlıkların büyük kısmını çizgi-roman almaya harcamasının sebeplerinden biri de buymuş. Çizgi-romanların büyük çoğunluğunda iyi/kötü, doğru/yanlış, haklı/haksız gibi kavramlar çok belirgin şekilde ayırt ediliyordu ve bu tüm insanlar gibi babamın da hoşuna gidiyordu.

Peki ya gerçekten de her şey bu kadar net miydi? İyi ve kötü, doğru ve yanlış gerçekten de var mıydı? İnsanlar için doğru ve yanlış yaklaşık olarak herkes tarafından ortak olarak kabul edilen, inanılan ve herkesin aklında belli bir yere sahip olan kavramlardı. Herkes belirli davranışların yanlış, belirli davranışların doğru olduğunu söylerdi. Bunlar belirli kanunlar değilse eğer, nasıl oluyor da kendimizden bu kadar emin bir biçimde bir şeylerin kötü, bir şeylerin de iyi olduğunu söyleyebiliyorduk? Her şeyi kafasındaki şablona göre gruplandırmayı, ayrıştırmayı çok seven insanoğlu için belirsizlik adeta bir kâbustan farksızdı her zaman. Bu kadar çok belirsizlik ve bilinmezlik içerisinde insan, kesin olarak doğru diyebileceği bir dayanağının olmasını istiyordu, sırtını yaslayabilecek ona destek olabilecek bir şey. Buna giden yollar da farklı zihinlerden, farklı ortam ve kültürlerden geçtiği için farklılıklar gösteriyordu. Bazı insanlar sorgulamayı ve bilinmezlikler içerisinde yol almaya çalışıp gerçekten var olup olmadığını bilmediği doğruyu aramaya çalışırken, bazıları için ise doğru olan her şey Tanrı'nın sıfatları, yaptıkları ve yarattıkları arasındaydı ve en iyi olan varlık Tanrı'ydı. Fakat sorgulayan insan da, Tanrı'yı kabul eden insan da bu kavramları açıklayamazken, bilen değil de inanan değil miydi? İnsanlar için doğru olan şeyler, inandıkları şeylerdi. Mutlak bir doğru var mıydı? Var ise bile doğruyu bulmamız gerekiyor muydu? İnsan sadece fiziksel ve duygusal olarak mı öğrenebiliyordu; öyle ise nasıl olur da zihinsel olarak farklı şeyler düşünüyorduk? Bunun sebebi yetiştikleri ortam, etkileşime geçtikleri ve deneyimledikleri şeyler miydi? Her şeyi en basite indirgediğimizde bile karşımıza hep aynı soru çıkıyordu. Peki ya neden? Bunları anlayabiliyor muyuz ya da anlayabilecek miyiz gibi soruları dahi cevaplandıramıyorduk. Hayatı anlamak içindi tüm bu çaba. Peki ya hayatı anlamamız gerekiyor muydu? Belki de hayat anlamını, çözümünü bulabileceğimiz bir soru değil de; deneyimlenecek, tecrübelenecek bir deneyimdi.

Liseye geçtiğinde babamın da kafasını kurcalayan çok konu varmış ve kitaplar sayesinde kafasındaki soruları cevaplandırmaya çalışmış. Çizgi-romanları hâlâ çok seven babam sadece çizgi-roman okuyarak böyle sorulara cevap bulamayacağını anlamış ve diğer türlere daha fazla ilgi göstermeye başlamış. Dedesinin kütüphanesinde daha çok vakit geçirmeye başlayan babam, kütüphanede kitap okurken ara sıra tıpkı kendisi gibi dedesinin de zihnini meşgul eden konular hakkında sohbet ederlermiş. Babam kafasındaki konuları dedesiyle tartışırmış ve bu ikisinin de çok hoşuna gidermiş. Dedesi, babamın ufkunu açan kişi olmuş. Torununun, kütüphanesine bu kadar ilgi göstermesi ve kitaba olan sevgisini miras alması dedesini çok mutlu ediyormuş. Dedesi torununa hatıra ve hikâyeler anlatmayı çok severmiş. Babam, yazmayı çok seven dedesini eski daktilosunda görünce içinde yazma isteği uyanmış. Dedesi yazdıklarını ve bazı özel eşyalarını kütüphanenin özel bir bölümünde saklıyormuş. Babamın hayatı boyunca en çok merak ettiği yer olan bu bölmenin anahtarının başka kopyası yokmuş ve var olan tek anahtarı dedesi üzerinden hiç ayırmıyormuş. Torunu istediğinde yazdığı hikâyeleri getirip okuyormuş elbet, lakin yine de babamı tatmin etmiyormuş. Çizgi-romanlardan sonra okumaya başladığı türler arasında babamın ilgisini en çok çeken kitaplar bilim-kurgu, felsefi ve tarihi romanlar olmuş. Dedesini örnek alıp kendi çapında hikâye yazmaya başlayan babamın hikâyelerini çok beğenen dedesi, bunları kendi çalıştığı yayınevinde bir araya getirip bastırmak bile istemiş. Fakat hayat isteklerini gerçekleştirmek için yeterli zamanı tanımamış. Dedesinin ölümü karşısında çok etkilenen babam, dedesini hatırlattığı için kütüphaneye gelmeyi bırakmış. Yıllar sonra bir gün kütüphanedeki o gizli bölmenin içini çok merak eden babam anahtarı istemek için babaannesinin yanına gitmiş ama babaannesi de anahtarın yerini bilmediğini söylemiş. Kime sorarsa sorsun babaannesininkiyle aynı cevaplarla karşılaşmış. Anahtarı kütüphanede kendi başına aramaya başlamış. Dedesinin çalıştığı yayınevinin basmış olduğu ilk kitabı bulmuş. Eski kitaplarda matbaa çok gelişmediğinden dolayı bazı sayfalar kesilmemiş olur ya hani, o kitabın da son sayfası kesilmemiştir ve içinde bir sertlik varmış. İçinden bir anahtar ve bir not çıkmış:

Bu anahtar, o bölmenin anahtarıdır. Ben öldükten sonra kütüphaneyi sana devredeceğime göre o bölme de artık senindir. Benim ölümüme üzülüp de kitaplara ve bu kütüphaneye küsme sakın. Öteki tarafa gittiysem eğer darılırım sana. Deden, anlatmak için doğru zamanının gelmediğini düşündüğü hikâyeleri ve bu dünyadan göç etmiş dedelerinin anılarını öğreneceksin artık. Ölümüm seni üzmesin sakın. Daima yanında olacağım.

1 Başkent Üniversitesi Ord. Prof. Enver Ziya KARAL Tarih Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından, Özel Ayşeabla Okulları öğrencilerinin katıldığı "Evimizdeki Tarih" konulu kompozisyon yarışmasında dereceye girmiş olan bu yazı aynen yayımlanmaktadır.

2 Ayşeabla Okulları, Fen Lisesi Öğrencisi

Bir insanın ancak unutulduğunda gerçekten öldüğünü düşünüyorum ve beni hiçbir zaman unutmayacağını biliyorum, tıpkı benim seni unutmayacağım gibi. Seni hep çok sevdim biricik torunum, hâlâ da bir şey değişmedi…

Sevgiler, Seni her şeyden çok seven deden.

Dedesinin son zamanlarda kendisine fazladan ilgi gösterdiğini hatırlayan babamı derin bir hüzün kaplamış ama bu, dedesinin en çok özen gösterdiği o bölmeye gitmesine engel olmamış. Bölmeye girdiğinde içeride bir duvar anahtarlık ve büyük bir dolap ile karşılaşmış. Büyük dolaptaki her ayrı bölme için birer anahtar varmış. Açtığı ilk bölmede dedesinin eski daktilosu duruyormuş. İkinci bölmede ise aile fotoğraflarının olduğu bir albüm varmış. Babam bu albümü uzun süre incelemiş ve anıları depreştikçe gözyaşları süzülüyormuş. Üçüncü bölmede ise bir kutunun içinde dedesinin pul koleksiyonu ve çok eski olduğu görünüşünden belli olan bir paraya iliştirilmiş bir not bulunuyormuş. Notta ise şöyle yazıyormuş:

İşte hayat, bu kadar basit…

Tam olarak anlam veremeyen babam sonuncu bölmeyi açmış ve bir yığın dolusu kâğıtla karşılaşmış. Dedesinin yazdığı şeyler olduğunu anlaması uzun sürmemiş. Dolabın içine hoyratça atılan tomarla kâğıdın yanında, özen gösterildiği her halinden belli olan bir dosya duruyormuş. Dosyanın içine baktığında bir sürü kâğıt onu karşılamış fakat içlerinden bir tanesi gözüne çarpmış. Aralarında en yıpranmışları olan bu kâğıt, içlerinde en eskisi gibi duruyormuş. Kâğıdın üstünde dedesine ait olmayan bir el yazısı bulunuyormuş. Dedesi sayesinde Osmanlı Türkçesi öğrenen babam az çok da olsa kâğıtta yazılanları okuyabiliyormuş. Sanki asırlar boyunca saklanmış gibi duran bu kâğıdın başlığında şöyle yazıyormuş:

Bir Hayatın Değeri

Babam, hemen ilgisini çeken bu başlık hakkında yazılanların okunmaya değeceğini düşünmüş ve okumaya başlamış.

Tarihler 30 Kasım 1853'ü gösteriyordu. Kırım Savaşında Sinop'tan Batum'a yardım götüren filoda Pervaz-ı Bahrî adındaki vapurda Patrona Osman Paşa ile birlikteydim. Şiddetli bir fırtına yüzünden Sinop açıklarında Patrona Osman Paşa'nın emri ile demirli bir halde fırtınanın dinmesini bekliyorduk. Birden şiddetli bir şekilde sarsıldığımızı hissettim. Bu fırtına olamazdı. Havanın çok sisli olmasından dolayı ne olup bittiğini hemen anlayamadım. Birileri bizi hazırlıksız yakalamıştı ve ani bir baskın düzenliyorlardı. Bizlere fırlattıkları şeyler güllelerden çok daha fazla zarar veren şeylerdi ve görünüşe göre patlıyorlardı. Eğitimsiz bahriyelilerimiz yanan gemilerden can havliyle denize atlıyorlardı. Bize saldıranların kim olduğunu düşünebiliyordum fakat göremiyordum. Patrona Osman Paşa "Ruslar!" diye bağırdığında her şeyi idrak edebilmiştim. Çatışma başlamadan önce bile sonucu belliydi fakat çatışmadan ölmeyi kabul etmiyorduk. Ruslar bize çok alçakça bir baskın düzenlemişlerdi! Denizdeki su, kanın koyu kırmızılığına bürünmüştü. Yüzlerce can bu kadar kolay bir şekilde mi yitirilecekti? Yaklaşık bir buçuk saat sonra sağlam bir tane gemimiz kalmamıştı. Üç saat sonra tüm fırkateyn ve korvetlerimiz imha olup, çoktan denizin dibini boylamışlardı. Tüm bahriyelilerimiz denize dökülmüştü ve Ruslar denizdeki savunmasız bahriyelilerin hiçbirine merhamet göstermiyorlardı. İnsanoğlu her zaman olduğu gibi acımasızdı ve bizlere karşı kazandıkları güç onları daha da yozlaştırıyordu. Vapurumuzdaki Tümamiral Bozcaadalı Hüseyin Paşa ise çatışmalar sırasında ağır bir şekilde yaralanmıştı ve çatışmanın sonlarına doğru kan kaybından hayatını kaybetti. Tanıştığımız günden beri fark ettiğim üzere ailesine ve köpeğine çok bağlı bir insandı. Bana bir gün ölürse ailesini ve köpeğini bulup, onların iyi olduğundan emin olmamı istemişti. Üstündeki kan içinde kalmış ceketinden ailesinin ve köpeğinin resmini alıp ceketime yerleştirdim. Kendi kendime buradan kurtulur kurtulmaz son dileğini gerçekleştireceğime dair söz verdim. Tüm filodan hayatta kalan yaklaşık yüz otuz kişi, Ruslara esir düştük. Patrona Osman Paşa ayağından ağır bir şekilde yaralanmış olmasına karşın hâlâ tutsak olmayı reddediyordu. Bakışlarımızdan fikrimizin ortak olduğu belliydi ama elden ne gelirdi ki. Filoya umutsuz bakışlar attım ve beni, benden de daha umutsuz, ayakta duran fakat kendilerini artık ölüden farklı görmeyen insanların bakışları karşıladı. Hayatta kalmak için güçlü kalmalıydım. Bizleri hayatta tutan şeyin işte bu hayatta kalma içgüdüsü ve gerçekleştirmek istediğimiz amaçlarımızın olduğunu düşündüm. Bu savaşı kazanacağımızdan ve bir gün bizleri anayurdumuza teslim edeceklerinden emindim. Bizler Ruslara teslim olduktan sonra Ruslar Sinop'u bombalamaya başladılar. Sinop'tan çığlık sesleri yükseliyordu ve yanmakta olan Sinop'un külleri bizleri Rusya'ya kadar takip etti. Rusya'ya vardığımızda bizi zindana attılar. Patrona Osman Paşa'yı ise ayağından yaralı olduğu halde yürüterek başka bir yere götürdüler fakat nereye götürdüklerini bilmiyordum. Bütün bunlar ne içindi? Neden insanlar en güçlü, en zengin, en şanlı olmak istiyorlardı? Neden insanlar her şeyin "en"i olmak istiyorlardı ve bunun için savaşmak zorunda hissediyorlardı? Kafam birden bire soru bombardımanına tutuldu. Kendi kendime dedim ki: Bütün bunları düşünmek için zindanda yeterince uzun sürem olacak, şimdiden kafamı tekrar eden sorulardan temizleyemiyorsam buna zindanda nasıl dayanacağım? Hayatın, bedeli ne olursa olsun yaşamaya değer olduğunu, içinde bulunduğumuz andan yani şimdiki zamandan memnuniyetsiz olma hakkımızın olmadığını düşünüyordum ve bunun için güçlü kalmalıydım. İlk aylar yapılan işkenceler yüzünden dayanamayacak hissediyordum ve pes etmeye çok yaklaşmıştım. Ancak kendi kendime verdiğim sözü ve kendi ailemi hatırladım. Bizleri hayatta tutan şeyin bir kez daha gerçekleştirmek istediğimiz amaçlarımızın olduğunu düşündüm. Bozcaadalı Hüseyin Paşa'nın son dileğini yerine getirmeliydim ve ailemin iyi olduğunu görmeliydim. Karım ve oğlum dört duvar arasında hiçbir zaman aklımdan çıkmıyordu. Acaba durumları iyi miydi ya da daha kötüsü hâlâ yaşıyorlar mıydı? Uygulanan işkencelerden kaçmamın hiçbir yolunun olmadığını düşünüyordum fakat içinde bulunduğum andan kaçmanın işe yaradığını keşfettim. Ben artık burada değildim.

Çok zengin bir ülkedeki, zengin bir kralın tek oğluydum ve bolluk içinde yüzüyordum. Çok geçmeden köle pazarında satılan bir köleydim. Bu görüntülerin hepsi zihnimin içindeydi. Peki ya nereden geliyorlardı? Önceki yaşamlarımdan mı, yoksa başka dünyalardan mı? Kim bilir? Rusya'daki bir hapishanede olduğum gerçeğinden maalesef her zaman kaçamıyordum. Zindanda zihnimi sürekli düşünmekten alıkoymak için zihnimi meşgul edecek bir şeyler bulmalıydım. Zindanımdaki sineklerle aramızda bir oyun oluşturduk. Az da olsa zihnimi meşgul edecek bir şeyler bulabilmiştim. Çok geçmeden tüm sineklerin, tüm özelliklerini ezberledim. Bazıları çok saldırgandı ve oynamak istemiyorlardı. Bazıları ise çok oyuncuydu. Bir tanesi vardı ki aralarında en rahat ayırt edilen ve en zeki olandı. Oyun oynadığımızda, ben onunla değil o benimle oynuyordu adeta. Bu eğlencem çok uzun süremedi; sineklerin birkaçı öldü, bir kaçı kapı açıldığında kaçtı. Savaşlardan insanların kötü şekilde etkilendiğini herkesin bildiği halde neden her zaman savaşlar vardı? Savaşların kötü şeyler olduğu kesin değil miydi? Madalyonun öteki yüzü de vardı tabii ki. Kazanan taraf için zenginlik, güç ve şan getirecekti. Fakat bütün bunlar iyi ya da değerli şeyler miydi? Bunun cevabını bilmiyordum. Hapishane Rusya'da olmasına rağmen hapishanedeki büyük çoğunluk Rus değildi fakat Ruslar ile daha çok etkileşime geçmek zorunda kalıyorduk. Hapishanede bir Rus arkadaşım olmuştu adı da İvan Lebedev'di, başlarda birbirimizi tam olarak anlayamasak da onun sayesinde Rusça öğrenince aramızdaki iletişim sorunu büyük miktarda çözüldü. Hapishanede geçen yıllarımda tek tesellim yeni bir dil öğrenmiş olmamdı. Bahçeye çıkarıldığımızda artık Ruslar ile iletişim kurabiliyordum. Hapishanenin büyük çoğunluğunu tanıdım fakat güvenebileceğim insanların sayısı bir elin parmaklarını geçmezdi. Birlikte esir düştüğümüz arkadaşlarımın çoğu zalim gardiyanlar tarafından işkence görürken hayatını kaybetmişti. Zeki insanlar zalimdi, gardiyanlar gibi aptal insanlar ise canavarca zalimdi her zaman. İvan Lebedev sayesinde iletişim kurduğum Ruslar ve benimle birlikte esir düşen insanlarla bu hapishaneden kaçış planı yapmıştık fakat aramıza kattığımız bir Rus olan Aleksandr Novikov tarafından ihanete uğradık ve planımız başarısız oldu. O hain bizleri hapishane müdürüne şikâyet ettiği için hapishane tarafından kahraman ilan edildi ve serbest bırakıldı. İvan, haraç keserek ve kaçak tütün sokarak elde ettiği parayı müdüre rüşvet vermek için ikimiz arasında bölüştürdü. Elbette doğru olmayan şeylerdi bunlar ama hapishanede doğru olan ne vardı ki? Müdür, İvan'ın rüşvetini kabul etti ve bu olaydan muaf tuttu. Ancak benim verdiğim rüşveti kabul etmedi. İvan'ın parayı eşit bölüştürdüğünü biliyordum ancak müdürün rüşvet almayı reddetmesinin nedeninin onurlu biri olmasından değil, paranın istediği miktarı karşılamamasından kaynaklandığını da biliyordum. İvan ve Aleksandr hariç isimlerle ile birlikte beni de tecrit hücrelerine attılar. Yaptıkları işkenceler arttı, gün ışığından, yemekten ve sudan yoksun bıraktılar. 1 yıl boyunca günlerim sadece acı çeken insanların inlemelerini duyarak geçiyordu. 1 yıl sonunda tecritte hayatta kalan tek kişi bendim. Bir gün Kırım savaşını kazandığımız haberi hapishaneye ulaştı. Bizleri hemen iade etmediler ancak tecritten çıkardılar. İvan ile tekrar karşılaştık ve bana 2 kopeyka (Rus para biriminde kuruş) eksik verdiğini söyledi. 1 yıl boyunca tecritte kalmamın sebebi bu 2 kopeykaydı sadece. Tarihler 30 Mart 1856'yı gösterdiği, anavatana iade edileceğimiz gün İvan yanıma gelip Kırım savaşını başlatan ve tüm bu yaşadıklarımın sebebi olan I. Nikolay'ın döneminde dövülmüş olan 2 kopeyka verdi. Kendisinden bir hatıra kalması ve kendisini unutmamam için. Anavatana dönerken önümü bir Rus kesti. Oğlunun Kırım savaşı sırasında Osmanlı askerleri tarafından öldürüldüğünü söyleyerek bana bıçak çekti. Beni öldüreceğini biliyordum ve son çare olarak üstümdeki 2 kopeyka karşılığında beni bırakmasını istedim. Adam gözyaşları içerisinde kabul edip bıçağı indirirken olayları uzaktan gören Patrona Osman Paşa adamı durdurdu ve adamın elindeki bıçağı çevik hareketlerle kavrayıp bıçağı adama sapladı. Bu yaptığı doğru bir şey miydi? Bilmiyordum. Kanlar içerisinde yere yığılan adamın elinden Vladimir'den hatıra olan 2 kopeykayı alıp anavatana geri döndük. Geri döndüğümde ilk olarak karımı ve oğlumu bulmak için yola koyuldum. Evime döndüğümde oğlumun büyümüş ve çok sağlıklı olduğunu görünce içimi bir sevinç kapladı. Eşim benden daha da çok yıpranmıştı bu savaştan ama güzelliğinden ve güçlü duruşundan hiçbir şey kaybetmemişti. Benden daha güçlü kalmıştı. Benden daha güçlüydü. Tek başına onca zorluğun üstünden gelmişti ve oğlumuza benim aksime çok iyi bakmıştı. Kadınlar düşündüğümüzden daha da güçlülerdi. Dostumun son dileğini gerçekleştirmek amacıyla Bozcaada'yı ziyaret ettim ve üç yıl içerisinde fazlaca yıpranmış olan fotoğraflardan ailesini bulmaya çalıştım. Evlerini bulunca karısı bana kim olduğumu sormuştu. Ben de sadece eski bir dost olduğumu söylemiştim. Köpeğinin ve oğlunun nasıl olduğunu sordum. Eski dostumun karısı ve oğlu oldukça sağlıklı ve bakımlı duruyorlardı. Kadınlar ailelerine sahip çıkmıştı ve zorluklara karşı gelmişlerdi iki ailede de olduğu gibi. Ancak dostumun köpeğinin, sahibinin ölüm haberi eve geldiği günün gecesinde evden kaçmış olduğunu ve çok aramalarına rağmen bir daha görmediklerini söylediler. Tüm canlılar çok benziyor diye düşündüm kendi kendime. İçimi buruk bir sevinç kaplamıştı. Amaçlarıma ulaşmıştım ama artık bir amacım yoktu. Sanki boşlukta gibiydim. İşte o an anladım ki "en" olmak bir amaçtı ve gerçekleştirilmesi en zor olanlardan biriydi. Bu amaç için iyi ya da doğru yoldan gitmek kimsenin umurunda değildi. Herkesin tek hedefi bu amaca ulaşabilmekti. Aslında bir şeyin gerçekten iyi ya da doğru, kötü ya da yanlış mı olduğunu bilmiyordum. Asla da bilemeyecektim. Evrende olup biten şeyleri kavrayamayacaktım, sadece yeni şeyler deneyimleyebilecektim ve bunun için yaşamam gerekiyordu. Ama yine de bilinmezliği çözemeyeceğimi bile bile üstüne kafa yoracaktım. Aynı şeyler yaşanmaya devam edecekti. İnsan doğası böyleydi. Her zaman böyle olmuştu.

Babam bu hikâyeden çok etkilenmiş ve kafasındaki sorulardan bazılarını cevaplandırdığını düşünmüş. Aklına dolapta bulduğu o eski para ve iliştirilen not gelmiş:

İşte hayat, bu kadar basit…

DİLLERE DESTAN ÇANAKKALE[1]

Naz ERKOCA[2]

Neydi Çanakkale zaferi? Nasıl kazanılmıştı bu zafer? Kimler feda etmişti canını bu zafer uğruna? Bu sorular aklımda iki sene önce yayımlanan bir sosyal deney videosunun tekrar karşıma çıkması ve benim o videoyu izlememle birlikte dolaşmaya başladı. Evet, sadece bir videoydu aslında ama benim duygularıma çok dokundu. Ben de size hem bu sosyal deney videosunu hem de bu savaş hakkında bildiklerimi kendi düşüncelerimle birleştirerek aktaracağım. Hadi gelin kısa bir yolculuğa çıkalım.

Şimdi videoyu anlatıp hakkındaki düşüncelerimi yazacağım. Videodaki sunucu önce tüplerin içinde 25 cc'lik kanları hazırlıyor ve bir meydana çıkıp insanlarla röportaj yapıyor. Onlara başta matematik ile araları olup olmadığını soruyor, insanlardan ortalama cevapları aldıktan sonra ise onlardan 415.000 ile 5'i çarpmalarını istiyor. Bazıları kafasından bazıları da hesap makinesiyle çarptıktan sonra da buldukları sayıyı 80.000.000'a bölmelerini rica ediyor. Sonuç 0,025 çıkıyor. Kimse neyi hesapladığını anlayamazken sunucu hemen buldukları sonucun ne olduğunu açıklıyor. Buldukları sonuç Çanakkale Savaşı'nda Mehmetçiklerimizin her bir vatandaş için döktüğü kan miktarıydı. 25 cc. İşte bu video beni çok etkilemişti. Bence anlamı çok güçlüydü, izleyen her Türkün içini titrettiği kadar askerleriyle gurur duymasını da sağlıyordu.

Çanakkale Savaşı öncesi Osmanlı… Yirminci yüzyılın başlarında Avrupa sınırları sürekli genişlemeye yöneliyordu taşıyordu adeta. Sömürgecilik ve milliyetçilik akımları, ekonomide ki yarış bunlar Avrupa'yı düşünce anlamında ikiye ayırıyordu. Almanya-Fransa Rusya-Avusturya arasındaki gerginlikler her geçen gün artıyordu. 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahdı Ferdinand'ın bir Sırp milliyetçisi tarafından öldürülmesiyle gerginliğe artık son nokta konuldu ve sabırlar taştı.

Avusturya'nın Sırbistan'a seferberlik ilanından (28 Temmuz 1914) sonra 1. Dünya Savaşı resmen başlamış oldu. Avusturya-Macaristan, Almanya ve İtalya İttifak Devletlerini; İngiltere, Fransa ve Rusya'da İtilaf Devletlerini oluşturdu. Bu şekilde de Avrupa ikiye bölündü. Savaş ilanlarından sonra İtalya tarafsızlığını ilan etti fakat savaş başlayınca İtilaf Devletlerinin yanında yer aldı. Osmanlı Devleti uzun zamandır görülen en geniş sınırlara sahip, her çeşit milleti ve inanışı içinde bulundurmuş ve çok uzun süren yaklaşık altı yüz yıllık saltanatını yirminci yüzyıl başlarında kaybetmeye başlamıştı bile. Hem içte oluşan çatırdamalar hem dışta oluşan sorunlar ve verdiği mücadeleler devleti çökertiyor gücünü ve topraklarını yok ediyordu.

Osmanlı adeta yavaş yavaş yok oluyordu. En son Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nda yenilgiler alan, kayıplar yaşayan Osmanlı Devleti Doğu Trakya dışında Avrupa'da ki topraklarını kaybetmişti. Gücünü, saygınlığını yitirmişti. Artık Osmanlı İmparatorluğu'nun ölümü bekleniyor ve diğer ülkeler tarafından paylaşıma hazırlanıyordu. Rusya boğazları istiyordu sıcak denizlere inmek için, İngiltere Süveyş Kanalı ve Hint Yolunun güvenliği için Filistin'i almayı hedeflemişti. Fransa ise Lübnan, Suriye ve Kilikya'nın kontrolünü almayı planlamıştı; Almanlar doğuya yayılma politikasını gerçekleştirme hayalleri kuruyordu. İtalyanlar ise Antalya'yı kafalarına koymuşlardı.

Gelelim savaşa. Çanakkale Savaşı 1. Dünya Savaşı zamanında 1915-1916 senelerinin arasında Gelibolu Yarımadası'nda Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında yapılan kara ve deniz savaşıdır. İtilaf Devletleri'nin amacı başkent olan İstanbul'u fethedip İstanbul ve Çanakkale Boğazlarını kontrol altına almaktır. Çünkü Rusya ile güvenli bir erzak, ticaret yolu açmak istiyorlardı. Aynı zamanda amaçlarından biri de İstanbul'u kontrol ederek Almanya'nın müttefiklerinden birini zayıflatıp savaş dışı bırakmaktı. Bu olursa da İttifak Devletleri iyice zayıflamış olacaktı. Amaçları ve istekleri bu yönde olduğu için ilk hedefleri Çanakkale Boğazı'ydı.

Osmanlı Devleti Almanya'nın Rusya'ya savaş ilan ettiği günün (1 Ağustos 1914) ertesi günü Almanya ile ittifak antlaşması imzalamıştır. Bu antlaşma Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın gücünü oluşturduğu anlamına gelip İttifak Devletleri tarafında savaşa gireceğini de göstermektedir. Durumumuz buyken Enver Paşa fiilen savaşa girmeyi, seferberliğin ve Çanakkale Boğazı'nın tamamlanmamış olması gibi bahanelerle ertelemeye çalışmıştır. Fakat bu konuda pek başarılı olamamıştır. Çünkü bir yandan da Osmanlı'nın savaşa girmesi için Almanya'nın baskısı durmaksızın devam etmiştir. Baskılar Akdeniz'de Britanya donanması önünden çekilen Goeben ve Breslau savaş gemilerinin İstanbul'a giriş yapmasıyla çok fazla dikkate alınmamıştır. Ardından Osmanlı'ya bağlı bir grup gemiyle Karadeniz'e doğru açılan bu gemiler

1 Başkent Üniversitesi Ord. Prof. Enver Ziya KARAL Tarih Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından, Özel Ayşeabla Okulları öğrencilerinin katıldığı "Evimizdeki Tarih" konulu kompozisyon yarışmasında dereceye girmiş olan bu yazı aynen yayımlanmaktadır.

2 Naz ERKOCA, Ayşeabla Okulları, Fen Lisesi Öğrencisi

27 Ekim 1914 tarihinde Rusya'nın limanlarını bombalayınca Rusya Osmanlı'ya karşı savaş açmıştır.

Böylelikle Osmanlı'da savaşa dahil oldu. Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşında dokuz ayrı cephede savaştı. Bunlar: Çanakkale Cephesi, Kafkas Cephesi, Galiçya Cephesi, Romanya Cephesi, Makedonya Cephesi, Yemen-Hicaz Cephesi, Sina-Filistin Cephesi, Irak Cephesi ve Suriye Cephesiydi. İçlerinden Çanakkale Savaşı'ndan bahsedecek olursak zaten ondan öncekilerde pek başarılı olamadığımızdan insanların bizden beklentisi çok yoktu. Ama bir şeyi unutuyorlardı askerlerimizin, halkımızın vatanına duyduğu sevgi. Bunu unutmuşlardı. 1. Dünya Savaşı içindeki en kanlı en unutulmaz bölüm başlıyordu.

Albay Hankey, Winston Churchill'in desteğiyle, Eylül 1914'te Çanakkale Boğazı'nın donanmayla geçilerek İstanbul'un işgalini önceden tahmin edilen bir planı savaş konseyine sunmuştur. Bu plan aşamalardan geçerek uygulamaya koyuldu. Birleşik Krallık ve Fransa gemilerinden oluşan bir donanmanın boğaza yapacakları geniş saldırıları 1915 yılının Şubat ayında başlatıldı. Çanakkale cephesinde ölüm sayısı her geçen gün artıyordu. İngiliz generali Aspinall Oglander "Gelibolu'daki kanlı muharebeler, Türk ordusunun çiçeğini bitirmiştir." demiştir. Bunu söyleyen tek o değildi, neredeyse İngilizlerin tamamı şehit olan gençlerimiz için "çiçeğin tomurcuğu", "vakti gelmeden solan gül" benzetmelerini kullanıyorlardı. Genç nesil, savaş devam ettikçe günler bu şekilde geçtikçe kayboluyordu. Dahası cephede oluşan boşlukları tamamlamak için başka cephelerden asker getirilemediğinden çevre köylerden kasabalardan başlanarak 15 yaşın üstündeki eli silah tutan gönüllü olup olmadığı fark etmeyen bütün gençler Çanakkale cephesine gönderiliyordu. Bu artık normal bir durum gibi karşılanıyordu. O zamanlar o acıyla geçen günler köyde kasabada erkeğin kalmadığı, gücü yerinde olan herkesin asker olduğu ya da asker olmak zorunda kaldığı günlerdi. Annelerin yürekleri acı içindeyken oğullarını davullarla zurnalarla aynı düğünler gibi kınalar yakarak Çanakkale'ye uğurladığı zamanlardı. O zamanlar için o zamanların duygularını unutturmamak gençlerimizin anılarını yaşatmak için türküler şarkılar yazılmıştı.

Neyse o acı günleri hatırladıktan sonra savaşa dönelim. İtilaf devletlerinin Çanakkale Boğazı'na ilk taarruzu 19 Şubat 1915'te gerçekleşmiştir. Bu bombardımanda başarılı olamayan donanma sonraki bombardımanını 25 Şubat 1915'te yapar. Bu sefer başarılı olmuş ve harekatın ilk aşaması yani boğazın giriş tabyaları Orhaniye, Kumkale, Ertuğrul ve Seddülbahir ağır hasar alarak kullanılmaz hale gelir. İtilaf Devletleri'nin boğaz harekatının ilk hedefi gerçekleşmiştir. Sırada Kilitbahir-Çanakkale hattın susturulması ve boğazı koruyan mayınların temizlenmesi vardır.

19 Şubat sonrası Erenköy Koyu'nun Anadolu Hamidiye Erenköy ve Rumeli'deki tabyalar tarafından ateş altına alınamaması ve bu bölgenin müttefik donanması tarafından manevra alanı olarak kullanılması üzerine bölgeye mayın döşenmesine karar verilir. Nusret Mayın Gemisi, 8 Mart 1915'te sabaha karşı donanma gemilerinin boğazda bulunmadıkları anda Tophaneli Yüzbaşı Hakkı Bey komutasında 05.30'da Naradan hareket eder. Mayın döşenecek hattın güneyinden saat 07.00'de kuzeye döner. Tam on dakika sonra yirmi altı tane mayını yüz yüz elli metre aralıklarla kıyıya paralel biçimde döker. Kimsenin bu mayınlardan haberi olmaz. Bu durum savaşın seyrini değiştirecekti. Dünya tarihinin kaderini bu yirmi altı mayının belirleyeceğini o gün kimse bilmeyecekti. Çanakkale Boğazı'na aylardır harekât planlayan bazen boğazın önünde kendini gösteren İngiliz ve Fransız gemilerinden oluşan müttefik donanma için taarruz zamanı gelmişti.

18 Mart 1915 sabahı saat 10.00'dan itibaren Müttefik donanması boğazı zorlamaya başlamıştır. Türklerin kıyılarına açılan topçu ateşi sonucu manevra yapma ihtiyacını hisseden düşman gemiler Nusret Mayın gemisi tarafından dökülen mayınlara çarpmış, İngiliz Donanmasına ait Ocean ve Irresistible zırhlıları ile Fransız Donanmasına ait Bouvet zırhlısı da batmıştır. Ayrıca düşman donanmalarına ait Gaulois, Suffren, Inflexible zırhlıları da diğer zırhlılar gibi ağır hasar almıştır. Çanakkale'yi denizden geçemeyen İngiliz ve Fransızlar 25 Nisan 1915'te karadan asker çıkararak 20 Ocak 1916 tarihine kadar sürecek olan kara harekâtını başlatmışlardır.

Deniz savaş tarihinde unutulmaz bir yere sahip olan Nusret Mayın gemisi 1955 yılında hizmet dışına çıkarılmıştır. 2003 yılında Tarsus Belediyesi tarafından restorasyonu yaptırılarak, Tarsus'ta Çanakkale Parkı'na yerleştirilen gemi 27 Aralık 2003 tarihinden itibaren müze olarak hizmet vermektedir. Nusret Mayın gemisi birebir modeli olarak Gölcük Tersanesi Komutanlığında inşa edilen TCG Nusret Müze Gemisi 9 Ekim 2009 tarihinde hizmete girmiştir. Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığında ziyaretçilerini beklemektedir.

Yaşananlardan sonra deniz harekâtıyla İstanbul'a ulaşamayacaklarını anlayınca kara harekâtı başlatmışlardır. Osmanlı sahil topçu bataryalarını elde edebilmek için plan yapılmıştır. Plana göre hazırlanan Britanya ve Fransa güçleri 25 Nisan 1915 şafağında Gelibolu Yarımadası'nın güneyinde beş farklı noktada karaya çıkarılmıştır. Britanya ve Fransa çıkarma kuvvetleri Seddülbahir ve Arıburnu'nda elverişli kıyılar oluşturmayı başarsalar da Osman-

lı'nın güçlü savunmaları ve giriştikleri savunmalarla, karşı taarruzlar sonucunda Gelibolu Yarımadası'nı da elde edemediler. Bunun üstüne sahildeki kuvvetler takviye edilmek için Arıburnu'nun kuzeyinde Suvla Koyu'na 6 Ağustos 1915'te yeni kuvvetlerle bir çıkarma daha yapılmıştır. Ancak 9 Ağustos'ta Mustafa Kemal'in Birinci Anafartalar Muharebesi olarak bilinen karşı taarruzunda İngiliz komutanlığı ihtiyat tümenini ateş hattına sürerek sahilde tutunmayı ancak başarabilmiştir. Mustafa Kemal ertesi gün Kocaçimentepe Conkbayırı hattında yeni bir karşı taarruz daha gerçekleştirmiştir. Hattaki Anzak birliklerini de geri püskürtmüşlerdir. Britanya ve Anzak güçlerinin İkinci Anafartalar Muharebesi olarak bilinen genel taarruzları ise Osmanlı savunmasını aşamamışlardır. Bu gelişmelerin sonucu olarak da İngiliz, Anzak ve Fransız kuvvetleri Gelibolu Yarımadasını 1915 yılı Aralık ayı içinde boşaltmışlardır.

Evet, ben elimden geldiğince bildiklerime araştırmalarımı da katarak savaşın tarihini anlattım. Ama tabii ki bu kadar değil yaşananlar. Savaş zamanındaki halkımızın hissettikleri, yaşadıkları zorluklar, açlık, özlem, kayıplarımız, acı… Biraz da bunlardan bahsetmek istiyorum. Dillere destan bir savaştır Çanakkale. Kendimizi ispatladığımız, unutturmadığımız, biz hala ayaktayız buradayız dediğimiz savaştır. Tarihin de en kanlı savaşlarındandır. Vatan sevgisiyle dolup taşan cesur yürekli askerlerimizin, halkımızın verdiği savaş. Vatanımızda korkusuzca yaşıyorsak, yastığımıza başımızı koyduğumuzda içimizde o huzuru hissediyorsak, güneş her gün yeniden parıl parıl doğuyorsa dahası yüzlerimiz gülüyorsa bu askerlerimizin kanının son damlasına kadar mücadele etmeleri sayesinde olmuştur. Biz bugünleri yaşayabilmek için çok kayıplar verdik zamanında. Belki bizlere kalan miras paralar altınlar değildi ama bize şanlı bir geçmiş bugüne kadar uzanan kahramanlıklar miras kalmıştı. Bu bizim en büyük gururumuzdur.

Anlatacağım dedim de bu kelimeler bu satırlar yetecek mi anlatmaya? Verecek mi acaba aynı hissi? Onların acısı, aylarca yaşadıkları sığmaz bu satırlara. Yıl 1915, 18 Mart günü Anadolu'dan Batı'ya doğru yürüyordu annelerinin kınalı kuzuları, gencecik oğulları. Gökyüzü gürlemiyordu aksine kükrüyordu adeta. Yağmur yağıyordu ama tek başına değil bombalarla, mermilerle birlikte yağıyordu. Yağan yağmur bile hissediyordu sanki olacakları. Evlatlarının saçlarına kına yakan, onları düğünlerle uğurlayan analar, kıyafetler ören, hamile haliyle cephanelik taşıyan kadınlar vardı. Gözyaşlarını tutarak dostlarının, kardeşlerinin şehit düşmüş bedenlerini siper eden, vatan sağ değilse aile yok, yuva yok öncelik her zaman vatan diyen insanlardı onlar. Çok acı değil mi? Parmağı koptuğu için ateş edemeyen askerin silahının bozuk olduğunu sanması. Parmağının kopmuş olduğunu bile fark edememesi. Anafartalar'da, Conkbayırın'da, Arıburnun'da yankılanan Mustafa Kemal'in o sözü "Ya istiklal ya ölüm." Herkesi kanının son damlasına kadar savaşmaya hazırlayan o söz.

Belki yaşadık bu zorlukları ama sonunda kazandığımız zaferin tadı, vatanımızın bizde kalması Türk milleti için vazgeçilmezdi. Savaş sonrasında yenilgiye uğrayan, beklentilerini karşılayamayan İngiliz ve Fransızlar bölgeden çekildiler. Yaşadığımız zafer, Türk toprakları üzerine yapılan planları alt üst etmiştir. Tarihteki dönüm noktalarından biri olmuştur. Düşmanların boğazlar üzerinde bu kadar istekli olmalarının sebebini en iyi anlatan sözlerden biri Napolyon'un söylediği "İstanbul bir anahtardır. İstanbul'a egemen olan dünyaya hükmedecektir." sözüdür. Uluslararası ilişkileri şekillendiren boğazlar, savaşın sonunda yine Türkler de kalmıştır. Elde ettiğimiz zafer savaşın olumsuzluklarını silmiş sayıldı bir nevi. Geçmişimizde ki bu önemli savaşların ortak sonuçlarından biri de Mustafa Kemal'in askeri dehasını ortaya çıkarmalarıydı. Savaştaki cesareti, aldığı kararları, Anafartalar Kahramanı olarak ilan edilmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcına da katkıda bulunmuştur.

Çanakkale Savaşı'na katılan milletlerin her biri her yıl anma törenleriyle bu savaşı hatırlamaktadır. Yeni Zelanda ve Avustralya oldukça etkilenmişlerdir bu savaştan. Avustralya'nın temelleri bu savaşla oluşmuştur. Anzaklar yaşadıkları olaylardan dolayı her yıl 25 Nisan'ı ulusal tatil ilan etmişlerdir ve her yıl Anzak Koyunda yapılan törenlerle şehitlerini anmaktadırlar. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte 18 Mart Çanakkale Şehitlerini Anma günü olarak kabul edilmiştir. Dünya bu savaşı bir felaket olarak görse de Türk Milleti bu savaşı Çanakkale Zaferi olarak anmaktadır. 500.000'den fazla insanın kaybına sebep olan bu savaştan sonra İtilaf Devletleri boğazı geçemeyip, İstanbul'u işgal edememişlerdir. Çoğu tarihçi Rusya'da zorda kalan çarlık rejiminin devrilmesinde ve 1. Dünya Savaşı'nın 2 yıl uzamasında bu olayın önemli payı olduğunu düşünmektedirler.

Bu savaşta bir lider doğdu. Bu savaşta bir millet tarih yazdı. Biz şu an özgürce, huzurlu, mutlu bir biçimde yaşayabiliyorsak bunu onlara borçluyuz. Eğer onlar o zamanlar kendi canlarını feda etmeselerdi kim bilir hayatta bile olamayabilirdik. Hayatta olsak bile başkalarının egemenliği altında bir tutsak gibi yaşayabilirdik. Oysaki şimdi öyle mi? Al bayrağımız altında bağımsızlığımızı ilan etmiş bir şekilde yaşıyoruz. Onlara olan borcumuzu ödeyemeyiz. Elimizden gelen bize bıraktıkları mirasa, vatana sahip çıkmak ve onları saygıyla, minnetle anmaktır.

ATATÜRK VE MATEMATİK DİLİ[1]

Yrd. Doç. Dr. Cem TEZER[2]

Atatürk öğrenimi sırasında matematik derslerini büyük başarıyla takip etmiş, hayatı boyunca da matematiği sadece uygulamadaki değerinden dolayı değil aynı zamanda insan zihnini en iyi şekilde düzenleyen, ona seçkin melekeler kazandıran bir disiplin olarak takdir etmiştir. Yakın çağların teknik sınıflarının bizde ve Avrupada önce askeri müesseselerde ihya edilmiş ve hatta ortaya çıkmış olması yani "mühendis" sınıfının menşe itibariyle askeri bir zümre olması bir tarafa, çekirdek silahlarının kullanılmasına kadar savaş san'atına hâkim olan Napoleon Clausewitz an'anesinde matematik tarz ve yönelişin gördüğü saygı düşünülecek olursa, Atatürk gibi öncelikle asker bir kişinin bu kadarlık yakınlığı olağandışı bulunmamak gerekir.

Dikkate değer olan husus, Atatürk'ün 1936-1937 kışında yazdığı bir geometri kitapçığıdır. Kitabın, matematik dilinde Atatürk'ün gerçekleştirilmesini istediği Türkçeleştirme, sadeleştirme ve Türkçe adlama yönünde bir örnek teşkil etmek üzere yazıldığı anlaşılıyor.

Agop Dilaçar'ın 1971 yılında tıpkıbasımını bir önsözle kamuoyuna takdim ettiği kitapçık 1936 Türk Dili Kurultayı ertesinde kaleme alınmıştır. Üzerinde "Geometri öğretenlere, bu konuda kitap yazacaklara kılavuz olarak Kültür Bakanlığınca neşredilmiştir" ibaresi görülüyor. Önsözden kitapçığın dil mevzuunda süregelen eski yeni perişan polemiğinde hazin bir rol oynadığını da anlamak mümkün.

Kitapta "üçgen", "boyut", "uzay", "açıortay", "ters açı", "yöndeş açı" , "teğet", "ayrıt" gibi günümüzde de kullanılan, "tümey", "bütey" gibi ufak değişmelerle hala geçerliliğini koruyan, "direget", "oput", "ökül", "imsel", "yüre", "katıy", "dikeyin çap", "çarparık", "karşıtilgin" gibi sonradan tamamen terkedilmiş, türetme adlamaların basit geometri bahisleri içinde kullanılışları örneklenmiştir. Ayrıca "çember", "yay", "yamuk", "kiriş", "doğru" gibi gündelik dilden kelimelerin de matematik mefhumların ifadesinde kullanıldığını görüyoruz.

Bunların dışında batı kaynaklı olup, o güne kadar kullanılagelmiş doğu kaynaklı adlamaların yerine koyulan "koni", " piramit", "küb","silindir", "poligon", "kare", "teorem", "teori", "aksiyom", "paralel" gibi kelimeler vardır. Bu kelimelerin neden tercih edildiği açık değildir.

Atatürk'ün pragmatik bir tavırla bu yolu tuttuğu ve ilim dünyasına h^kim batı dillerinden sayılı birkaç kelimeyi kabul etmeyi uygun gördüğü düşünülebilir. Mesela, Atatürk sofuların perhiz ve nefislerini terbiye

1 Bu yazı, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin, Atatürk'ü Anma ve ODTÜ Atatürk Haftası Sempozyumu Bildirileri 10-11-12 Kasım 1985 Kitabından alınmıştır.

2 ODTÜ Matematik Bölümü Merhum Öğretim Üyesi

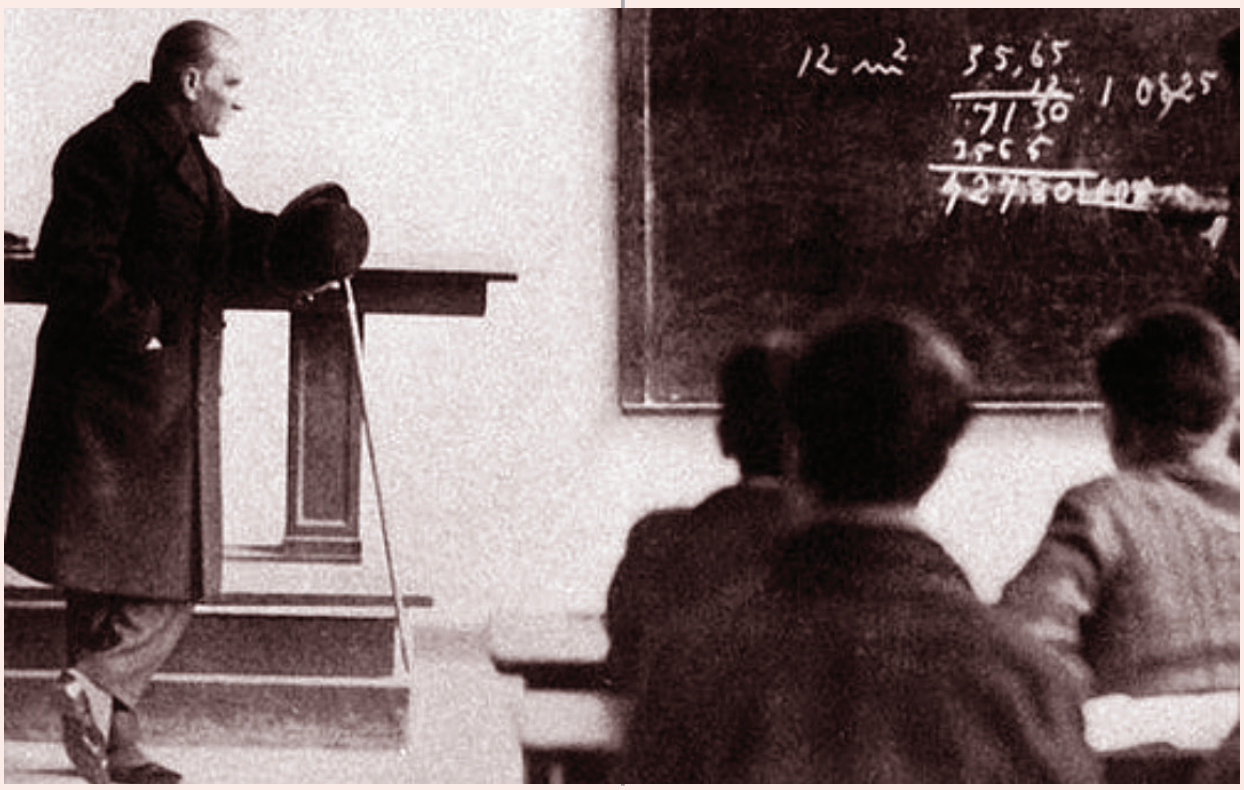

etmeleri manasına gelen "riyazet" ten türeme "riyaziye" yerine, birçok milletin kabul ettiği Yunanca "matematik" kelimesinin kullanılmasını istemişti.

Buna karşılık Atatürk'ün "yabancı dillerin boyunduruğundan kurtulmuş Türkçe" ülküsüne bağlılığı ve taviz vermeyi sevmeyen kişiliği başka bir izah tarzına ihtiyaç olduğunu düşündürüyor. Gerçekten de Atatürk'ün "Türk Tarih Tezi" ve "Güneş Dil Teorisi" ışığı altında bu kelimelerin en az bir kısmını batı kaynaklı telakki etmediği anlaşılıyor: "Piramit" kelimesiyle ilgili olarak Mısırdaki ehramların mezar-anıtlar olduğu, yani ölüleri "barındırmak", "barımak"(?) amacıyla inşa edildiklerini ve "bıramıt" olarak adlandırıldıklarını söylüyor ve piramidin en eski Türk çadır şekli olduğunu işaret ediyor. "Prizma" değil "pürüzma" şeklinde yazılan adlamaya silindir gibi pürüzsüz olmadığı cihetinden "pürüz" kelimesine dayalı bir açıklama getiriyor. "Paralel" kelimesi hakkında da aynı bir dingile kağnı tekerleklerinin birbirlerine göre durumlarının eski Türk lehçelerinin birinde "para" kelimesiyle anlatıldığını söylüyor.

Yukarıdaki örneklemenin sadece Atatürk'ün değil, genç cumhuriyetin, milli hayatı yeni temeller üzerine kaydırmak, hatta bu temelleri yaratmak, hatta bu işleri huzursuzluğu süratle artan bir milletlerarası çevre karşısında yapmak çaba ve iddiasındaki aydın zümresinin, zihni yönelişini de yansıtır mahiyette olduğuna inanıyorum. Burada hatırlanması gereken diğer bir husus da zamanın, zaten ciddi çalkantılar içindeki Türk fikir hayatını daha da müşkül bir duruma sokan ve dünyayı her geçen gün daha yoğun bir şekilde tehdidi altına alan siyasi fırtınanın en esaslı kutbunun ırkçı dünya görüşü olduğudur.

1851 "Encümen-i Daniş" gibi kısa zamanda hüsranla neticelenen devlet müdahaleleri, "Yeni Türkçeci" edebiyat akımları bir tarafa bırakılarak dil faaliyetlerinin hakikaten "inkılapçı" bir tavır alması Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun kuruluşlarıyla başlamıştır denilebilir. Bu sırada Türkçenin bir ilim dili olarak ihya edilmesi konusu da kristalleşmiştir.1936 üçüncü Türk Dili Kurultayında okunan Türk Dil Kurumu Lügat-Istılah Kolu Teşkilat ve Çalışma Programı birinci maddesi "Istılah kolunun işi bugün ilim dilimizde kullanılmakta olan yabancı dillerden alınma ıstılahlar yerine bütün ilmi mefhumlar için öztürkçe ıstılahlar bulup yahut yaratıp koymaktır" şeklindedir.

Derleme ve tarama çalışmalarının büyük hızla sürdürüldüğü bu safhada Atatürk'ün matematik diline eğildiğini ve yukarda bahsi geçen kitapçığı kaleme aldığını görüyoruz. Bu çalışmalar bilhassa 40'lı yıllarda ilmi adlama sahasında yoğunlaşarak muhtelif dil kurultaylarıyla noktalanarak, "Terim Sözlükleri" üreterek günümüze kadar sürmüştür.

Ortaya çıkan ihtilaflar bulvar siyasetçileri marifetiyle hiçbir namuslu aydının kolay kolay bulaşmak istemeyeceği kirli bir kör dövüşü haline gelmiştir. Bütün bu kargaşalığın içinde, her zaman seviyeli bir şekilde olmamakla birlikte, daima ortaya atılmış olan, kabaca Muhafazakâr Tenkit olarak adlandıracağım iddia şöylece ifade edilebilir:

"Kelime türetme çalışmalarında çoğunlukla Türkçenin kaideleri gözönüne alınmakta, asılsız veya cansız ek ve kökler kullanılmaktadır.

Atatürk'ün içinde hem öncü-idareci olarak hem de bizzat emeği ile büyük rol oynadığı dil ve ilmi adlama davamız hakkında kanaatim Muhafazakâr Tenkidin yerinde olduğudur.

İlmi adlama çalışmaları ise hedefe ulaşmamıştır: Arapça ve Farsça kelimelerin yerini büyük bir çoğunlukla (a) hangi dilden hangi kaideye göre alındığı belli olmayan batı kaynaklı kelimeler, (b) asılsız veya cansız ek ve köklerden hiçbir kaide tanımadan türetilen kelimeler (c) hem yabancı dilde, hem Türkçede, hem de söz konusu ilim dalında bilgisizlik yansıtan tercüme kelimeler almıştır.

Atatürk'ün yazdığı kitapçık hakkında fikirlerimi şöyle özetleyebilirim: Bu bir dil çalışmasıdır. Matematik muhteva ehemmiyetsizdir. Başta da belirtildiği üzere kitap, türetilen kelimelerin kullanışlarının örneklenmesi gayesiyle yazılmıştır. Matematik sahasının seçilmesi bir tesadüf veya şahsi temayül neticesi olmamıştır.(a) Matematiğin uzay gibi, konum çeşitleri, miktar çeşitleri gibi temel mefhumlarının, genel kelime haznesinin de en temel unsurları olması (b) bu mefhumların açık-seçik tarifler ve dilin kullanılışında büyük hassasiyet gerektirir mahiyetleri Atatürk'ü bu sahaya yöneltmiş olmalıdır. Kanaatimce bu yöneliş isabetlidir. Buna karşılık, bu kitapta örneklendiği kadarıyla Atatürk'ün dil çalışması a) kültürel durumun yukarıda izah edilen nezaketine, b)matematik diline yönelmekle gösterilen isabete, c) 'galat' şeklinde de olsa dile kazandırdığı anlaşılması ve akılda tutulması nispeten kolay kelimelere rağmen esaslı bir şekilde Muhafazakâr Tenkit'in çerçevesine girmektedir.

Bence milletlerarası yarışta yüzyıllardır içinde bulunduğumuz kötü vaziyetin bir sebebi de insan büyüklüğüne inanma, insanca büyüklüğü kavrama kabiliyetimizi yitirmiş olmamızdır. Aramızdan biri büyüklüğü inkâr edilemeyecek bir neticeye ulaştığı zaman onun insan olduğunu unutmaya şiddetle mütemayiliz. Atatürk bu halin belki en çarpıcı örneğidir: O hayranlarının gözünde en küçük hareketinde keramet olan, milletçe kurtuluş ve yükselişimiz için mutlak işaretleri indirmiş bir peygamber, muarızlarının gözünde ise hatta Deccal'in ta kendisidir. Filozof ve müzikolog T.Adorno müzik tenkitcisi olarak mesleğini "Bach' ı hayranlarına karşı müdafaa etmek" şeklinde tarif etmiş. En azından dil faaliyetleri açısından, benim neslimin Atatürk'e karşı böyle bir vazifeyi yüklenmesi gerekebilir…

Cihan Harbi kaotik bir ortam yaratmış, savaş ertesi yeni bir çağ doğmuştu.
İmparatorluklar sona ermiş, ulus-devletler çağa damgasını vurmuştu.
Osmanlı'nın küllerinden ise Atatürk'ün önderliğinde yeni bir Türkiye doğuyordu.
Yüz yıllık gelişimi süreklilikler ve kesintiler bağlamında ele alan
Atatürk – Kurucu Felsefenin Evrimi ana kaynaklara iniyor,
Atatürk'ün Çankaya kitaplığının ve sofrasının çağdaş Türkiye'nin
oluşumunda ne denli önemli işlev gördüğünü ortaya koyuyor.

Atatürk – Kurucu
Felsefenin Evrimi
Zafer Toprak
524 sayfa, 34 TL

Maximum Mobil'den QR ile ödemelerde **ücretsiz kargo!**

iskultur.com.tr
facebook.com/iskultur
twitter.com/iskultur
instagram.com/isbankasikulturyayinlari

Kurucusu olduğumuz İş Bankası Kültür Yayınları yeni kitaplarla büyümeye devam ediyor.

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Türkiye'nin Bankası

BEŞİKTAŞ İLKÖĞRETİM OKULU
1-D SINIFI
ÖĞRETMEN;
AYŞE KORKMAZ
ÖĞRENCİLER;
KARTAL ÇAKMAK
ELA BAŞ - İNAN KALE
BURAK ÇINAR TOLUNOĞLU
ATA ZAFER DUDU
ATA FATİH ÖZYÜREK

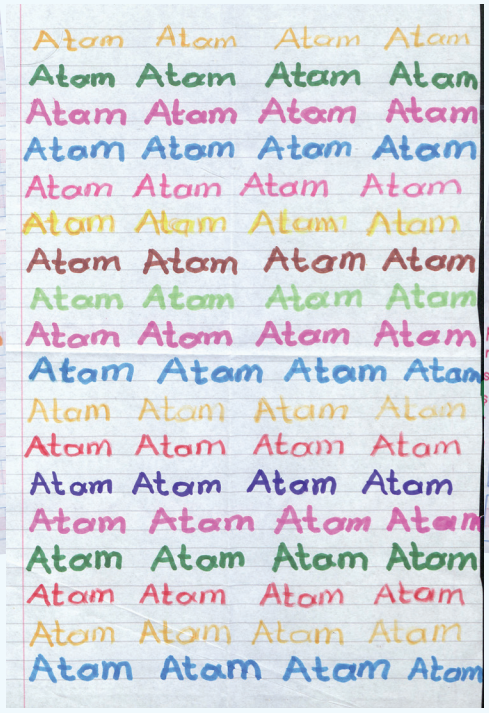

İSMET İNÖNÜ
1884 - 1973

Saliha & Şahin

Selenay & Ahmet

Tuğçe & Mehmet

Merve & Hasan

Fiğen & Ertan

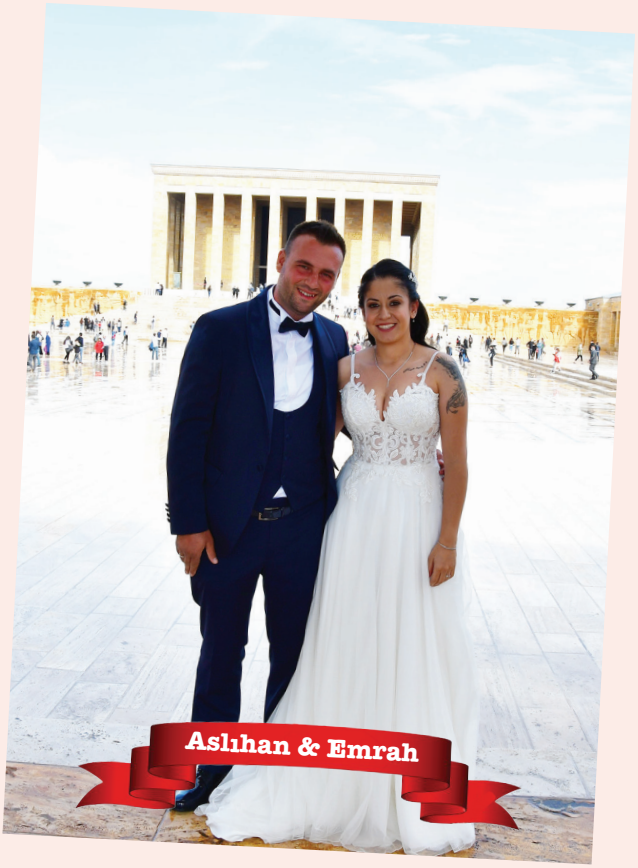
Aslıhan & Emrah

Sedef & Alper

Yasemin & Hüseyin

Özlem & Metin

Songül & Çağlar

ANITKABİR DERGİSİ'NDE YAYIMLANACAK YAZILARLA İLGİLİ ESASLAR

1. Genel Kurallar:

A. Anıtkabir Dergisi üç ayda bir çıkarılmakta, 1000 adet basılmaktadır. Dergide Atatürk ile ilgili araştırma yazıları, makaleler ve şiirlere yer verilmektedir.

B. Dergiye gönderilen yazılar, daha önce başka yerde yayımlanmamış olmalıdır.

C. Yazılar, Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından incelenip yayımlanmaya değer görülürse yine aynı kurul tarafından belirlenecek zamanda yayımlanır. Yayımlanmayan yazılar iade edilmez.

D. Yazıların içeriğinden yazarları sorumludur

E. Yayın Kurulunca yazılarda içeriğin dışında bir düzeltmenin yapılması durumunda yazarın oluru alınır.

F. Yazarlar kendilerini tanıtıcı bilgileri (unvan ve görev, kurum, haberleşme adresi, telefon ve belgegeçer numaraları, bir fotoğraf, e-posta adresi) yazılarıyla birlikte Anıtkabir Derneğine gönderirler.

G. Daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış, özgün olan ve Anıtkabir Derneği Yayın Kurulu tarafından yayımlanması uygun görülen yazıların sahiplerine 500 TL telif ücreti ödenir ve 5 adet dergi ücretsiz olarak gönderilir.

2. Dergide Yayımlanması İstenen Yazılarla İlgili Kurallar:

A. Yazılar A-4 kâğıdının bir yüzüne ve 5(Beş) sayfayı geçmeyecek şekilde, bilgisayar ortamında Microsoft Word programında yazılır; posta ya da elektronik posta ile gönderilir.

B. Yazı karakteri arial, başlık 14 punto, metin 12 punto, dipnotlar 8 punto, fotoğraf ve şekiller JPEG formatında, çizelge yazıları 10 punto olarak yazılır.. Makalenin konusu ile ilgili varsa belge ve fotoğrafların asılları yazara geri verilmek üzere posta ile gönderilir.

C. Metinde satır aralığı tek, paragraf başı boşlukları 0.5, dipnot başlangıçları 0.5 olarak düzenlenir.

D. Makale içindeki ana başlıklar metnin yazıldığı puntoda, boşluk bırakılmadan, koyu ve küçük harflerle yazılır.

E. Dipnotlar aynı sayfa altında verilir. Kitap ve makaleler dipnotlarda şu şekilde gösterilir;

(1) Kitap

Yazarın adı ve soyadı, kitabın adı (italik yazılmalıdır), varsa cilt numarası, varsa baskı numarası, basıldığı kent, basan kurum ya da basımevi / yayınevi, basıldığı tarih, sayfa numarası. (Ör. Falih Rıfkı Atay, Çankaya, İstanbul, Bateş Yayınları, 1980, s. 30.)

(2) Makale

Yazarın adı ve soyadı, tırnak işaretleri içerisinde makalenin başlığı, makalenin yayımlandığı derginin adı (italik yazılmalıdır), büyük romen rakamlarıyla cilt numarası, dergi numarası, parantez içinde derginin tarihi, sayfa numarası. (Ör. Fuat Pekin, "Atatürk ve Lyautey" , Belleten, C. XX, No. 80 (Ekim 1956), s. 634.)

F. Sayfaların altında sayfa numaraları verilir.

G. Kısaltma kullanılacaksa; metinde ilk geçtiği yerde ve bir kez olmak üzere kısaltmanın açık ve tam anlatımı yazılır ve kısaltma parantez içerisinde belirtilir. Ör. Türk Dil Kurumu (TDK).

H. Yazar adı ve soyadı yazının ilk sayfasının sağ üst köşesine italik, koyu 12 punto ile yazılır ve yanına (*) işareti konulur, unvan ve görev yeri (*) işareti ile dipnotta belirtilir.

-oOo-

ANITKABİR DERNEĞİ
RESMİ İNTERNET SİTESİ

ONLINE ALIŞVERİŞ

www.anitkabir.com.tr

Anıtkabir ve Atatürk temalı hatıralık ürünleri alabileceğiniz güvenilir adres

kendimizi geçince

herkesi geride bıraktık

Başarımızı bu yıl daha da ileri taşıdık, "Türkiye'nin en değerli akaryakıt markası" olarak başarımızı bir kez daha taçlandırdık.

Dünyanın önde gelen bağımsız marka değerlendirme kuruluşu Brand Finance'in itibar, inovasyon, güven, duygusal bağ, tavsiye, kalite, farkındalık kriterleri üzerinden yaptığı araştırmaya göre hem akaryakıt sektörünün en değerli markası hem Türkiye'nin en güçlü dördüncü markası Opet.

Bu gurur hepimizin.

Koç

opet